

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2024 30 stp

Fakultet for miljøvitenskap og naturforvaltning

Effekt og opplevelse av kommunikasjonstiltak for å endre besøkendes bålutferd i sårbare naturområder: En casestudie fra Femundsmarka nasjonalpark

Visitors' perceived effect and experience with communication aimed at changing campfire behaviour in vulnerable nature areas: A case study from Femundsmarka National Park.

Yngvild Wolden Staver

Naturbasert reiseliv

FORORD

Denne oppgaven markerer slutten på masterstudiet i naturbasert reiseliv ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, NMBU. Oppgaven har vært interessant og lærerik, men tidvis også ganske utfordrende å jobbe med.

Jeg vil spesielt takke mine to veiledere Hilde Nikoline Hambro Dybsand og Sofie Kjendlie Selvaag for god hjelp og konstruktive tilbakemeldinger underveis, og for stor tålmodighet gjennom hele prosjektet!

En ekstra takk til Sofie og Norsk institutt for naturforskning (NINA), for at jeg fikk mulighet til tre fine og lærerike uker med feltarbeid i Femundsmarka i juli 2023, og takk for at jeg fikk dekket inn kostnader ved feltarbeidet! Tusen takk også for veldig hyggelig selskap de siste to ukene av feltarbeidet!

Jeg vil også takke mannskapet på M/S Fæmund II for en uke med mange hyggelige båtturer og god vaffelservice! Takk også til Langen Gjestegård for å ha tatt meg imot som et familiemedlem den uka jeg overnattet der! Til slutt en takk til representantene for nasjonalparkforvaltningen, for nyttige samtaler i løpet av feltarbeidet.

Staver gård, 15.7.2024

Yngvild Wolden Staver

SAMMENDRAG

Økt press på verneverdiene i norske verneområder har ført til et stadig større behov for besøksforvaltning. Allemannsretten gjør at forvaltningen i stor grad baserer seg på myke virkemidler, som ulike informasjonstiltak. Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan kommunikasjonstiltak for å endre atferd påvirker besøkende i Femundsmarka nasjonalpark, der det over lang tid har vært problemer med at dødt virke benyttes til bålbrekking, til tross for at verneforskriften kun tillater å benytte småkvist til ved. Det er testet ut skriftlig/passiv og muntlig/aktiv kommunikasjon, som ble formidlet til besøkende på vei inn i Femundsmarka. Kommunikasjonen oppfordret de besøkende til kun å benytte småkvist til ved, og informerte kort om biologisk mangfold. Gjennom dybdeintervjuer med besøkende har det kommet frem at kommunikasjonen har fått flere til å tenke seg bedre om og endre atferd ved sanking av ved. Informantene er også stort sett positivt innstilt til kommunikasjonstiltakene.

Norm activation-modellen benyttes som teoretisk grunnlag for å vurdere hva som påvirker besøkende til å endre atferd. Modellen legger til grunn at bevissthet om konsekvenser av atferd (AC) kan føre til at man tilskriver ansvaret til seg selv (AR), som igjen kan vekke en personlig norm (PN) om å handle slik at konsekvensene avverges. En del av de besøkende synes å være bevisst på konsekvensene det har for naturen ikke å handle i tråd med regelverket, og ser videre på seg selv som ansvarlig, slik at det vekkes en personlig norm – en moralsk forpliktelse – om å ha miljømessig korrekt atferd. Sosiale normer virker å være av mindre betydning for om folk handler i tråd med oppfordringene som gis, men har innvirkning på hvordan informantene tenker i forhold til skogbrannrisiko. Bålbrekking synes å være sosialt akseptert i Femundsmarka, og for mange anses dette som en viktig del av turen.

Observasjoner av kommunikasjonssituasjonene har bidratt til tilleggs kunnskap om begge kommunikasjonsformer og hvilke hindringer som finnes. Spesielt den muntlige kommunikasjonen hadde noen utfordringer. Det ble fort uoversiktlig med mange besøkende på én gang, samtidig som området var lite egnet for å legge fra seg utstyr som for eksempel store sekker og kanoer. Også værforholdene og forstyrrelser fra hunder og barn var tidvis en utfordring.

Til tross for noen praktiske hindringer i kommunikasjonsprosessen, indikerer resultatene fra intervjuene at de besøkende har fått med seg kommunikasjonen, og at de som følge av dette endrer tankesett og atferd, slik at de etter mottatt kommunikasjon i større grad handler i tråd med regelverket i nasjonalparken. Ut fra dette virker det hensiktsmessig for forvaltningen å fortsette med ulike kommunikasjonstiltak. Etterlatt inntrykk er at det er flest positive tilbakemeldinger på den muntlige kommunikasjonen, selv om begge synes å ha effekt.

ABSTRACT

As the conservation values in Norwegian protected areas are being threatened, the need for visitor management grows. Due to common right of access, visitor management rely mostly on soft management approaches, such as information measures. The aim of this study has been to investigate how communication measures designed to change behaviour in nature areas affect visitors in Femundsmarka National Park, where tree damage due to firewood collection has been a widespread problem for years. The vegetation is generally protected, but the use of small twigs for campfires is allowed. During this study, passive/written and active/personal communication has been provided to visitors on-site at the arrival of Femundsmarka. The communication encouraged visitors to use small twigs for firewood and contained brief information on biodiversity. Through visitor interviews, it has become clear that the communication made visitors change their behaviour and think more during firewood collection. The informants are in general positive to the communication measures.

As theoretical framework, the norm activation model is applied to evaluate what influence behavioural change in visitors. The model is predicting that awareness of consequences (AC) can lead to ascription of responsibility (AR), which is further leading to personal norms (PN) to behave in a way avoiding consequences. Many of the informants seems to be aware of the consequences their behaviour might have on the environment and is further considering themselves being responsible. This activates the personal norm – a moral obligation – to behave in an environmental responsible way. Social norms seem to be less important as to in which extent visitors comply with the firewood collection rules, but they are affecting how the informants are thinking about the risk of forest fires. Campfires seem to be socially acceptable among visitors and are a valued part of the trip for many visitors. Observations of the communication situations are contributing to knowledge about the communication measures and which obstacles are existing. Especially the personal communication met some challenges, due to the area not being well-designed for visitors bringing lots of stuff like huge backpacks and canoes. A lot of people at the same time made it difficult to ensure that everyone was aware of the person providing information, and disturbances, such as restless dogs and children, also occurred.

Despite some practical obstacles during the communication process, the results from the interviews are indicating visitors comprehending the information and by this also change their mindset and behaviour, and to a greater extent are following regulations. On this basis, it seems appropriate to continue providing communication. The impression is that the personal communication received the most positive response, even though both measures seem to have effect on visitor behaviour.

INNHold

Forord	i
Sammendrag	ii
Abstract	iii
1 Innledning.....	1
1.1 Oppgavens formål og problemstilling	3
2 Områdebeskrivelse.....	4
2.1 Kontekst for feltarbeid	6
3 Teori.....	8
3.1 Naturbasert reiseliv og friluftsliv.....	8
3.2 Allemannsretten og virkemiddelbruk i norsk verneområdeforvaltning.....	8
3.3 Kommunikasjon.....	11
3.4 Interpretasjon og naturveiledning	12
3.5 Normer	13
3.5.1 Personlige og sosiale normer.....	14
3.5.2 Norm activation theory/model.....	14
4 Metode	17
4.1 Forskningsmetode.....	17
4.2 Forskningsdesign.....	18
4.3 Datainnsamling	18
4.3.1 Semistrukturert dybdeintervju	18
4.3.2 Observasjon	19
4.4 Praktisk gjennomføring av datainnsamling	20
4.4.1 Gjennomføring av intervjuer	20
4.4.2 Gjennomføring av observasjoner	22
4.5 Analyse av datamaterialet.....	22
4.6 Vurdering av datagrunnlag – reliabilitet og validitet.....	24
4.7 Feilkilder.....	24
4.8 Forskningsetikk.....	26
5 Resultater	28
5.1 Om informantene og turen de har vært på	28
5.1.1 Valg av turområde.....	29
5.2 Bålbrenning	30
5.2.1 Hva gjør at folk ønsker å ha bål?.....	30

5.2.2	Situasjoner som påvirker bålbrening	32
5.2.3	Informasjonskilder	33
5.3	Andres bålferd	34
5.3.1	Antakelser	34
5.3.2	Observasjoner i naturen	35
5.4	Kommunikasjonsmottak	35
5.4.1	Skriftlig kommunikasjon	35
5.4.2	Hindringer ved skriftlig kommunikasjon	36
5.4.3	Muntlig kommunikasjon	37
5.4.4	Hindringer ved muntlig kommunikasjon	37
5.5	Syn på kommunikasjonstiltak	39
5.5.1	Eget syn	39
5.5.2	Antakelser om andres syn	41
5.6	Effekt av kommunikasjon	42
5.6.1	Tilpasning	42
5.7	Bevissthet om konsekvenser av egen atferd	43
5.7.1	Manglende konsekvensforståelse	44
5.8	Tilskrivelse av ansvar for treskader	45
5.9	Forbedringsforslag	47
5.9.1	Innhold	47
5.9.2	Informasjonskanaler og plassering	48
6	Diskusjon	50
6.1	Bålbrening og sosiale normer	50
6.2	Syn på kommunikasjonstiltak	52
6.3	Aktivering (og ikke-aktivering) av personlige normer	53
6.3.1	Bevissthet om konsekvenser	54
6.3.2	Ansvarstilskrivelse	55
6.4	Effekter av kommunikasjonstiltak	56
6.5	Tilbakemeldinger på utforming av kommunikasjonstiltak	58
7	Konklusjon	60
7.1	Praktiske konsekvenser for forvaltningen	60
7.2	Begrensninger ved studien og videre forskning	61
8	Referanser	63

FIGURLISTE

Figur 1: Oversiktskart over Femundsmarka og søndre del av Røsanden	4
Figur 2: Forsiden av lappen med den skriftlige kommunikasjonen	7
Figur 3: Baksiden av lappen med den skriftlige kommunikasjonen	7
Figur 4: Virkemiddelpyramiden i norsk verneområdeforvaltning	10
Figur 5: Norm activation model	15

TABELLISTE

Tabell 1: Oversiktskart over informantene i perioden med skriftlig kommunikasjon	28
Tabell 2: Oversikt over informantene i perioden med muntlig kommunikasjon	28

VEDLEGG

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Vedlegg 2 – Observasjonsskjema

1 INNLEDNING

På verdensbasis utgjør turistnæringen en av de største og raskest voksende industrielle sektorene, og naturbasert reiseliv anses som den raskest voksende delen av turistnæringen (Elmahdy et al., 2017; Øian et al., 2018). Globalt sett er det flere megatrender som bidrar til dette, der spesielt økende urbanisering med påfølgende behov for å oppsøke natur og stille steder er en viktig faktor, men også økt inntekt, økonomisk vekst og mer fleksible arbeidstider er megatrender som fører til at folk i større grad bruker tid og penger på naturbasert reiseliv (Elmahdy et al., 2017; Øian et al., 2018).

I dag er mesteparten av turistvirksomheten i Norge, og i Norden generelt, i stor grad basert på ulike former for naturbasert reiseliv (Øian et al., 2018). De nordiske landene har allemannsrett, som et grunnlag for lange tradisjoner for utøvelse av friluftsliv, noe som har vært av stor betydning, og fortsatt anses som viktig for utvikling av naturbasert reiseliv (Fredman et al., 2021). Sentralt for det naturbaserte reiselivet er bruken av naturområder, der verneområdene over tid har fått større betydning (Fredman et al., 2021). I dag benyttes ofte de større verneområdene, som nasjonalparkene, til ulike former for friluftsliv og naturbasert reiseliv, noe som spesielt anses å ha internasjonal attraksjonskraft, knyttet til en forventning om å oppleve urørt natur (Miljødirektoratet, 2015; Vittersø, 1994).

Mer bruk av verneområdene for dette formålet har også vært en ønsket utvikling gjennom de siste 20 årene, og i 2003 kom Fjellteksten, som i større grad enn tidligere åpnet for, og la opp til en satsing på mer kommersiell turistvirksomhet i nasjonalparkene (St.prp. nr. 65 (2002–2003), s. 140-153). Det ble presisert at det var plass til flere i fjellet, og det var et ønske om at flere skulle få mulighet til å oppleve naturen i fjellet, av hensyn til næringsutvikling i fjellbygdene, enkeltpersoners helse og velferd og med tanke på å øke aksepten for forvaltningstiltak som er nødvendig for å ivareta verneverdiene. I tillegg til at det var et generelt ønske om økt verdiskaping i og rundt nasjonalparkene, la man også opp til å bruke noen av nasjonalparkene i markedsføring av norsk reiseliv og til å øke tilretteleggingen for opplevelser og for flere og lengre besøk i enkelte områder (St.prp. nr. 65 (2002–2003), s. 149). Fjellteksten la også grunnlaget for utviklingen av en felles merkevarestrategi for nasjonalparkene, noe som førte til at det i 2015 ble lansert en helhetlig merkevarestrategi med «Velkommen inn» som et hovedbudskap for norske nasjonalparker (Miljødirektoratet, 2015). I friluftslivsmeldingen understrekes viktigheten av Fjellteksten og målet om å gjøre nasjonalparkene til enda mer attraktive turmål, men det presiseres også at bruken av verneområdene må skje innenfor rammene av verneformålene (Meld. St. 18 (2015–2016)). I handlingsplanen om styrket forvaltning av verneområdene kommer det frem at verneverdiene anses som truet i 18 av nasjonalparkene på fastlandet, primært som følge av forstyrrelser og slitasje (Klima-

og miljødepartementet, 2019). Rapporten som det regjeringsnedsatte «reisemålsutvalget» kom med i 2023, presiserer at det er et overordnet mål å ivareta verneverdiene i verneområdene, og utvalget fremhever at det er «avgjørende å styrke besøksforvaltningen i Norge for å sikre en bærekraftig utvikling av reisemål» (NOU 2023:10, s. 89).

Som et viktig ledd i arbeidet med besøksforvaltning, utarbeides det besøksstrategier for de store verneområdene – forvaltningens planer for tiltak for å ivareta både verneverdier og hensyn til besøkende og lokal verdiskaping (Miljødirektoratet, 2015). Når mange ferdes i samme område, kan naturen bli sårbar for negative økologiske effekter som forstyrrelser og slitasje (Hagen et al., 2019). Forstyrrelsene er ofte knyttet til dyre- eller fugleliv, mens slitasje er direkte relatert til vegetasjon eller til negative effekter på det livet som er avhengig av vegetasjonen, og begge disse påvirkningene kan ha potensielt store negative effekter på biologisk mangfold (Newsome et al., 2013).

Denne studien konsentrerer seg om Femundsmarka nasjonalpark, der det over lang tid har vært en utfordring med slitasje på vegetasjonen, deriblant ødeleggelse av både døde og levende trær, noe som i stor grad er knyttet til bålbrekking (Aas et al., 2022). Gjennom vernebestemmelsene for Femundsmarka nasjonalpark er det tydelig slått fast at all vegetasjon, også de døde trærne, er vernet mot skade og ødeleggelse (Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark, 1971). Samtidig er det presisert at dette likevel ikke er til hinder for bruk av tørre kvister til bål. Av forvaltningsplanen fra 2014 fremgår det som kommentarer til lovverket at det også er tillatt å ta avfall etter tidligere skogsdrifter, herunder greiner, avsagde topper og stubber, og at det ikke ses på som ulovlig å spikke en grillpinne eller «kappe en kjepp/grein til kaffekjelen over bålet» (Forvaltningsplan for Femundsmarka nasjonalpark, 2014, s. 74).

Aas et al. (2022) undersøkte graden av ødelagte trær rundt leirplasser i Femundsmarka, og fant en signifikant økning i skader på trærne rundt leirplassene i 2020, sammenlignet med data fra 1988. Dette gjaldt til tross for at det i 1988 ble registrert skader i en radius på 10 meter fra leirplassene, mens radien i 2020 ble redusert til 5 meter. I 2020 hadde 75 % av trærne innenfor 5-meters-radien skader, og med standardisering av dataene fra 1988 og 2020, fant Aas et al. (2022) ut at antall skadde trær per arealenhet var tredoblet gjennom perioden. Valan (2021) bemerker også at det er et generelt økende omfang av hele trær som er kappet ned. Som Aas et al. (2022) også viser til, var det ifølge sekundærdata som Valan (2021) analyserte, samlet sett et stabilt antall overnattinger per år på de to DNT-hyttene, og et stabilt antall passasjerer på rutebåten M/S Fæmund II fra 1988 til 2020, men i samme periode økt slitasje på leirplassene.

Ifølge Newsome et al. (2013) er det ikke uvanlig at innsamling av ved til bål er årsak til slitasje i leirplassområder der det ferdes mye folk, og effektene av dette er kjent. Død ved er viktig for

biologisk mangfold, blant annet som habitat for ulike arter sopp, insekter og andre virvelløse dyr, og over tid som kilde til næringsstoffer (Newsome et al., 2013). Det er imidlertid lite forskning som undersøker hvordan problemet med bruk av død ved til bålbrekking i verneområder kan løses gjennom kommunikasjon på stedet og stedstilpasset informasjon til besøkende, selv om det finnes forskning som tar for seg kommunikasjon for å redusere annen type atferd med negative konsekvenser for naturverdier i verneområder (Selvaag et al., 2023). Det er derfor behov for mer forskning på informasjonstiltak for bedre bålferd blant besøkende i verneområder.

Informasjon anses som en viktig del av merkevarestrategien for norske nasjonalparker, og benyttes ofte som et forvaltningstiltak med ønske om å endre uønsket atferd (Hagen et al., 2019; Klima- og miljødepartementet, 2019). Informasjonstiltak som fokuserer på sporløs ferdsel trekkes også frem som et av de viktigste tiltakene i besøksstrategien for Femundsmarka nasjonalpark (Ødegaard et al., 2021), og er med bakgrunn i dette et interessant og svært relevant emne å studere nærmere.

1.1 Oppgavens formål og problemstilling

På bakgrunn av behovet for mer kunnskap om hvordan kommunikasjon kan endre besøkendes atferd knyttet til bålbrekking og treskader i verneområder, og at dette er et utbredt problem i Femundsmarka nasjonalpark, er oppgavens formål å innhente kunnskap om dette. Økt kunnskap om hvordan de besøkende opplever ulike kommunikasjonstiltak (skriftlig og muntlig kommunikasjon) som skal få dem til å unngå å skade trær og bruke død ved til bålbrekking vil være nyttig for fremtidig forvaltning av området. Det er av samme grunn også interessant å belyse hvilke effekter kommunikasjonen har hatt på de besøkendes bålferd, hvilke tanker de besøkende har gjort seg rundt andres atferd og hvilke tiltak de tror kan fungere.

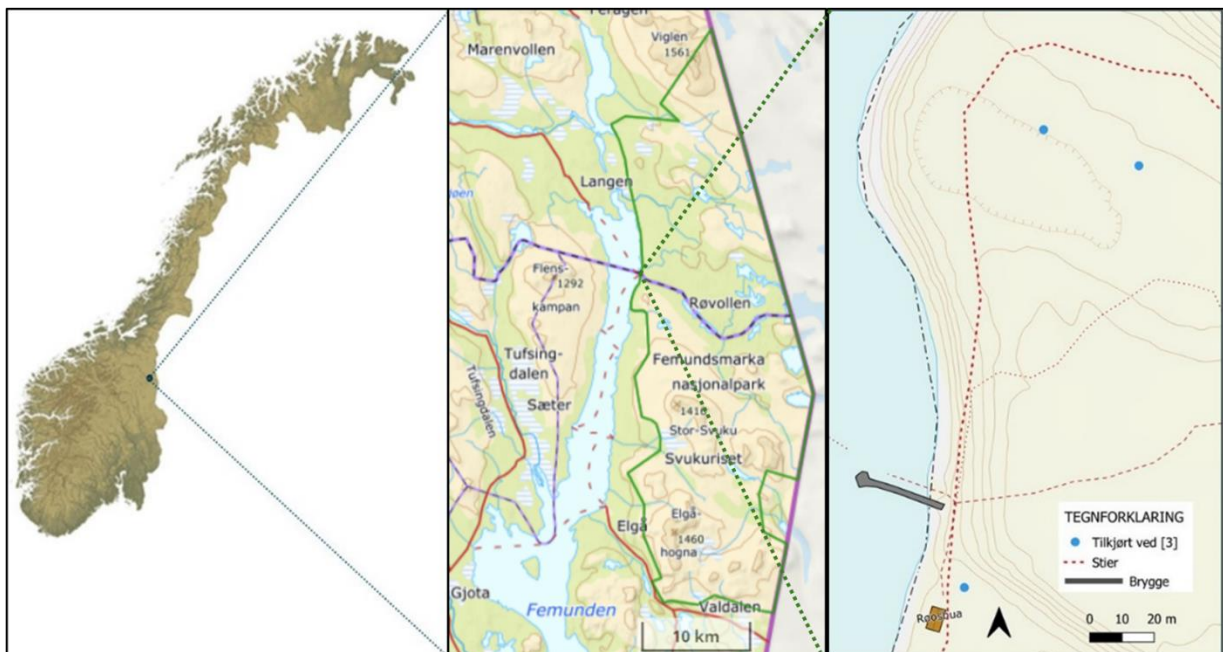
Med bakgrunn i dette, har oppgaven følgende problemstilling:

Hvordan opplever de besøkende i Femundsmarka nasjonalpark ulike kommunikasjonstiltak, og hvordan påvirker tiltakene atferden deres knyttet til bålbrekking og treskader?

2 OMRÅDEBESKRIVELSE

Femundsmarka nasjonalpark, heretter omtalt som Femundsmarka, ble opprettet i 1971 og dekker etter utvidelsen i 2003 et areal på 573 kvadratkilometer (Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark, 1971). Nasjonalparken ligger i Røros kommune i Trøndelag og Engerdal kommune i Innlandet, på østsiden av innsjøen Femunden, jamfør kartet i figur 1. Formålet med opprettelsen av nasjonalparken er blant annet å «bevare et stort, sammenhengende og i det vesentlige urørt skog- og fjellområde» og å «bevare det naturlige biologiske mangfoldet med et egenartet plante- og dyreliv» (Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark, 1971). Landskapet i Femundsmarka består av store områder med blokkmark og furuskog, i tillegg til en mengde sjøer og mindre vann (Ødegaard et al., 2021), og bevaring av disse landskapsformene, med et særpreget dødislandskap, morenerygger, sjøer og vannsystemer er også et fremhevet punkt i formålsparagrafen i verneforskriften.

Furuskogen er i stor grad gammel, og består av mye tørrfuru, som er særegen for landskapet i Femundsmarka, og som er viktig for flere rødlistede sopp- og lavarter (Ødegaard et al., 2021). Gammelskogen er sårbar, først og fremst fordi det benyttes en del død ved til bålbrekking (Evju et al., 2018), til tross for at all vegetasjon er vernet. Det er likevel tillatt å benytte kvist til bålbrekking, og allmennhetens tilgang til utøvelse av enkelt og tradisjonelt friluftsliv, med lite teknisk tilrettelegging, er også fremhevet i verneforskriftens formålsparagraf (Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark, 1971).

Figur 1: Oversiktskart over Femundsmarka og søndre del av Rødsanden med anløpssted for M/S Fæmund II. (Kartgrunnlag: Kartverket (Creative Commons Attribution ShareAlike 3.0)).

Femundsmarka grenser mot Sverige med naturreservatene Rogen og Långfjället. På norsk side grenser nasjonalparken til naturreservatet Grøvelsjøen og landskapsvernområdene Langtjønna og Femundslia. Nærheten til Sverige fører til mange svenske besøkende. En brukerundersøkelse fra sommeren 2015 viste at det var over 50 % utenlandske besøkende i nasjonalparken, fordelt på bare 16 nasjonaliteter (Vorkinn, 2016). Svensker utgjorde 34 % av den totale mengden besøkende (Vorkinn, 2016).

Femundsmarka er kjent for både padling og fiske, og i brukerundersøkelsen skilte de besøkende i Femundsmarka seg ut sammenlignet med andre nasjonalparker som Jotunheimen, Langsua, Rondane og Reinheimen, ved at en lavere andel av de besøkende i Femundsmarka var på dagsbesøk, mens flere var på flerdagers fottur, kanotur og fisketur (Vorkinn, 2016). Besøkssenteret for Femundsmarka skriver på sine nettsider at parken er «rik på kulturminner, men har likevel et preg av villmark» (Besøkssenter Femundsmarka nasjonalpark, u.å.-a). Under overskriften «På sporet av villmarka» omtaler besøkssenteret hvordan mange er på leting etter det uberørte og hva det kan gi av muligheter til å finne sin egen leirplass og oppleve hvordan stemningen i naturen skifter (Besøkssenter Femundsmarka nasjonalpark, u.å.-b). Fra brukerundersøkelsen vet vi også at hele 46 % overnatter i telt (Vorkinn, 2016).

Det er mange naturlige innfallsporter til Femundsmarka, men Elgå i sør, ved Femundens østre bredd, og Synnervika i nordenden av Femunden er de to som prioriteres i besøksstrategien (Ødegaard et al., 2021). Begge disse stedene har bussforbindelse, og har gode parkeringsmuligheter (Besøkssenter Femundsmarka nasjonalpark, u.å.-c; Ødegaard et al., 2021). Brukerundersøkelsen fra 2015 viste at til sammen 69 % av de besøkende brukte bil og 3 % brukte buss for å komme seg til Femundsmarka (Vorkinn, 2016). I tillegg til de som oppga å ha benyttet bil eller buss, oppga 18 % at de benyttet rutebåten M/S Fæmund II for å komme seg ut i Femundsmarka (Vorkinn, 2016).

Røa er en populær brygge for de som benytter båten til eller fra Femundsmarka, og Røsanden er et mye brukt campområde, som også bærer tydelig preg av slitasje over lang tid (Aas et al., 2022). For å hindre de besøkende i å hogge og skade trær, kjører nasjonalparkforvaltningen ut ved til de mest brukte leirplassene og til de åpne buene i Femundsmarka, noe som har blitt gjort i mange år (Valan, 2021). Dette er større lengder som må kappes og kløyves, og redskaper for dette er plassert sammen med veden. Røsanden med den åpne Røosbua et steinkast fra Røa brygge, er et av stedene det finnes ved til fri benyttelse, jamfør figur 1.

I tillegg til Røosbua har nasjonalparken 11 andre åpne Statskog-buer som kan benyttes gratis, og den selvbetjente DNT-hytta Røvollen (UT.no, u.å.; Ødegaard et al., 2021). Rett utenfor nasjonalparkgrensa er det også overnattingsmuligheter på Haugen gård og DNT-hytta Svukuriset. Ferdsel i nasjonalparken

skjer i hovedsak på de merkede stiene, men det er også mye bruk av umerkede stier, i tillegg til ferdsel på og langs vann og vassdrag, spesielt i og langs Røa-vassdraget (Evju et al., 2018). Røa-vassdraget er spesielt populært for padling og fisketurer, med mange mulige leirplasser langs vassdraget på begge sider av elva (Ødegaard et al., 2021). Dette er også et område som har mye gammelskog med både stående og liggende død ved, som blir benyttet en del til bålbrekking (Evju et al., 2018).

Eksisterende informasjonstiltak i Femundsmarka knytter seg til Besøkssenter Nasjonalpark Femundsmarka, som er lokalisert på Elgå, og til generelle informasjonstavler ved innfallsportene i Synnervika og på Elgå. I tillegg er det nylig satt opp informasjonstavler på Svukuriset, som sammen med blant annet Haugen gård er prioritert som informasjonspunkt i besøksstrategien (Ødegaard et al., 2021). I dag er det mange steder, blant annet ved Røsandene, eldre, svært tekstrike, informasjonsskilt om Femundsmarka, som stammer fra det norsk-svenske samarbeidsprosjektet Grenselandet. Langs stiene er det «riksløveskilt» som viser når man går inn i nasjonalparken. Disse er stedvis supplert med underskilt om at levende og død vegetasjon er vernet.

2.1 Kontekst for feltarbeid

Norsk institutt for naturforskning, NINA, har sommeren 2023 gjennomført feltarbeid i Femundsmarka. I sammenheng med dette prosjektet, har det blitt testet ut to ulike kommunikasjonsformer for informasjon knyttet til båtferd, vernet vegetasjon og sårbar natur. I perioden mellom 2. og 14. juli ble det testet ut skriftlig informasjon, i form av en laminert lapp i A5-størrelse, med forklarende tekst og bilder på begge sider, jamfør figur 2 og 3 på neste side. Lappen ble utlevert av undertegnede på båten Fæmund II. I periode to, mellom 17. og 29. juli ble tilsvarende informasjon formidlet muntlig idet de besøkende ankom Røa brygge og området Røsandene, umiddelbart etter ilandstigning fra båten, jamfør kartet i figur 1. Den muntlige informasjonen ble gitt av personer tilknyttet nasjonalparkforvaltningen, som nasjonalparkforvalter, ansatt på besøkssenteret og fjelloppsyn. Disse personene var ikledd sine respektive arbeidsklær med logo.

Tenker du å fyre bål i nasjonalparken?

Gamle trær er bolig for mange sjeldne dyre- og plantearter. De sølvgrå tørrfuruene kan være over 1000 år gamle og er fulle av liv.

Det er ulovlig å skade trær i nasjonalparken, også for å fyre bål.

Husk generelt bålforbud 15.april-15.sept.

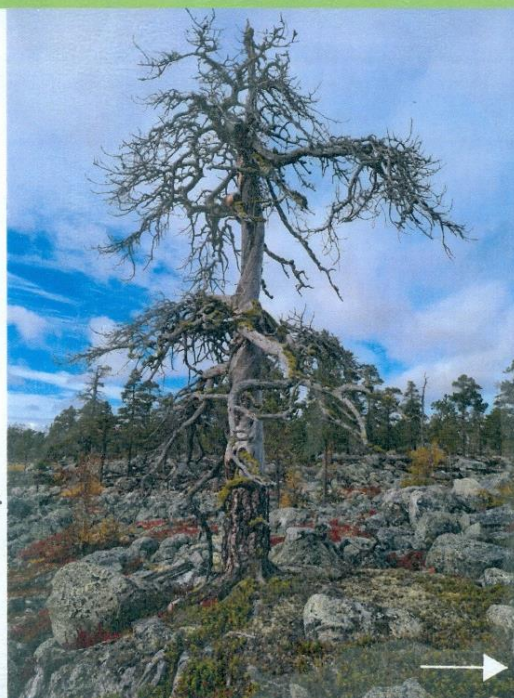

Thinking about making a campfire during your trip?

The old-growth forest here is home for many rare animals and plants. The silver-grey, old and dry pines can be over 1000 years old and are actually full of life.

It is illegal to damage any trees in the National park for making campfires.

There is a general fire-ban from 15.april – 15.sept. It is only allowed to have a fire on fire-retardant surfaces where the flames will not spread.

Figur 2: Forsiden av lappen med den skriftlige kommunikasjonen

Hva *kan* du fyre bål med?

-Små kvister, helst fra bakken, som du lett kan knekke i to.

-Den tilkjørte veden nær brygga ved Røa og åpne buer. Denne veden kan også bæres med på turen din.

Pass på naturen i dette området som betyr mye for deg og andre.

What *can* you use to make a contained campfire?

-Small twigs, preferably from the ground, that are dry and easy to break in two.

-The provided wood at campsites close to the dock at Røa or open camp shelters. You may take this wood with you on your trip or use it on site.

Protect the old-growth and pristine nature in this area that has profound meaning for you and others.

En kvistbrenner er et godt alternativ til bålet. Du trenger kun små kvister og kjelen koker på få minutter.

Figur 3: Baksiden av lappen med den skriftlige kommunikasjonen

3 TEORI

3.1 Naturbasert reiseliv og friluftsliv

Naturbasert reiseliv baserer seg på bruken av naturområder, og kan generelt beskrives som turistaktiviteter som foregår i naturområder (Donici & Dumitras, 2024). Verdens Turismeorganisasjon, UNWTO, definerer en turist som en person som ferdes utenfor sine vanlige omgivelser, for personlige formål, forretnings- eller fritidsformål, for mindre enn et år, og med minst én overnatting (UNWTO, 2008). Fredman og Tyrväinen (2010, s. 180-181) definerer naturbasert reiseliv som menneskelig aktivitet som forekommer når folk besøker naturområder utenfor sitt vanlige nabolag. Fredman et al. (2021) argumenterer for at denne definisjonen uttrykker det som anses å være en felles nordisk oppfatning av hva naturbasert reiseliv innebærer.

Det naturbaserte reiselivet i Norden har i stor grad sin opprinnelse i en sterk tradisjon for friluftsliv (Fredman et al., 2021). Friluftsliv som begrep kan defineres på ulike måter, og er også et begrep som er vanskelig å oversette til engelsk, fordi det engelske «outdoor recreation» som ofte benyttes, anses å favne smalere enn «friluftsliv», da «outdoor recreation» gjerne henviser til spesifikke aktiviteter og ikke inkluderer et iboende forhold til naturen (Beery, 2013). Beery (2013) benytter «nature-based outdoor recreation» som en operasjonalisert definisjon på friluftsliv, men er også innom at friluftsliv forener ideer om naturopplevelse, filosofi, livsstil og «outdoor recreation». Andre har beskrevet friluftsliv som en filosofisk livsstil basert på opplevelsen av friheten i naturen og den spirituelle tilknytningen til landskapet (Gelter, 2000). Norske myndigheter definerer friluftsliv som «opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (Meld. St. 18 (2015–2016), 2015–2016 s. 10). Til tross for at *friluftsliv* skiller seg fra naturbasert reiseliv gjennom å ikke ha et krav om at man skal befinne seg utenfor sine normale omgivelser, anses disse to begrepene å ha nær tilknytning til hverandre, og stortingsmeldingen understreker at folks interesse for friluftsliv er et viktig grunnlag for mange reiselivsbedrifter (Meld. St. 18 (2015–2016), 2015–2016).

3.2 Allemannsretten og virkemiddelbruk i norsk verneområdeforvaltning

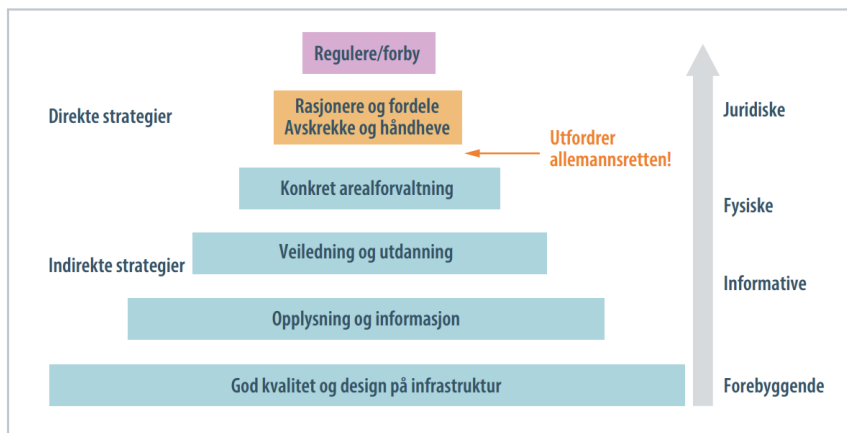
I Norge er retten til utøvelse av enkelt friluftsliv sikret gjennom allemannsretten og friluftsløven. Sentralt i loven er ferdselsretten, høstingsretten og oppholdsretten, som sikrer allmenheten rett til fri ferdsel i utmark, rett til høsting av sopp og bær og rett til rasting og telting (Friluftsløven, 1957). Bålbrenning er ikke regulert som en del av friluftsløven, men er likevel en del av allemannsretten (Miljødirektoratet, 2022). Med allemannsretten følger det også plikter, som Miljødirektoratet (2023) kort oppsummerer med at man skal forlate naturen slik man selv ønsker å finne den og at man skal ta

hensyn til andre. I loven kommer pliktene til uttrykk gjennom kravet om å ferdes «hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet» (Friluftsloven, 1957).

I verneforskriften for Femundsmarka trekkes allmennhetens mulighet for utøvelse av enkelt og tradisjonelt friluftsliv frem som en del av formålsparagrafen (Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark, 1971). Kombinasjonen av naturvern og friluftsliv er også forankret gjennom § 33 d i Naturmangfoldloven (2009), der det kommer frem at noe av formålet med områdevern er å bidra til «bevaring av større intakte økosystemer, også slik at de kan være tilgjengelige for enkelt friluftsliv». Tanken om kombinasjon av vern og bruk har vært grunnleggende i norsk verneområdeforvaltning over lang tid, og man har i stor grad sett på naturvern og friluftsliv som to parallelle mål, (Hammitt et al., 1992). Menneskelig aktivitet i form av friluftsliv kan imidlertid medføre en rekke uheldige økologiske effekter som påvirker biologisk mangfold negativt, og som fører til behov for avbøtende tiltak der naturen er sårbar (Newsome et al., 2013). Det er derfor et prinsipp at verneverdiene skal veie tyngst dersom det er konflikter mellom besøkendes interesser og ivaretagelse av verneverdiene (Miljødirektoratet, 2015).

Sårbar natur er et sammensatt begrep, som kan defineres ut fra de to komponentene *sensitivitet* og *sannsynlighet for eksponering*, der sistnevnte tar utgangspunkt i ferdsel som påvirkningsfaktor (Hagen et al., 2019). Sensitivitet handler om naturens følsomhet for ytre påvirkning, evne til tilpasning og eventuell mulighet for å reparere seg selv hvis påvirkningen tar slutt, mens sannsynlighet for eksponering vurderes ut fra hva slags type menneskelig aktivitet som utføres og i hvilken mengde, samt i hvilken spatial og temporal utstrekning aktiviteten foregår (Hagen et al., 2019).

Ulike typer tiltak som det teoretisk sett er mulig å benytte for å endre negative konsekvenser av besøkendes atferd i sårbare naturområder kan kategoriseres i seks ulike kategorier, som vist i «virkemiddelpyramiden» i figur 4. God kvalitet og design på infrastruktur kan bidra til å redusere uønsket atferd ved å innby til hensynsfull atferd, mens opplysning og informasjon omfatter råd og retningslinjer, ofte i form av skilt, og gjerne også med forklaring, som også skal påvirke besøkendes atferd (Hagen et al., 2019). Veiledning og utdanning er et tilsvarende tiltak, men kan også omfatte eksempelvis guiding. Konkret arealforvaltning kan for eksempel dreie seg om kanalisering av ferdsel gjennom å tilpasse tilrettelegging av innfallsportene etter hvor mye besøk som er ønskelig inn i de ulike delene av et verneområde (Hagen et al., 2019).

Figur 4: Virkemiddelpyramiden i norsk verneområdeforvaltning. Tiltak for å endre besøkendes atferd. De forebyggende og informative virkemidlene prioriteres først, og er de mest brukte. Fra NINA v/Hagen et al., 2019.

Reguleringer og forbud mot ferdsel, økonomiske incentiver eller fysiske stengsler blir omtalt som «harde virkemidler» (Kuo, 2002) og er i utgangspunktet ikke aktuelle å benytte i Norge fordi de utfordrer allemannsretten (Hagen et al., 2019), jamfør «virkemiddelpyramiden» i figur 4. I verneområdene kan forvaltningsmyndighetene ha hjemmel til å iverksette tiltak som begrenser ferdsel, alt etter hva som tillates gjennom den enkelte verneforskrift (Hagen et al., 2019; Naturmangfoldloven, 2009). På bakgrunn av at allemannsretten er sterkt forankret i kulturen, og at det er høy bevissthet rundt dette (Hammit et al., 1992), kan imidlertid slike virkemidler være problematiske rent politisk, ideologisk og kulturelt sett (Øian et al., 2018). Sterke virkemidler, som ferdselsrestriksjoner, blir derfor ansett som svært kontroversielle og blir lite benyttet i Norge (Gundersen et al., 2020). Reisemålsutvalget presiserer at det er viktig å ivareta allemannsretten av hensyn til nasjonal identitet og folkehelse, men utvalget mener også at manglende ressurser til besøksforvaltning kan føre til at det blir behov for å benytte direkte reguleringer – i unntakstilfeller (NOU 2023:10, s. 90). Når mulighetene for rekreasjon i naturområder er sikret gjennom lovverket og blir promotert av forvaltningen selv, vil bruk av direkte strategier generelt sett kunne være uforenlig med forvaltningsmålene, ifølge Manning og Anderson (2012). Fra myndighetenes side er det også en gjeldende oppfordring til kommunene om å prøve å løse konflikter på andre måter før de vurderer å vedta forskrifter som innskrenker allemannsretten (Meld. St. 18 (2015–2016), 2015–2016).

Ettersom de harde virkemidlene kan utfordre allemannsretten, baserer norsk verneområdeforvaltning seg primært på de «myke» virkemidlene eller de «indirekte strategiene», jamfør figur 4. Dette er tiltak som er ment å virke forebyggende, og som skal påvirke besøkendes atferd indirekte ved å påvirke beslutningene som fører til atferd (Manning & Anderson, 2012). Ifølge Manning og Anderson (2012) er indirekte strategier uansett å foretrekke hvis man antar at det kan være effektivt, og spesielt i mer villmarkspregede områder. Dette knyttes til at direkte strategier med påfølgende begrensninger i de besøkendes valgmuligheter kan ses på som en motsats til den handlings- og tankefriheten som

rekreasjon i utgangspunktet gir, samtidig som indirekte strategier kan være mindre ressurskrevende, ettersom de ikke medfører de samme kostnadene til håndhevelse av reglene (Manning & Anderson, 2012).

3.3 Kommunikasjon

Kuo (2002) trekker frem at uønsket atferd fra besøkende ofte kommer av at de besøkende ikke er oppmerksom på, eller ikke *blir gjort* oppmerksom på, destinasjonens sensitivitet og verdier. Ifølge L. R. Kidd et al. (2019) kan økt oppmerksomhet om utfordringene og tetting av kunnskapshull hos besøkende være nyttig innledningsvis, men man bør også vurdere andre faktorer som kan påvirke atferd. Effektiv kommunikasjon som sikrer at informasjonen blir oppfattet og forstått av de besøkende er viktig, og Kuo (2002) presiserer det at man normalt sett ikke vil oppnå forståelse og aksept blant de besøkende hvis forvaltningen legger begrensninger uten å samtidig informere om bakgrunnen for restriksjonene (Kuo, 2002).

Pearson et al. (2011, s. 10-11) definerer kommunikasjon som prosessen med å benytte meldinger til å skape mening, der meldinger kan innebære både verbale og ikke-verbale tegn, skilt og oppførsel, samtidig som de påvirkes av situasjon og omgivelser. Tidligere har man kun sett på kommunikasjon som overføring av informasjon fra en kilde til en mottaker, en definisjon som ikke anses tilstrekkelig fordi den ikke tar hensyn til at kommunikasjon i form av språk og symboler også former hvordan mennesker forstår ting (Cox, 2013). Pezzullo og Cox (2018) understreker at informasjon er et viktig element i kommunikasjon, men at det også er andre deler av kommunikasjon som har evne til å påvirke eller overbevise oss, som ikke-verbale uttrykk og samhandling. Selvaag et al. (2023) baserer sin definisjon på dette, og beskriver kommunikasjon som sosiale interaksjoner der folk utveksler tanker, meninger eller informasjon gjennom ikke-verbale symboler eller muntlig informasjon. Kommunikasjon som er knyttet til menneskelig atferd som relateres til miljø, og som har som formål å påvirke folk til å ha en mer miljøvennlig tankegang og atferd betegnes gjerne som miljømessig [environmental] kommunikasjon og er en egen gren av fagfeltet kommunikasjon (He et al., 2023; Klockner, 2015; Pezzullo & Cox, 2018).

Kommunikasjon kan deles inn i aktiv og passiv kommunikasjon, der kontakt med naturveiledere på stedet kategoriseres som aktiv kommunikasjon, mens skilt og brosjyrer regnes som passiv kommunikasjon (Selvaag et al., 2023). Effekten av kommunikasjon og de ulike formene for kommunikasjon har vært et sentralt tema i flere studier innen verneområdeforvaltning (Esfandiar et al., 2022; L. R. Kidd et al., 2019; Selvaag et al., 2023). Innen kommunikasjonsteori blir personlig kommunikasjon ansett for å ha størst potensiale til å påvirke de besøkende, både på grunn av den

fysiske tilstedeværelsen til den som kommuniserer, og på grunn av kroppsspråk og variasjon i stemmebruk (Cicca et al, 2004, sitert av Marion & Reid, 2007).

Aktiv kommunikasjon har i flere studier som omhandler endring av atferd i naturområder vist seg å være mer effektivt enn passiv kommunikasjon (Hockett et al., 2017; A. M. Kidd et al., 2015), men det finnes også eksempler på studier der aktiv kommunikasjon, av ulike årsaker, har mer usikker (Park et al., 2008) eller manglende (Moritsch et al., 2019) effekt.

Tidspunkt for kommunikasjon med de besøkende har vist seg å ha betydning for effekten av kommunikasjonen, sammen med kildekredibilitet (Marion & Reid, 2007). Kildekredibiliteten kan for eksempel svekkes dersom det gis motstridende eller usammenhengende informasjon, og kommunikasjonen må dermed gi konsistent informasjon (Marion & Reid, 2007). Powell og Ham (2008) trekker også frem at besøkende ofte ikke vier oppmerksomhet til kommunikasjonens innhold dersom de ikke anser overlevering av informasjonen som underholdende [enjoyable], og at glede og tilfredshet er en forutsetning for at mottakere gir oppmerksomhet til kommunikasjonen og prosesserer informasjonen.

3.4 Interpretasjon og naturveiledning

Interpretasjon, eller naturveiledning, er en form for miljømessig kommunikasjon som det er mulig å benytte når man ønsker å endre de besøkendes atferd. Interpretasjon kan defineres som en tilnærming til kommunikasjon, der formålet er å utfordre eller provosere publikum til å danne seg egne oppfatninger og skape egne forhold til ting, steder og mennesker (Ham, 2013). Ham baserer sin definisjon på prinsippene til Freeman Tilden, som først definerte interpretasjon med sin bok *Interpreting our heritage* i 1957, og som blant annet slår fast at interpretasjon *ikke* er informasjon, samtidig som all interpretasjon *inneholder* informasjon (Tilden, 1977). Larsen (2003) skriver at interpretasjon kan vekke forståelse, verdsettelse og nye perspektiver på de ulike betydningene av et gitt sted, samtidig som interpretasjon tilstreber å etablere et omsorgsforhold. Interpretasjon innebærer vanligvis kommunikasjon med et publikum som i utgangspunktet er ute for fornøyselsens skyld. Dette kan betegnes som et «non-captive» – «ikke-fanget» publikum, det vil si at publikum, de besøkende, kan velge å ignorere kommunikasjonen hvis den blir for kjedelig, i motsetning til hva de kunne ha gjort hvis de for eksempel var studenter i et klasserom (Ham, 2013).

Interpretasjon som begrep kommer fra USA og har vært tett knyttet til nasjonalparkene og behovet for å skape forståelse for natur- og kulturvern, et behov som etter hvert også vokste frem i Norden, der man primært har benyttet begrepet naturveiledning, og da om det som har omhandlet naturen (Rohde, 2019). I en nordisk kontekst ble naturveiledning som begrep definert i 1990, der essensen handler om å formidle kunnskap om, og vekke følelse for naturen (Arnell et al., 2009), et element

som kan gjenkjennes fra definisjonen av interpretasjon, ved at det handler om å engasjere de besøkende. Formålet med naturveiledning er å øke forståelsen for menneskets rolle i naturen, og for grunnleggende økologiske og kulturelle sammenhenger, slik at muligheter for positive opplevelser øker, og man øker miljøbevisstheten, både hos hver enkelt og på et samfunnsnivå (Sandberg et al., 2019). I Norge har man i definisjonen av naturveiledning vektlagt personlig formidling, men tradisjonelt sett har både guiding, utstillinger og selvguiding/skilt vært en del av naturveiledningen i Norden (Arnell et al., 2009). Dette er også tilfelle for interpretasjon, som ifølge Ham (2013) kan være aktiv/personlig eller passiv/selv-guidet, og komme i form av en rekke ulike interpretative produkter som for eksempel brosjyrer, utstillinger, apper og guidede turer.

Interpretasjon må ha en grunntanke [theme], være organisert, være relevant og være underholdende [enjoyable], – fire kriterier som til sammen danner det Ham (2013) beskriver som TORE-modellen. *Theme* beskrives som hovedpoenget som kommunikatoren prøver å formidle om emnet, mens *organisering* handler om at det skal være enkelt for de besøkende å følge interpretasjonen. Videre viser *relevant* til at interpretasjon skal være meningsfullt og personlig for de besøkende, som innebærer at informasjonen er mulig å forstå ut fra det man allerede vet, og at den relateres til noe som de besøkende bryr seg om (Ham, 2013; Larsen, 2003). Det siste elementet, *enjoyable*, handler om at interpretasjon skal holde oppmerksomheten til de besøkende, bli satt pris på og være mentalt behagelig å prosessere. Dette er ifølge Ham (2013) enklere å oppnå dersom kommunikasjonen ikke minner de besøkende om ren klasseromsundervisning, og de tre første kriteriene er på plass.

Ham (2013) hevder at ved å benytte godt designet interpretasjon basert på disse fire kriteriene som en tilnærming til kommunikasjon, vil man kunne oppnå mer enn om ett eller flere av disse elementene ikke er til stede. Interpretasjon kan føre til en forbedret opplevelse for de besøkende og/eller fasilitere verdsettelse av (Ham, 2013) eller omsorg for (Larsen, 2003) stedet man får formidlet noe om. Interpretasjon *kan* også endre besøkendes atferd, noe som er ønskelig når de besøkende har atferd som kan ødelegge sårbar natur, selv om endring av atferd er et mindre vanlig resultat av interpretasjon, ifølge Ham (2013). Interpretasjon er vanligvis brukt til å fremme passende atferd når upassende atferd hos besøkende skyldes misforståelser, mangelfull informasjon eller naivitet (Ham, 2013; Manning & Anderson, 2012). Hvis de besøkende har en uunngåelig eller bevisst ulovlig atferd, er det andre virkemidler som bør benyttes (Manning & Anderson, 2012).

3.5 Normer

Det er, ifølge Thøgersen (2006), godt dokumentert at miljømessig korrekt atferd kan kobles til normer, og spesielt til internaliserte normer, det vil si personlige eller moralske normer. Normer kan defineres som retningslinjer for menneskelig handling som på en eller annen måte sier noe om hvordan

mennesker bør, skal eller kan oppføre seg eller handle (Koller, 2014). Normativ atferd er en bevisst vurdering av hvilke personlige, sosiale og samfunnsmessige kostnader og fordeler det har å utføre eller ikke utføre atferd som er i samsvar med den forpliktelsen normen skulle tilsi (Heywood, 2002).

3.5.1 Personlige og sosiale normer

Sosiale normer handler om de forventningene, forpliktelsene og sanksjonene som eksisterer i en sosial gruppe (Schwartz, 1977). Ifølge Heywood og Murdock (2002) ligger de sosiale kreftene i en norm i samspillet mellom forventningene eller forpliktelsene om en gitt atferd og ulempene eller fordelene ved sanksjonene for hvordan man oppfører seg. Sanksjoner kan være formelle eller uformelle, og positive eller negative (Heywood, 2002; Heywood & Murdock, 2002). Uformelle sanksjoner er sosiale ulemper eller fordeler, for eksempel i form av henholdsvis stygge blikk eller smil, som kommer fra andre som observerer en persons atferd (Heywood, 2002). Sanksjonene kan også komme innenfra ved at man får gode eller dårlige følelser for hvordan man handlet i forhold til forpliktelsen som oppstod (Heywood & Murdock, 2002).

Ifølge Schwartz (1977) har forventningene, forpliktelsene og sanksjonene som utgjør de *personlige* normene sitt opphav i tidligere sosiale interaksjoner og eksisterer kun i selvet. Schwartz (1977) bruker begrepet personlige normer om de forventningene man har til seg selv om å handle på en spesifikk måte i en bestemt situasjon, og understreker at personlige normer sjelden er stabile kognitive strukturer. Indre emosjonelle signaler kombinert med innspill fra den eksterne situasjonen og fra personens unike kognitive struktur av refleksjoner, tro og vurderinger kan generere spesifikke øyeblikkelige følelser av moralsk forpliktelse hos den enkelte (Schwartz, 1977). Personlige normer overholdes av personlige grunner, fordi de samsvarer med de forestillingene man har om hva som er rett og galt (Thøgersen, 2006).

Schwartz (1977) presiserer at det ofte kan være overlapp mellom individers personlige normer og gjeldende sosiale normer, samtidig som personlige normer gjerne varierer mellom ulike individer mens sosiale normer oppfattes å være felles for en gruppe mennesker.

3.5.2 Norm activation theory/model

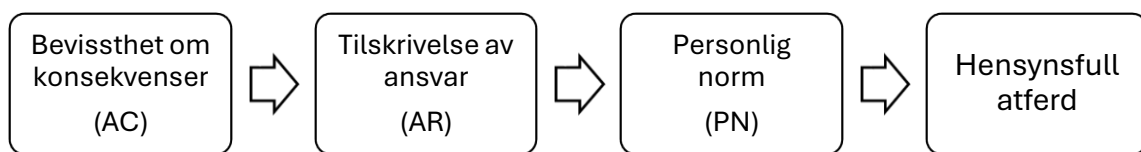
Ifølge Thøgersen (2006) viser tidligere forskning at atferd som er hensynsfull overfor miljøet avhenger av styrken på *personlige* normer overfor den aktuelle atferden, og at sosialt press er mindre viktig, og eventuelt kun av indirekte betydning. En teori som baserer seg på personlige normer vil derfor være hensiktsmessig når det dreier seg om atferdsendring for å unngå å skade naturmiljøet.

Norm activation theory, utviklet av Schwartz (1977), var opprinnelig utviklet som en generell teori om altruistisk eller prososial atferd (De Groot & Steg, 2009; Landon et al., 2018). Senere har modellen

også blitt brukt i en miljømessig kontekst for å beskrive atferd som er hensynsfull overfor miljøet eller naturen (Gao et al., 2017; Schultz et al., 2005; Steg et al., 2005; Stern, 2000). I disse tilfellene innebærer bruk av denne modellen at man antar at atferd som er hensynsfull overfor miljøet er basert på altruisme, og dermed anses slik atferd som en spesiell form for prososial atferd (Li & Wu, 2019).

Modellen legger til grunn at altruistisk atferd har sitt opphav i en moralsk forpliktelse til å avverge eller forhindre skade på et verdsatt objekt (Landon et al., 2018). Ifølge teorien skjer altruistisk atferd som en respons på personlige normer som aktiveres når individer mener at det er forhold som truer «andre», og når de i tillegg mener at de kan handle slik at skade avverges (Stern, 2000). Brukt i en miljømessig kontekst vil naturen eller miljøet representere det verdsatte objektet og «andre».

Norm activation theory består av tre grunnleggende elementer som inkluderer bevissthet om konsekvenser, «awareness of consequences», [AC], tilskrivelse av ansvar, «ascription of responsibility» [AR] og personlige normer [PN] (De Groot & Steg, 2009; Gao et al., 2017; Schwartz, 1977). Modellen er vist i figur 5 under.

Figur 5: Norm activation model. Etter De Groot og Steg (2009) og Onwezen et al. (2013).

Bevissthet om konsekvenser innebærer at man må bli klar over konsekvenser som kan være uheldig for andre eller miljøet (Gao et al., 2017). Tilskrivelse av ansvar handler om å at man føler ansvar for de negative konsekvensene av å ikke utføre prososial/miljøvennlig atferd, og at man legger ansvaret på seg selv (De Groot & Steg, 2009; Gao et al., 2017). Ifølge Gao et al. (2017) er dette en av to mulige tolkninger av AR, der den andre i større grad vektlegger hvorvidt man tror at man kan iverksette handlinger som kan avverge konsekvensene, en tolkning som f.eks. benyttes av Stern (2000) og som Schwartz (1977) også beskriver som en del av aktiveringsprosessen. Enkelte inkluderer også dette som en egen faktor i modellen, betegnet som «outcome efficacy» (Littlejohn, 2018). Personlige normer handler om en *opplevd følelse av moralsk forpliktelse* til å avstå eller utføre enkelte handlinger (Shwartz og Howard, 1981, sitert av De Groot & Steg, 2009), og dreier seg *ikke* om *intensjoner* (Schwartz, 1977).

Det finnes ulike måter å tolke norm activation-modellen på, der det vanligste er å enten legge til grunn at AC påvirker PN via AR, eller at PN påvirkes av både AC og AR (De Groot & Steg, 2009; Onwezen et al., 2013). De Groot og Steg (2009) konkluderer med at man må være bevisst på

potensielle konsekvenser før man kan føle et ansvar, og anser dermed den første tolkningen mest hensiktsmessig, og at resultater fra studier med den andre tolkningen er inkonsistente. Det tas i denne oppgaven utgangspunkt i denne modellen, som vist i figur 5.

4 METODE

4.1 Forskningsmetode

Virkeligheten kan undersøkes og beskrives ved hjelp av enten en kvalitativ eller en kvantitativ tilnærming, der den kvalitative tilnærmingen har som formål å forstå hvordan mennesker oppfatter virkeligheten, mens en kvantitativ tilnærming innebærer å forsøke å finne årsakssammenhenger gjennom statistiske analyser (Johannessen et al., 2016). Kvalitativ forskning er av en beskrivende karakter, og tar for seg menneskers ideer, oppfatninger og tanker, i motsetning til kvantitativ forskning som involverer analyser av sammenhenger mellom variabler og inneholder data som kan måles (Silverman, 2014; Walliman, 2011). Sammenlignet med kvantitativ metode, krever kvalitativ metode langt færre respondenter/informanter, fordi man fokuserer på dybdeinformasjon snarere enn å måle omfang eller hyppighet av noe, som er formålet bak kvantitativ metode (Jacobsen, 2022). Ved innsamling av kvantitative data, er det også høy grad av prestrukturering, der det er lagt føringer for hvilken informasjon respondentene kan gi, ved at forskeren på forhånd har definert og kategorisert det som anses som relevant informasjon (Jacobsen, 2022). I kvalitativ metode skjer kategorisering av informasjonen først etter at den er samlet inn, og slik forskning er ofte mer «virkelighetsnær», også fordi informantene med egne ord får beskrive hvilke oppfatninger de har (Jacobsen, 2022).

Eksplorerende (utforskende) problemstillinger som skal få frem ulike nyanser i dataene, krever vanligvis at man konsentrerer seg om få enheter, noe som passer med bruk av kvalitativ metode (Jacobsen, 2022). Videre er formålet med kvalitative studier å få frem hvordan folk forstår eller fortolker situasjoner (Jacobsen, 2022), og ifølge Johannessen et al. (2016) er kvalitativ metode spesielt egnet ved forskning på fenomener man ønsker å gå i dybden på, ofte knyttet til menneskers sosiale mønstre innenfor et avgrenset område. Når man undersøker mange variabler, men har få enheter, har man et intensivt undersøkelsesopplegg (Jacobsen, 2022).

Denne studien tar for seg hvordan besøkende opplever ulike kommunikasjonsiltak for å endre atferd i naturområder, og vil kunne bidra med kunnskap for utvikling av effektive kommunikasjonsstrategier innen naturforvaltning. En kvalitativ tilnærming passer den utforskende problemstillingen, og kan gi verdifull informasjon om hvordan de besøkende forstår kommunikasjonsituasjonene og hva de tillegger vekt i sin båtferd.

Tidligere studier av kommunikasjon innen friluftsliv og verneområdeforvaltning oppfordrer dessuten til å utvide metodene, som ofte er kvantitative, og til å øke interessen for kvalitative undersøkelser (Esfandiar et al., 2022; Selvaag et al., 2023). Esfandiar et al. (2022) anser kvalitative studier med intervjuer som godt egnet når man vil studere hvordan og hvorfor besøkende handler i tråd med det

som er miljømessig riktig, eller når man vil se på utfordringer knyttet til dette. Selvaag et al. (2023) etterspør mer bruk av kvalitative metoder som inkluderer analyser av eksisterende kommunikasjonsstrategier brukt av forvaltningen for å vurdere effekten av atferdsendring og utforske årsakene til manglende etterlevelse.

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesignet for denne oppgaven er en studie av en enkelcase. En casestudie innebærer vanligvis en «inngående studie av en eller noen få undersøkelsesenheter» (Jacobsen, 2022, s. 104). Enkelcasestudier egner seg godt til å gi detaljerte, virkelighetsnære beskrivelser, men har en svakhet ved at det er utfordrende å generalisere funnene, da det er behov for sammenligning med data fra liknende caser for å kunne gjøre dette (Jacobsen, 2022). Forskningsdesign er også et spørsmål om tid og ressurser, ifølge Jacobsen (2022), noe som i en masteroppgave er begrenset, og som gjør at et intensivt forskningsdesign som kan gi virkelighetsnære beskrivelser synes mest hensiktsmessig, til tross for at det er vanskelig å generalisere fra slike studier.

Studien bygger på en kvasi-eksperimentell utprøving av kommunikasjon gjennom to ulike medier – skriftlig og muntlig. Man kan ikke med sikkerhet si at de besøkende i de to ulike gruppene er helt like, noe som er en forutsetning for at studien skal regnes som eksperimentell (Jacobsen, 2022), og denne utprøvingen er derfor kvasi-eksperimentell.

4.3 Datainnsamling

Kommunikasjonstiltakene som skulle testes ut i løpet av sommeren 2023 ga en mulighet til å intervju besøkende om hvordan de opplevde informasjonen de fikk, og hva de trodde ville fungere best. Samtidig var det mulig å gjennomføre observasjoner av situasjonene der informasjonen ble overlevert.

4.3.1 Semistrukturert dybdeintervju

Det er valgt intervju som hovedmetode for innsamling av data. Dette er egnet når det er interessant å få frem enkeltindividers oppfatninger, erfaringer og holdninger, og når det er relativt få undersøkelsesenheter (Jacobsen, 2022; Johannessen et al., 2016). Johannessen et al. (2016) trekker også frem at kvalitative intervjuer gir fleksibilitet i datainnsamlingen og muliggjør mer detaljerte beskrivelser av det som studeres. Intervjuer er derfor egnet for å få frem holdninger til bålbrekking og treskader og meninger om informasjonen som gis. Kvalitative forskningsintervjuer kan anses som en «samtale med struktur og formål» (Kvale og Brinkmann, 2009, sitert i Johannessen et al., 2016), og det er ifølge Jacobsen (2022) vanlig at intervjuet til en viss grad er pre-strukturert, da intervjuer uten prestrukturering vil kunne være vanskelig å analysere fordi datamaterialet blir så komplekst. Det har

derfor blitt benyttet semistrukturert intervju i denne studien. Semistrukturerte intervjuer er intervjuer som både har strukturerte og mer ustrukturerte passasjer, med både standardiserte og åpne spørsmål (Walliman, 2011). Intervjuene er basert på en felles intervjuguide, se vedlegg 1. I utarbeidelse av intervjuguiden var det viktig å ha med spørsmål som avdekket informantenes egne holdninger til bålbrekking og hvordan de stilte seg til kommunikasjonstiltakene som ble testet ut gjennom sommeren 2023.

4.3.2 Observasjon

Som et supplement til intervjuene, ble det gjennomført observasjoner knyttet til situasjoner der de besøkende mottok informasjon før de la ut på tur. Observasjon er egnet når man ønsker å registrere atferd i en gitt kontekst (Jacobsen, 2022), som i dette tilfellet har vært overlevering og mottak av to ulike former for kommunikasjon, skriftlig og muntlig. Det har vært av interesse å undersøke hvordan de besøkende reagerer på informasjonen de får, og samtidig se på hvilke hindringer som kan oppstå i mottak av kommunikasjonen. Til dette anses observasjon som en egnet metode, selv om individenes subjektive opplevelse ikke kommer til uttrykk gjennom observasjon på samme måte som i intervjuer (Jacobsen, 2022). Observasjonene utgjorde etter hvert også et grunnlag for valg av informanter, slik at ulike segmenter av brukere i størst mulig grad ble representert i intervjuene.

Ideelt sett skulle man ha observert de besøkendes båtferd og sett på hva slags ved de samlet sammen. Dette ville imidlertid ha vært ekstremt krevende å gjennomføre, om ikke helt umulig, også med tanke på etiske avveininger. Det var heller ikke ønskelig at de besøkendes båtferd skulle kunne påvirkes av at de ble synlig observert eller at man snakket med besøkende mens de hentet inn ved eller brant bål. Dette handler også om at denne studien er en del av et større prosjekt der effekten av kommunikasjonstiltakene måles, og det var ikke ønskelig å påvirke effekten av kommunikasjonen og disse målingene. Observasjonene har derfor konsentrert seg om selve kommunikasjonsprosessen.

Observasjon som metode for datainnsamling er ikke begrenset til synssansen, og kan inkludere andre sanseinntrykk som for eksempel lyd (Walliman, 2011), noe som også har vært relevant for observasjonene i denne studien fordi folk har kommet med kommentarer eller andre lydsignaler under kommunikasjonsprosessen.

Når folk er klar over at de blir observert, kan det oppstå en observatøreffekt som fører til at de som blir undersøkt oppfører seg annerledes enn de normalt ville ha gjort (Jacobsen, 2022). Ettersom dette ikke kunne anses helt usannsynlig, ble det gjennomført skjulte observasjoner, det vil si at det ikke ble opplyst om at det gjøres observasjoner. Observasjonene var av en ikke-påtrengende karakter, og selve observasjonene er knyttet til et lite sensitivt tema. Observasjonene ble gjennomført som en kombinasjon av deltakende og ikke-deltakende observasjon, der forskeren delvis har oppført seg som

turgåer, og delvis som forsker. Johannessen et al. (2016) skriver at deltakende observasjon kan være spesielt nyttig når det er snakk om hendelser av kortvarig karakter, noe som er gjeldende for situasjonen med formidling av informasjon.

4.4 Praktisk gjennomføring av datainnsamling

4.4.1 Gjennomføring av intervjuer

I denne studien er intervjuene foretatt spontant og i en naturlig kontekst, slik at deltakerne ikke hadde tid til å tenke gjennom svar på forhånd, noe som ifølge Jacobsen (2022) kan være godt egnet til å få frem spontane meninger. De fleste intervjuene er gjennomført som en-til-en-intervjuer, men ettersom det i fire tilfeller ble naturlig å gjennomføre intervjuet med to personer til stede, har det også blitt gjort. Disse tilfellene har dreid seg om situasjoner der to personer har vært på tur sammen. Gruppeintervjuer kan generelt fungere godt når man ønsker å studere informantenes erfaringer med spesielle forhold, fordi informantene hjelper hverandre med å forstå og huske, og gruppeintervjuer kan i så måte gi en dypere innsikt enn om intervjuet ble gjennomført en-til-en (Jacobsen, 2022). Individuelle intervjuer har på sin side en styrke i at informantene kan gi detaljerte beskrivelser av egne oppfatninger og refleksjoner, uten at den sosiale sammenhengen påvirker, og individuelle intervjuer anses mer hensiktsmessig når det er mange temaer (Jacobsen, 2022; Johannessen et al., 2016).

Studien bygger dermed på 15 individuelle intervjuer og fire intervjuer med to personer. Intervjuene hadde en varighet på mellom 11,5 minutter og 23 minutter, der de lengste intervjuene i hovedsak var de med to personer. Informantene hadde ulik kjennskap til regelverket i Femundsmarka og kommunikasjonstiltakene, og spørsmålene ble derfor justert underveis for å tilpasses best mulig til dette.

Det ble gjort lydopptak av intervjuene, fordi det gjorde prosessen med dokumentasjon enklere. Lydopptak gjør det også enklere å holde øyekontakt med intervjuobjektet underveis i intervjuet, og det er, ifølge Jacobsen (2022), ideelt å gjøre opptak av alle intervjuer, med tanke på at det da kan transkriberes etterpå. Prosjektet var meldt inn og godkjent av Sikt, med tanke på behandling av personopplysninger, som omfatter lydopptaket. Samtykke ble innhentet etter SIKTs retningslinjer.

4.4.1.1 Valg av informanter

Intervjuobjektene har vært turgåere i Femundsmarka nasjonalpark, og kriterier for utvelgelse var at de hadde hatt minst én overnatting og at turen deres gikk mot slutten. Rekruttering av intervjuobjekter ble gjennomført på stedet, noe som ifølge Johannessen et al. (2016) er spesielt gunstig på steder der folk oppholder seg over tid eller må vente, noe som også har vært tilfelle i

denne studien. Johannessen et al. (2016) trekker frem flere fordeler med dette, deriblant at intervjuobjektet slipper å reise noe spesielt sted for å være informant, samtidig som datainnsamlingsfasen kortes ned ved at rekruttering og intervju skjer samtidig. Det kan også være positivt med tanke på situasjonen og stedets betydning i intervjuet, som her. På den negative siden, presiseres det at det krever at informantene har tid der og da til å bli intervjuet (Johannessen et al., 2016).

I begynnelsen var utvelgelsen av informanter tilfeldig, men basert på kriteriene for utvelgelse. Etter hvert ble det ansett som nødvendig å fordele noe med hensyn til kjønn og alder, slik at flere grupper ble representert. Det ble også valgt ut tre informanter som hadde ankommet Røa og hadde vært til stede ved muntlig kommunikasjon, men som ut fra observasjonene ble antatt å ikke ha fått med seg informasjonen. Opplevelsen av og holdninger til informasjonen er et sentralt element i studien, og det var derfor interessant å høre hvordan disse personene opplevde situasjonen med muntlig kommunikasjon. En slik form for utvelgelse, der det gjøres kontinuerlige tilpasninger som baserer seg på forskerens erfaringer og innsikt underveis, kan betegnes som prosessbestemt utvelgelse (Johannessen et al., 2016).

4.4.1.2 Intervjuområde

Intervjuene ble utført etter at intervjuobjektet hadde fullført sin tur i Femundsmarka nasjonalpark, eller helt mot slutten av turen. På denne måten kunne man spørre om faktisk atferd, samtidig som det sikret at intervjuene ikke påvirket atferden, og dermed effekten av kommunikasjonstiltakene. Av totalt 19 intervjuer er ti gjennomført på rutebåten Fæmund II mellom 8. og 14. juli 2023, mens de resterende intervjuene er gjennomført inne i eller rett i nærheten av Røosbua nede ved Røa brygge i perioden 22.-27. juli 2023, med ett unntak der intervjuet ble foretatt inne på DNT-hytta på Røvollen. Dette betyr at intervjuene er utført i en naturlig kontekst, i større eller mindre grad. De faste rutetidene for båten Fæmund II har i stor grad styrt når det har vært aktuelt å sette i gang intervjuer. De fleste intervjuene har skjedd i en situasjon der folk enten har ventet på at båten skal komme, eller de har sittet på båten og hatt god tid til de skal av igjen. Dette var også noe som var godt gjennomtenkt på forhånd, og det har dermed ikke vært utfordringer med at folk ikke har hatt tid til å delta i intervjuene.

Gjennomføring av intervjuer på båten var noe mer utfordrende enn først antatt, da det var et ikke ubetydelig støynivå i salongen, noe som tidvis gjorde det vanskelig å høre, og som ga en del bakgrunnsstøy på opptakene. Situasjonen på båten var også slik at det ikke var mulig å sitte helt i fred under intervjuene, da det til enhver tid også var andre personer i salongen. Dette var ikke helt optimalt, og sammen med støynivået kan dette ha medvirket til en noe mer anstrengt intervjusituasjon sammenlignet med intervjuene som senere ble foretatt på land.

4.4.2 Gjennomføring av observasjoner

Skjulte observasjoner er gjennomført for begge kommunikasjonsmediene (skriftlig og muntlig), men det er mer materiale fra den muntlige kommunikasjonen. Det ble gjennomført observasjoner av 15 grupper på båten, knyttet til hvilken interesse folk hadde for informasjonen som ble delt ut og hvordan de eventuelt reagerte. Dette var imidlertid litt utfordrende, med tanke på at observatør også skulle gjennomføre intervjuer, samt stå for utdeling og opprydding av informasjonskortene, i tillegg til å distribuere to ulike spørreundersøker for Norsk institutt for naturforskning, NINA.

Det ble gjort observasjoner 17 ganger i løpet av perioden 17.7.23 – 24.7.23, under formidling av den muntlige informasjonen som ble utført av nasjonalparkansatte inne ved Røsandene. Kommunikasjonen varte fra omtrent to minutter til over 5 minutter, avhengig av personen som gjennomførte den. Her hadde ikke observatør noen annen rolle underveis, men bidro i etterkant med utdeling av spørreskjema for NINA. Dette var også en bedre observasjonssituasjon generelt, fordi det var enklere å høre eventuelle kommentarer underveis, og fordi alle aktuelle observasjonsobjekter var samlet på ett sted.

Observatøren har delvis oppført seg som en vanlig turgåer, og delvis som forsker med gjennomføring av intervjuer, utdeling av spørreundersøkelser for NINA og utdeling av den skriftlige kommunikasjonen.

Dokumentasjon av observasjonene ble primært gjort ved å skrive manuelle observasjonsnotater i en feltdagbok, som ifølge Johannessen et al. (2016) er vanlig å gjøre. Det var utarbeidet et observasjonsskjema (vedlegg 2) til bruk under observasjonene, og dette ble benyttet i tillegg til feltdagbok i perioden på Fæmund II, men var lite egnet i perioden på land fordi det kunne være mye folk på én gang og det var uoversiktlig og vanskelig å skille mellom ulike grupper.

4.5 Analyse av datamaterialet

Intervjuene er i all hovedsak transkribert ordrett og i sin helhet, men også i størst mulig grad normert til bokmål, med unntak av enkelte dialektale vendinger som ikke direkte lot seg oversette. En av informantene var opprinnelig svensk, og i dette tilfellet har intervjuet i transkriberingsprosessen blitt direkte oversatt til norsk etter beste evne.

I analyse av datamaterialet er det benyttet tematisk analyse, inspirert av Braun et al. (2016). Tematisk analyse anses som godt egnet for kvalitative forskere med lite erfaring, men er fortsatt egnet for å gjøre nyanserte og komplekse analyser (Braun et al., 2016). Tematisk analyse er også åpen for både å utvikle temaer eksplisitt fra datamaterialet og for å tolke underliggende meninger og utvikle temaer fra dette, og både induktiv og deduktiv tilnærming til koding kan benyttes innen tematisk analyse

(Braun et al., 2016). Braun et al. (2016) deler analyseprosessen inn i seks ulike faser, som delvis gjøres parallelt.

I tråd med Braun et al. (2016) inkluderte de første fasene i analyseprosessen å bli kjent med datamaterialet og kode dette. De transkriberte intervjuene er først kodet med åpen koding, som også kan benevnes som induktiv koding (Jacobsen, 2022). Koding gjør datamaterialet mer tilgjengelig for analyse, gjennom reduksjon i mengden materiale (Linneberg & Korsgaard, 2019). Rent teknisk ble kodingen utført ved å kopiere deler av teksten fra intervjuene inn i et eget Word-dokument, der underoverskrifter skiller mellom de ulike kodene, en metode som også er foreslått av Linneberg og Korsgaard (2019). Ifølge Jacobsen (2022) representerer kodene forskerens tolkninger, og er ikke bare direkte avskrift av tekstene. Ved bruk av åpen – induktiv – koding, utvikles kodene fra datamaterialet, og kodene vil derfor være tett knyttet til materialet og være «virkelighetsnære» (Linneberg & Korsgaard, 2019).

Koding ble foretatt i to omganger, noe som også anbefales av Braun et al. (2016). I andre runde med koding ble det benyttet lukkede koder, som har sin opprinnelse i teori. Dette benevnes også som deduktiv koding, og ifølge Linneberg og Korsgaard (2019) er en slik kombinasjon av induktiv og deduktiv tilnærming i praksis det vanligste. Deduktiv tilnærming innebærer at utgangspunktet for kodingen er begreper eller fenomener man på forhånd har bestemt seg for å se etter i datamaterialet (Jacobsen, 2022). Det er vanlig at disse begrepene er tett knyttet til det teoretiske rammeverket, noe som bidrar til at man holder fokus på det som allerede er kjent å være av betydning (Linneberg & Korsgaard, 2019). I denne studien ble de lukkede kodene «bevissthet om konsekvenser» og «tilskrivelse av ansvar» benyttet, fordi de kan relateres direkte til «norm activation theory».

Ifølge Linneberg og Korsgaard (2019), er det vanlig å kode i to ulike faser, der den andre fasen inkluderer raffinering av kodene, kategorisering og avdekking av mønstre på tvers av kodene. Braun et al. (2016) omtaler dette som en del av fase 3 – 5 innen tematisk analyse, der man utvikler temaer, gjennomgår og reviderer disse, og utvikler analysen basert på de temaene man til slutt bestemmer seg for. I denne oppgaven er det identifisert ni ulike temakategorier som presenteres i resultatdelen.

Braun et al. (2016) betegner skriving som den sjette og siste fasen innen tematisk analyse, men presiserer samtidig at dette er noe som skjer kontinuerlig gjennom analyseprosessen, og i ettertid når analysen tilpasses i resten av dokumentet.

4.6 Vurdering av datagrunnlag – reliabilitet og validitet

Vurdering av datagrunnlaget handler om å vurdere reliabilitet og validitet.

Reliabiliteten handler om hvor *pålitelig* datamaterialet i et forskningsprosjekt er, relatert til datamaterialets og undersøkelsens nøyaktighet (Johannessen et al., 2016). Påliteligheten i en studie påvirkes av metodene som er benyttet; og selve undersøkelsesopplegget med datainnsamling og analyse kan påvirke hva slags resultat man får (Jacobsen, 2022). Ved gjennomføring av dybdeintervjuer, kan både intervjuereffekt og konteksteffekt påvirke resultatet, fordi de som blir intervjuet kan påvirkes av intervjueren og konteksten (Jacobsen, 2022). Også unøyaktig registrering av data påvirker reliabiliteten negativt, og for å redusere faren for dette, ble lydopptak benyttet under intervjuene, slik Jacobsen (2022) anbefaler.

Validitet, eller *gyldighet*, handler om hvor godt funnene representerer fenomenet som undersøkes, og i hvilken grad det er mulig å generalisere funnene (Jacobsen, 2022; Johannessen et al., 2016). Det er vanlig å skille mellom intern og ekstern validitet, der intern validitet handler om samsvar mellom forskerens beskrivelse av virkeligheten og den reelle virkeligheten (Jacobsen, 2022). Ekstern validitet handler om studiens overførbarhet og mulighet for generalisering av funn (Jacobsen, 2022). I en enkeltestudie som denne, vil det være vanskelig å generalisere til andre områder, og man kan i kvalitative studier heller aldri være sikker på å kunne generalisere til andre enheter innenfor samme populasjon (Jacobsen, 2022). Likevel kan forskningen gi verdifull innsikt ved at det avdekkes fenomener eller sammenhenger innenfor et gitt område (Jacobsen, 2022).

4.7 Feilkilder

Selv om man alltid etterstreber å unngå feil og å få frem og formidle så korrekt informasjon som mulig, vil det alltid kunne finnes elementer som gjør at dataene og analysen som gjøres ikke representerer den faktiske virkeligheten.

Dette kan dreie seg om at man ikke er i en naturlig situasjon under intervjuet, og at den som blir intervjuet må forholde seg til en fremmed, slik Jacobsen (2022) beskriver. Det er ikke sikkert at de som blir intervjuet svarer helt korrekt om egen atferd i nasjonalparken. Man kan huske feil eller misforstå hva spørsmål handler om. Det kan også være at man ikke ønsker å fremstå som en regelbryter, og dermed prøver å svare etter det man antar vil være mest akseptabelt eller tror er etter regelverket. Det at man ønsker å fremstå på en sosialt riktig måte, er et kjent dilemma innen forskning generelt (Miles & Hubermann, 1994, sitert i Jacobsen, 2022). Dette kan betegnes som «social desirability bias» og har også tidligere vært et tema innen forskning på atferd i naturområder (Freuler & Hunziker, 2007; Park et al., 2008; F. Schwartz et al., 2018).

Når man gjennomfører studier utendørs, kan også værforholdene påvirke resultatet uten at man kan korrigere for det. Været og mengden mygg har vært varierende gjennom de to testperiodene, og kan ha påvirket både oppfatning av informasjon og hva slags båtferd folk har hatt. Det har også vært ulike personer som har stått for den muntlige kommunikasjonen, og det vil derfor være forskjeller i hvordan informasjonen er gitt, hva som er vektlagt og hvor lang tid det har tatt. Dette utgjør en feilkilde med tanke på at folk vil kunne ha ulike oppfatninger av ulike personer, og at det kan være reelle forskjeller i hvilken del av informasjonen som har fått hovedfokus. Det kan også tenkes at det er forskjeller mellom de besøkende som får den samme kommunikasjonen, og mellom besøkende i de to ulike testperiodene.

Ettersom det ikke er filmet eller gjort lydopptak av de observerte situasjonene, er dette materialet fullstendig avhengig av feltnotatene gjort underveis og rett etter de observerte situasjonene.

Unøyaktigheter og dårlig hukommelse kan ha gitt feil i dette materialet.

I tillegg til de nevnte feilkildene, kan enkelte sider ved selve opplegget ha ført til andre svar enn man ellers ville ha fått. I perioden på båten stod intervjuer selv for utdeling av den skriftlige informasjonen til besøkende som skulle inn i nasjonalparken. Dette kan ha skapt noe forvirring, og selv om informasjonen forsøksvis ble fjernet igjen før potensielle intervjuobjekter kom på båten på Røa eller Haugen, lyktes ikke dette alltid, noe som kan ha påvirket intervjuobjektene, ved at de nylig hadde lest informasjonen det spørres om.

I tillegg til å gjennomføre egne intervjuer, observere, og dele ut skriftlig kommunikasjon, distribuerte intervjueren i samme tidsrom to ulike spørreskjema for Norsk Institutt for Naturforskning, NINA. Det ene i etterkant av utdeling/formidling av informasjon, og det andre til besøkende som var på vei hjem fra sin tur. I utgangspunktet ble intervjuene foretatt før spørreskjemaet ble utdelt, slik at ikke personer som ble intervjuet først hadde svart på spørreskjema om de samme temaene. Det er likevel mulig at intervjuede personer kan ha svart på spørreskjema først, ettersom det periodevis også var andre enn intervjueren som distribuerte spørreskjema. Dette kan tenkes å ha påvirket hvordan intervjuobjektene har svart.

Observasjonene kan også tenkes å ha blitt påvirket av at observatøren hadde flere roller. Selv om de besøkende ikke fikk informasjon om at observasjoner ble foretatt, nettopp for å unngå observatøreffekter, er det tenkelig at en del av de observerte har oppfattet at den som har observert har hatt en rolle, og at de som følge av dette har endret atferd, slik at man likevel har fått en form for observatøreffekt.

4.8 Forskningsetikk

Etikk knytter seg til forholdet mellom mennesker og hvorvidt handlinger er i tråd med prinsipper og retningslinjer eller ikke (Johannessen et al., 2016). Innen forskningen handler dette blant annet om prinsipper som informert samtykke og frivillig deltakelse i forskningsprosjekter, noe som naturlig nok også har vært gjeldende for intervjuene i denne studien. Frivillig deltakelse innebærer at folk skal kunne velge selv om de ønsker å delta i undersøkelsen eller ikke, noe som fordrer at de som lar seg intervjuer har fått god informasjon om hva det innebærer å delta og har forstått denne informasjonen (Jacobsen, 2022). Full informasjon om undersøkelsens hensikt, fordeler og ulemper, kan ifølge Jacobsen (2022) være u hensiktsmessig med tanke på at intervjuobjektene kan komme til å tilpasse svarene etter informasjonen som gis, samtidig som det kan bli for mye informasjon som skal bearbeides på kort tid. I denne studien ble det innledningsvis gitt kort muntlig informasjon. Dersom det potensielle intervjuobjektet stilte seg positivt til å delta i intervju, fikk vedkommende utdelt et ark med utdypende informasjon om prosjektet og om behandling av personopplysninger.

Samtykkeerklæring ble innhentet muntlig i begynnelsen av lydopptaket. Intervjuobjektet bekreftet at vedkommende ønsket å delta, etter at intervjuer først opplyste kort om frivillig deltakelse og at intervjuobjektet skal være informert om at det er frivillig å delta. Muntlig samtykke gjorde at man slapp å innhente samtykkeskjema med underskrift med fullt navn fra hvert enkelt intervjuobjekt, og forenklet dermed denne prosessen for alle parter.

Lydopptak er å anse som en personopplysning (Jacobsen, 2022), og ettersom det innhentes personopplysninger, er prosjektet meldt inn til Sikt og godkjent før det ble igangsatt. I prosjektperioden (2023-2024) har lydopptakene blitt lagret internt, slik at kun student og veileder har tilgang. Etter prosjektets ferdigstilling vil lydopptakene slettes. Intervjuobjekter vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjoner.

I tillegg til de forskningsetiske retningslinjene knyttet til deltakelse og personopplysninger, kan det også være sider ved enkelte spørsmål i intervjuene som kan være etisk utfordrende. Selv om det ikke spørres direkte om personene har brutt regelverket for hva slags ved det er tillatt å ta, spørres det om hva slags ved de besøkende har brukt hvis de har hatt bål. Dette kan tenkes å kunne oppleves ubehagelig for folk.

Silverman (2014) skriver om etiske fallgruver som kan forekomme innen kvalitativ forskning, og nevner utnyttelse, bedrag, forskning på sårbare grupper, utfordringer knyttet til identifisering av informanter, omgang med folk man misliker, og bidrag til tvilsomme kjøp. Ingen av disse fallgruvene synes å være spesielt relevant for denne studien, ettersom studien ikke tar for seg sårbare grupper eller ekstreme miljøer, og heller ikke identifiserer informantene eller lokker med personlige fordeler

for de som deltar i studien. Overfor informantene har man vært åpen om formålet med forskningen, selv om det ble gjennomført skjult observasjon av kommunikasjonssituasjonene.

Skjult observasjon kan være etisk utfordrende fordi man i utgangspunktet har regelen om at deltakelse i forskning skal skje etter samtykke og at forskeren skal være åpen om formålet med forskningen (Jacobsen, 2022; Silverman, 2014). Samtidig kunne opplysning om observasjon i dette tilfellet tenkes å føre til endret atferd som følge av en observatøreffekt, noe som potensielt kunne ha påvirket ikke bare denne studien, men også studien og feltarbeidet som NINA gjennomførte samtidig, og som denne studien inngår i et samarbeid med. Observasjonene var derfor av en ikke-invaderende karakter, og personene som ble observert befant seg i det offentlige rom. Observasjonene innebar ingen innsamling av personopplysninger, og observasjonsdata kan ikke kobles til enkeltpersoner direkte.

5 RESULTATER

5.1 Om informantene og turen de har vært på

Det er gjennomført 19 intervjuer, der til sammen 23 informanter har bidratt i større eller mindre grad, hvorav 11 i den første perioden og 12 i den andre perioden. Informantene er i alderen 22 til 62 år, og seks kvinner og 17 menn har vært involvert, hvorav to kvinner i den første perioden og fire i den andre. Tabell 1 og 2 gir en oversikt over informantene i henholdsvis den første og den andre perioden. I de tilfellene der to personer har blitt intervjuet sammen, gjelder dette personer som har vært sammen på tur, i all hovedsak par. Det betyr at de har vært på den samme turen, og de vil bli omtalt som samme gruppe eller samme intervju dersom det ikke i konkrete settinger er hensiktsmessig å skille mellom dem. Alle informantene var norske, med unntak av én som opprinnelig var svensk, men som bor i Norge i dag.

Ut fra observasjoner og det som har blitt fortalt i intervjuene, var én av informantene på tur alene, og fire var på tur med familie, hvorav tre med

barn under 15 år. Åtte av informantene, fordelt på 5 intervjuer, var på tur med kjæreste/samboer/ektefelle. Ni av intervjuene, med totalt ti informanter, er foretatt med menn som var på tur med minst én kompis, hvorav de fleste var minst tre personer sammen på tur. Denne siste

Tabell 1: Oversikt over informantene i perioden med skriftlig kommunikasjon. Femundsmarka har mange innfallsporter, og startsted er oppgitt for de som ikke benyttet Fæmund II på vei inn i Femundsmarka.

Periode 1 - skriftlig kommunikasjon				
Informant	Alder	Kjønn	Mottatt skriftlig kommunikasjon	*Kommentar / startsted
Intervju 1	29	M	Nei	Sverige
Intervju 2	47	M	Ja	
Intervju 3	23	M	Ja – delvis*	*Kun én side
Intervju 4	57	K	Ja – delvis*	*Kun én side
Intervju 5	44	M	Nei	Synnervika
Intervju 6	33	M	Ja	
Intervju 7A	28	M	Nei	Synnervika
Intervju 7B	Ca. 28	K	Nei	Synnervika
Intervju 8	55	M	Ja	
Intervju 9	28	M	Nei	Sverige
Intervju 10	27	M	Nei	Elgå

Tabell 2: Oversikt over informantene i perioden med muntlig kommunikasjon. Startsted er oppgitt for de som ikke ankom via Røa brygge, men det er også personer som har ankommet Røa og ikke fått med seg kommunikasjonen.

Periode 2 - muntlig kommunikasjon				
Informant	Alder	Kjønn	Mottatt muntlig kommunikasjon	*Kommentar / startsted
Intervju 11A	22	M	Nei*	*Var til stede
Intervju 11B	23	M	Nei*	*Var til stede
Intervju 12	Ca. 30	M	Ja	
Intervju 13	23	M	Ja	
Intervju 14	55	K	Ja	
Intervju 15A	56	K	Ja	
Intervju 15B	53	M	Ja	
Intervju 16A	61	M	Nei	Haugen
Intervju 16B	60	M	Nei	Haugen
Intervju 17	54	K	Ja	
Intervju 18	36	M	Nei	Haugen
Intervju 19	31	K	Nei*	*Var til stede

gruppen fremstår typisk for området ut fra det som er blitt observert i løpet av de tre ukene med feltarbeid.

For 14 av informantene var dette første turen i Femundsmarka, mens det blant de resterende varierer fra å være andre tur til at de er mer eller mindre lokale og har vært i Femundsmarka hvert år de siste 20 årene. De fleste informantene har gått fottur, men det er også sju av 19 grupperinger som har benyttet packraft eller kano på store deler av turen sin. Det er kun én gruppering som *ikke* har hatt minst én natt i telt i løpet av turen.

Ettersom Femundsmarka har mange mulige innfallsporter, er det kun fem av informantene som har kommet med båten i den første perioden og mottatt den skriftlige kommunikasjonen, jamfør tabell 1. Ni av informantene i den andre perioden har kommet med båt til Røa, men kun seks av disse, fordelt på fem intervjuer, har fått med seg kommunikasjonen, jamfør tabell 2.

5.1.1 Valg av turområde

Ikke alle informantene har en klar formening om hvorfor turen ble lagt akkurat til Femundsmarka. For noen handler det om at de er en del av en gruppe der andre har hovedansvar for planleggingen og for andre har det blitt en tradisjon å feriere i området. Flere sier at de ville finne et annet sted enn der de pleier å dra på tur eller prøve noe annet enn de har gjort før, og derfor legger turen til Femundsmarka. Tre av informantene har en form for familiær- eller bostedstilknytning til området, og for dem er det naturlig å velge Femundsmarka når de skal på tur i nærheten.

Blant de som har en formening om hvorfor de velger Femundsmarka, er det to tydelige faktorer som trekkes frem, og som i stor grad henger sammen; sider ved naturen og et godt rykte. Det som imidlertid skiller disse, er at et godt rykte i større grad ser ut til å knytte seg til de aktivitetene man kan utføre i Femundsmarka, mens det som knytter seg til naturen handler mer om opplevelsen av naturområdet som sådan.

Flere trekker frem sider ved naturen og opplevelsen av naturen, eksempelvis «*veldig fint og stort og bra bevart [område]*» (intervju 1) og «*urørt*» (intervju 7) og «*nydelig*» (Intervju 4) natur som en viktig årsak til at de har valgt Femundsmarka. En trekker frem at «*Selv om det er litt folk, så får du den villmarksfølelsen, da*» (Intervju 6), mens andre presiserer at «*Det er den naturopplevelsen...*» (intervju 15B).

Det virker som om folk har et godt inntrykk av Femundsmarka, både med tanke på naturverdier og muligheter for ulike aktiviteter, og at dette er viktige faktorer for valg av reisemål. Et par informanter nevner bålbrekking og furubål spesifikt: «*Femundsmarka, med furuskog og tenkte bål, hehe, som en mulighet, med bålkos og den biten, også har jeg hørt at det er bra med fisk inni her*» (Intervju 5). Det

er også flere andre som nevner at de har lest, hørt eller sett TV-programmer som formidler mye positivt om Femundsmarka, spesielt knyttet til packraft og fiske, som det beskrives i intervju 4: *«også må vi også innrømme at vi har sett en del på TV når det gjelder packrafting og fiske, for samboeren min er opptatt av fiske. Og da har vi jo sett på Lars Monsen og Monsen og Mattis og alle dem da, så vi blir jo påvirkta»*. Det er også andre som nevner Lars Monsen spesifikt som en avgjørende faktor for valg av Femundsmarka som turområde (Intervju 11A og 19).

5.2 Bålbrenning

De fleste informantene oppgir at de på generell basis pleier å fyre bål eller ofte har bål når de er på tur (15 av 19 intervjuer). Av de fire som vanligvis ikke brenner bål, er det to som er veldig klar på at de *aldri* har bål om sommeren, for eksempel intervju 4: *«Nei, jeg båler ikke i det tidspunktet mellom 15. april og 15. september. Aldri ever!»*. Blant de to siste som ikke pleier å ha bål, oppgir én å ikke ha tidligere erfaring med bål på tur (intervju 19), mens sistemann tidvis har bål på tilrettelagte bålplasser på nærturer med barn, men benytter vanligvis gassbrenner fordi det er enklere (intervju 18).

5.2.1 Hva gjør at folk ønsker å ha bål?

5.2.1.1 Bålets nytteverdi

Flere av informantene trekker frem bålets nytteverdi knyttet til matlaging, bortjaging av mygg, klestørk og bålet som en varmekilde som årsaker til at de ønsker å ha bål.

Matlaging ser ut til å være en ganske viktig grunn til at folk velger å ha bål, som informant 12 beskriver: *«(...) men det behøver ikke være bål hele natten liksom, det holder med å bare ha til matlaging og litt kos og så er vi ferdig»*. Andre er innom nytteverdien knyttet til matlaging mer indirekte, gjennom å uttrykke at *«det er jo litt av den komforten du har med å brenne bål, egentlig»* (intervju 16B) i en sammenheng der det snakkes om hvor mye man bærer med seg i sekken.

Flere trekker også frem at det å holde myggen unna er en faktor som gjør at man velger å ha bål: *«Det var for... egentlig kosen og holde myggen vekk»* (Intervju 6). En av informantene sier at de valgte bort bål til fordel for gassbrenner fordi det ble ansett å være enklere, men at hun angret på det, med tanke på myggen: *«...for det er jo veldig mye mygg, så det hadde kanskje vært deilig med bål.. sånn sett i ettertid også..»* (Intervju 7B).

For enkelte av informantene har vær og temperatur en åpenbar betydning for bålbrenningen. En informant forteller at det har vært kaldt og mye regn i løpet av turen, og at det derfor har vært en fordel å ha bål, med tanke på varme, oppvarming av vann og klestørk (intervju 1). Det er også andre som nevner disse faktorene (Intervju 9 og 13). Dette behovet ser imidlertid ut til å være viktigst for de

som er på lengre turer uten hytteovernatting, ettersom noen av de som har vært på kortere turer er av en helt annen oppfatning, og nettopp avstod fra bål fordi det ble regn (intervju 16, 18 og 19).

At det er flere ulike grunner til å ha bål, er ikke uvanlig, og de fleste oppgir en kombinasjon av både nytte og «kos». Enkelte vektlegger også at bålet generelt gjør nytte for seg ut over kosen, selv om kosen synes å ha vært primærårsaken til at man valgte å ha bål: *«det er veldig hyggelig med bål og det blir varmt og godt, koselig å se på og.. man kan lage mat på det.. Så jeg tror ikke det er ett bål vi har hatt denne runden hvor vi ikke har brukt det til noe.»* (Intervju 11B).

5.2.1.2 Bålkos som en viktig del av turen

Ordene «kos», «bålkos» og «koselig» går igjen i mange av intervjuene, og er en veldig viktig årsak til at folk ønsker å brenne bål når de er på tur. Også de som droppet bålet fordi det begynte å regne, hadde et ønske om bål *«bare for kosen»* (intervju 18).

Noen fyrer bål nesten uansett vær og forhold dersom det er mulig: *«Veldig glad i bål, jeg fyrer bål stort sett ved enhver anledning når jeg har muligheten når jeg er på tur. For.. bare for å ta seg en kaffekopp men òg for å sitte utover kvelden og... det er jo noe.. det er jo en form for avkobling det også, bare sitte attmed bålet»* (intervju 3).

Det er liten tvil om at mange har et nært forhold til bål og at de anser det som en veldig viktig del av turen, som informant 5 beskriver: *«Jeg synes jo det er veldig koselig mm, når man kommer til camp, i hvert fall der man har muligheten til det og hvis det er vær til det, i forhold til vind, hvis det ikke blåser, og man har muligheten til å tilrettelegge et bål i nærheten av vann, så synes jeg det er en veldig koselig del av turen, da. Det er halve turen.»*

Enkelte uttrykker også at de hadde sett negativt på det dersom det ikke var tillatt å brenne bål i Femundsmarka – *«Jeg synes det er en stor... hadde man ikke hatt lov å brenne bål her, så hadde det vært negativt inntrykk, liksom.. så jeg setter stor pris på å kunne gjøre det.»* (Intervju 12). Noen gikk så langt som å antyde at de ville ha sett seg om etter andre steder å dra dersom det ikke var lov å fyre bål, som informant 11A beskriver: *«og for min del, så blir det sånn.. når går grensa til når man gjør marka mer utilgjengelig for folk? For det er jo veldig hyggelig for mange å ha bål, og hvis det ikke er aktuelt å fyre bål dit hvor man skal, og hvis det er en viktig del av turen, hvorfor gidde å legge besøket dit, på en måte..»*. I dette eksempelet er det naturlig å tolke at omtalen av hva andre gjør, like mye gjelder informanten selv, ut fra at informanten har stor entusiasme for bålbrenning og også har hentet inspirasjon fra Monsen før besøket i Femundsmarka.

Hovedinntrykket er at bålet er relativt viktig for de som først velger å ha bål, en gruppe som utgjør majoriteten av de besøkende. Noen velger også å presisere dette en ekstra gang mot slutten av

intervjuet, som informant 8: *«det har nå vært mye rundt bål, og jeg kan jo bare si at jeg synes at det er en del av det å drive friluftsliv og håper at vi fortsatt får tenne bål, da..»*.

5.2.2 Situasjoner som påvirker bålbrenning

Som nevnt har været i løpet av turen påvirkning på bålbrenningen. På litt lengre sikt har alle informantene en formening om at det å brenne bål dersom det er tørt, er forbundet med skogbrannfare, selv om egne risikovurderinger kan variere. Tørke og/eller skogbrannfare er uten unntak det første som kommer opp når informantene blir spurt om situasjoner der det eventuelt ikke er greit å brenne bål, og for mange er dette også det eneste som anses å være av betydning: *«Ja, det er når skogbrannfaren er stor, så kan vi ikke tenne bål, da. Ellers så...[tenker] nei, det er nok det som jeg føler setter begrensninga egentlig... skogbrannfaren, ja..»* (Intervju 8).

5.2.2.1 Konsekvenser av skogbrann

Noen av informantene synes å være redd for konsekvensene av å miste kontrollen over bålet, relatert til de ødeleggelsene en skogbrann kan føre til: *«Nå har jeg jo litt respekt for, hva skal man si, skog og skogbrann og tørre kvister og.. eller tørre områder, da.. jeg har ikke lyst til å ødelegge mer enn nødvendig»* (intervju 10), eller som det beskrives i intervju 5:

«Ja, det er jo hvis det er veldig tørt, en må jo tenke konsekvensen rundt det, da. At skogen kan ta fyr,.. at man ikke får kontroll.. Her oppe får man jo veldig lite hjelp også, så man er jo litt sårbar. Og naturen er sårbar. Så man må vokte seg litt rundt det.»

I dette ligger det også en tanke for naturen i nasjonalparken, ved at informanten understreker at naturen er sårbar. Dette avgrenses imidlertid til en situasjon med skogbrann, og man ser ikke på sårbar natur som et argument i seg selv for å la være å brenne bål eller utvise ekstra forsiktighet ved bålbrenning. Informanten trekker også frem at man ikke alltid kan få tilstrekkelig hjelp, et argument som innebærer en personlig konsekvens, noe som også går igjen hos andre. Én understreker at å miste kontroll på bålet kan være *«livsfarlig»* (intervju 4), mens noen er mer redd for hva andre vil tenke dersom man mister kontrollen, som i intervju 2: *«jæ vikke ha på meg at jeg har starta no skogbrann»*.

5.2.2.2 Nasjonalpark

Selv om folk er bevisst på at skogbrann utgjør en risiko, og til en viss grad også relaterer dette til at det er nasjonalpark eller sårbar natur i området, er det få av informantene som uavhengig av skogbrannfaren har en formening om at det kan være andre forhold eller situasjoner som er av betydning for om bålbrenning er greit eller ikke. Noen er til en viss grad bevisst på at det kan være forhold som gjør nasjonalparker ekstra spesielle, uten at dette utdypes noe videre. Et av få eksempler

er når informant 10 beskriver at det ikke nødvendigvis er greit å brenne bål «...*hvis det ikke er noen bål plasser eller det er noen spesielle bålforbud, da, sånn typ nasjonalparker og sånne ting..*».

Noen relaterer også det at man befinner seg i en nasjonalpark til de personlige konsekvensene av en eventuell skogbrann, og gir på den måten uttrykk for at det er verre å ødelegge noe inne i en nasjonalpark sammenlignet med utenfor: «*Så.. om det er spesielle regler, altså i nasjonalparker så er det jo litt sånn... ja du vil ikke ha det på samvittigheten da, å ha brent av... ja.. ting og tang der.*» (Intervju 6).

5.2.3 Informasjonskilder

I tillegg til at en del av informantene har mottatt skriftlig eller muntlig kommunikasjon med informasjon om bålbrekking, har enkelte også kommet over tilsvarende informasjon på andre måter i løpet av turen. Én har snakket med fjelloppsyn, et par har lest om det på båten eller på en av buene, og et par har lagt merke til underskiltene om at all vegetasjon er vernet.

Om lag en tredjedel av informantene har på forhånd innhentet informasjon om blant annet hvilke regler som gjelder for bålbrekking i Femundsmarka. Noen av dem husker ikke helt hvor de har fått informasjonen fra, noen nevner spesifikt nettsiden til nasjonalparken og en har sett «*noe greier på youtube*» (Intervju 1). Til slutt er det en som sier at hun har lest en del, men også «*hørt sånt intervju som Monsen og Mattis hadde med en ifra NINA tror jeg, eller nasjonalparkstyret eller.. så de snakka om bålbrekking i Femundsmarka*» (intervju 17).

Det var også flere av de som mottok den muntlige kommunikasjonen som underveis uoppfordret fortalte at de hadde sett video med Monsen og Mattis på Youtube, og én kunne også fortelle at han som følge av det hadde forsøkt å få tak i kvistbrenner på Røros rett før turen, men ikke hadde funnet det.

De aller fleste informantene har fått med seg en eller annen form for informasjon om bålbrekking i Femundsmarka. Det er bare tre grupperinger som ikke har fått med seg noe informasjon, verken skriftlig eller muntlig kommunikasjon eller annen informasjon på forhånd eller i løpet av turen. Blant disse er det to som ikke vanligvis har bål som sommeren, og som begge fremstår ganske usikre på hvorvidt det er greit å brenne bål i Femundsmarka eller ikke. Informant 10 vurderer det slik: «*... jeg er ikke helt sikker egentlig.. Det er jo første turen min her, og jeg er liksom ikke vant til den.. jeg er så vant til Finnmark, alt er liksom litt annerledes der. Ikke like mye nasjonalparker eller liksom.. ja.. litt annerledes*».

5.3 Andres bålatferd

5.3.1 Antakelser

En god del av informantene har gjennom intervjuet kommentert litt hvordan de tror andre forholder seg til regelverket og hva de tror andre gjør når de er ute på tur. Blant de som uttaler seg om andres atferd, er det flere som tror at det er «*fåtallet som ødelegger*» (eksempelvis intervju 1), og at de aller fleste klarer å holde seg til det regelverket som er. Det antas også at den enkle årsaken til at det benyttes død ved til bål, er fordi dette er mest praktisk. Informant 7A, som ikke selv har hatt bål fordi han anså det upraktisk for matlaging med gjeldende regelverk, forklarer dette enkelt: «*for mange er det sikkert fristende da, også gå løs på trærne hvis man.. hvis man ønske å fyre, da.. praktisk rett og slett..*».

Flere informanter peker på at mangel på kunnskap og erfaring kan gjøre at enkelte ikke følger regelverket, samtidig som at det over tid har blitt flere folk som ferdes i naturen, som informant 5 beskriver godt: «*Jeg tror at de som er vant til å gå i skogen, dem tenker at det er greit.., og respekterer det. De som ikke har den kompetansen, de driter i det. (...) For det er.. mere og mere folk ferdes i naturen, og ja.. kanskje mindre og mindre kompetanse – folk er ikke vant til det på samme måte som tidligere..*».

Enkelte tror også at noen av de andre som ferdes i området rett og slett ikke bryr seg om å følge regelverket, selv om de skulle ha blitt gjort oppmerksom på det og egentlig har kunnskapen. Det er også flere som mener at det alltid vil være noen som unnskylder seg med at det bare er deres turfølge som går litt imot regelverket denne ene gangen. Noen vektlegger også at folk vil ha ulik oppfatning av hva som er greit, og at folk er ulike, som informant 2 gjentar flere ganger i løpet av intervjuet: «*(...) som jeg har nevnt tidligere, vi mennesker er forskjellig, og du har alltid de som vil strekke på regelverket for å ha ekstra kos. (...) men igjen det er jo den der ... med at vi er mennesker, mennesker tenker ulikt og noen forholder seg til regelverket, og andre ... gir det jeg kaller faen, da!*».

Til tross for at en del av informantene ikke har like høy tiltro til alle andre besøkende, er det også noen som i utgangspunktet tror at de andre besøkende har et ønske om å følge regelverket og oppfordringen om å bare benytte småkvist, fordi de er opptatt av naturen og at det skal se fint ut i naturen. En av informantene relaterer dette til konteksten i Femundsmarka spesielt: «*det krever jo litt mer å dra på tur her enn andre steder, så jeg ser jo for meg at de som drar på tur her kanskje i litt større grad bryr seg om naturen enn de som bare trasker rundt i .. hvor som helst annet sted.. at de forholder seg til det i større grad enn andre steder.. men det er bare noe jeg tror.*» (Intervju 9).

5.3.2 Observasjoner i naturen

Gjennom intervjuene kommer det frem ikke bare antakelser om andre, men også at informantene har observert andres atferd eller spor i naturen relatert til bålbrekking. Inntrykket er at dette stort sett er noe som kommer frem fordi informantene har reagert negativt på det, og noen er også veldig tydelig på dette: *«Vi har sett mye spor av at det blir sagt, ja. Så vi skjønner at ikke alle følger det [regelverket], det gjør vi. (...) Nei, jeg blir litt sånn... litt oppgitt, skal jeg si.. virker litt unødvendig, for det har ikke vært noe problem for vår del, i hvert fall, å lage ... helt greie enkle bål med kvist du bare finner liggende.»* (Intervju 13).

Flere av informantene nevner at de har sett både friske og døde trær og greiner som har vært kappet av, og at de har kommet over halvbrente stokker i gamle bål. En forteller også om et bål han så på avstand en av kveldene:

«jeg ser jo rundtomkring at det er jo folk som tar seg mer til rette enn andre.. Sånn som oppe ved Muggsjøen så så jeg et ganske svært bål.. så jeg tviler på liksom.. Jeg hadde ikke klart å holde det med kvist. (..) Det var noen som hadde leir liksom lenger vekk, da.. det var ganske svært bål, da.. som krever litt større ting, da.. men - mer enn det vet jeg ikke.» (Intervju 6).

Ganske mange av informantene har et inntrykk av at det er veldig mange bål plasser i Femundsmarka, og noen er også tydelig på at dette overrasket dem, spesielt enkelte sider ved det: *«Også kanskje litt overraskende at det er flere bål plasser per, liksom – et område der noen har laget en stor bål plass så lages det kanskje to og tre andre bål plasser rundt eller liksom at det er veldig mange bål plasser da... litt unødvendig, kanskje..»* (Intervju 7B). Ikke alle som nevner bål plassene uttrykker tydelig om de opplever de mange bål plassene som noe positivt eller noe negativt, men det er eksempler på begge deler. Flere virker å være opptatt av å ikke lage nye bål plasser, men bruke det som allerede finnes, og synes derfor det er smart at det allerede er mange bål plasser i området, så lenge andre også benytter de bål plassene som allerede er der, og ikke lager nye. Noen tar også bål plassene til inntekt for at det er akseptert og veldig vanlig å brenne bål i Femundsmarka.

5.4 Kommunikasjonsmottak

5.4.1 Skriftlig kommunikasjon

Noen av informantene har primært fått med seg det generelle bålforbudet og ikke oppfordringen om å kun benytte kvister man kan brette. Dette gjelder spesielt et par informanter som ikke fikk med seg at lappen med skriftlig kommunikasjon også hadde en bakside med mer informasjon. Det er også åpenbart at ikke alle har lest lappen like nøye, og noen sier det også selv:

«Nei, skal ikke si at jeg finleste dem [lappene], men jeg fikk med meg at det var bålforbud. Det er jo det åpenbare bålforbudet, da, som gjelder stort sett over alt, men så var det bare.. fikk med meg bålforbud, men så har du den der med skjønn, da... som jeg spilte på, men vi hadde nok uansett kommet til og fyrt litt bål, tror jeg» (Intervju 3).

Tre av informantene som har sett lappen på båten husker ikke at de har sett den, før det spørres konkret om de har sett lappen og lappen vises frem. Også blant disse er det indikasjoner på at lappen ikke er lest veldig nøye. Mangel på interesse for lappene og mindre nøye lesing var også noe som kom frem gjennom observasjonene. Hos enkelte var det lite synlig reaksjon å oppfatte, og noen ble observert sittende med mobilen uten å bry seg noe videre om å få utdelt en lapp på bordet. Andre tok en titt, men virket veldig uinteressert, og en kameratgjeng på tre pekte på lappen og lo noe hånlig.

Samtidig var det også noen som valgte å ta lapp fra et annet bord når de ikke selv satt ved et bord med lapp, og flere grupper, både med og uten barn, ble observert å lese lappen og prate om det i gruppa etterpå. Det var også mulig å observere at flere som hadde lappen liggende foran seg på bordet kun så den ene siden. Inntrykket er at dette var mindre vanlig dersom lappene ble gitt direkte til passasjerene.

5.4.2 Hindringer ved skriftlig kommunikasjon

Som nevnt har informasjonslappens tosidige utforming hindret flere i å få fullt utbytte av kommunikasjonen, men ut over dette har det vært noe utfordrende å identifisere klare hindringer i overlevering og mottak av den skriftlige kommunikasjonen ut fra observasjonene.

Gjennom intervjuene kommer det litt blandede signaler om hvorvidt informantene tror at folk kommer til å lese lappene eller ikke dersom lappene ligger på båten. Noen mener at dette absolutt er fint å bruke tiden på, ettersom overfarten med båten tar litt tid. Flere er av den oppfatning at man tar til seg det man har liggende foran seg og kikker på det som finnes av brosjyrer, kart eller liknende – *«Så lenge det ikke blir sånn overflod av det, for da begynner man å sortere.. Eller at man ikke gidder å se på det i det hele tatt, at det.. er litt for mye å ta av.»*, som informant 3 presiserer.

Andre er skeptisk til om det blir lest i det hele tatt, uavhengig av mengden informasjon: *«Ja, men jeg tenker det er en sånn ting som folk på en måte kaster et blikk på, og så tenker man ikke så mye mer over det. Så jeg tenker kanskje at det kunne kanskje vært enda klarere blikkfang på en eller annen måte, da.»* (Intervju 7B).

En av informantene, som riktignok ikke selv var i gruppa som fikk skriftlig informasjon, legger «skylden» for mulig manglende interesse for lappene på fortsatt mobildekning ute på Femunden:

«Jeg tror nok at problemet er nok det at folk er for opptatt av telefonen mens de enda har dekning, til å gidde å begynne å lese sånn derre ting. (Intervju 19). Som tidligere nevnt, ble dette også observert.

5.4.3 Muntlig kommunikasjon

I intervjuer med den gruppen som hadde mottatt muntlig kommunikasjon, var det ikke behov for å spesifikt nevne kommunikasjonen, fordi informantene selv husket at de hadde fått informasjon. Dette gjaldt også de som først fortalte om annen informasjon de hadde oppsøkt før turen.

Ut fra observasjonene virket det som folk stort sett var interessert i å høre på informasjonen som ble gitt – vel å merke når de oppfattet at dette var for alle og ikke for en guidet gruppe. Det ble observert å være flere misforståelser rundt dette idet folk kom i land, og det var også noe som ble tatt opp i et av intervjuene: *«Jeg skjønte ingenting.. for jeg trodde kanskje det var noe sånn guiding-greier. For jeg visste ikke at det kom sånn.. så da ble jeg litt sånn; hæ? (...)*» (Intervju 19).

Gjennom observasjonene ble det nedtegnet flere positive tilbakemeldinger på den muntlige kommunikasjonen, både i form av ivrige tilrop underveis, og i form av uttalelser som *«veldig bra»*, *«tak»* og *«hørtes greit ut, det»*. Noen av de observerte uttrykte også at de var veldig fornøyd med å få informasjon, deriblant en tysker som kommenterte at informasjonen var mye bedre enn i Tyskland, for der fikk man bare veldig høye bøter for å bryte regler man ikke kjente til. Det var også noen som kommenterte at den muntlige kommunikasjonen *«var nesten som bestilt»*, fordi de fortsatt var usikre etter å ha lest informasjon på nett.

Selv om de fleste var interessert i å høre på når de forstod hva det dreide seg om, kom det også noen få kommentarer som at *«dette kan jeg»* og *«dette har jeg hørt mange ganger»* under observasjonene. Det hendte også at folk gikk før den ansvarlige var ferdig med å snakke, men dette ble kun observert et fåtall ganger, og spesielt når det ble brukt lang tid på formidlingen. Ettersom det var ulike personer som utførte den muntlige kommunikasjonen, ble det observert å være noen forskjeller i struktur, tidsbruk og hva som ble trukket frem, selv om hovedfokuset var at vegetasjonen var fredet og viktig for biologisk mangfold, og at man skulle benytte kvister til bålbrekking.

5.4.4 Hindringer ved muntlig kommunikasjon

Ut fra observasjonene og intervjuene er det mulig å identifisere flere konkrete faktorer som påvirker hvor godt, eller om folk i det hele tatt har fått med seg den muntlige kommunikasjonen. Selv om det er skilt mellom flere faktorer, henger de også sammen, spesielt i den forstand at når det blir mange folk, forsterker dette fort effekten av at utformingen av området er lite egnet for den type ansamlinger.

5.4.4.1 Antall folk som kommer med båten

I perioden det ble gjort observasjoner varierte antall personer som kom med båten fra null til omtrent 25. Med mange personer til stede ble det utfordrende å holde oversikt for den som skulle observere. På generell basis gikk kommunikasjonen vesentlig enklere jo færre personer det var som skulle ha informasjon. Med få personer så det ut til å være enklere å snakke høyt nok til å nå alle, og det var også enklere å ha oversikt over og kontroll på en mindre forsamling sammenlignet med en stor. Det var også tydelig ved stort antall besøkende at ikke alle fikk med seg introduksjonen om at det ville bli gitt informasjon, noe som gjorde at flere rakk å gå av gårde, eller eventuelt måtte hentes inn ved hjelp av observatør eller annet personell. Når det ble uoversiktlig på grunn av mye folk, var personen som skulle gi informasjon også mer tilbøyelig til å begynne før alle var kommet i land fra båten.

5.4.4.2 Områdets utforming

Som det fremgår av kartet i figur 1, er det en ganske lang brygge ved Røsandene. Man går av båten helt ytterst på brygga. Brygga er relativt smal og har rekkverk på begge sider, og er derfor ikke egnet for mer enn én person med oppakning i bredden. Når man kommer av brygga, møter man fort en bratt oppoverbakke, og muntlig kommunikasjon har blitt gitt i enden av brygga/bunn av denne bakken. Den som har gitt informasjon har stått et par meter opp i bakken. Det var gunstig at den som snakket stod plassert noe høyere enn de som skulle høre på, fordi det gjorde det lettere å høre og oppdage personen. Områdets utforming gjør imidlertid at det fort kan bli trangt om plassen, og den bratte bakken opp gjør at det ikke finnes egnede steder å legge fra seg sekker eller annet utstyr umiddelbart når man kommer i land. Dette førte til at flere gikk ut til en av sidene for å legge fra seg, og dermed ikke fikk med seg all informasjonen som ble gitt. Dette kom også frem i et av intervjuene:

«(...) Og så må informasjon være kjempelett tilgjengelig for alle som har tenkt å bruke det her. Og det er jo kjempefint at den gis personlig, og du kan jo se hvor lett det er å komme ut[en]for informasjonen når vi kommer hit med båten og han står personlig og gir informasjon og vi får det ikke med oss allikevel. Men det er klart vi kommer hit, og vi var stressa og vi var oppspilt og vi ville se oss litt rundt og.. hive fra oss sekkene en annen plass, og plutselig så står han og prater der og så gikk vi og så hva han sa, og så var han ferdig...» (Intervju 11A)

Mangel på steder å legge fra seg utstyr var også en medvirkende årsak til at det fungerte dårligere med mange personer til stede. Hvis det var flere enn én kano, var det nødvendig for folk å legge fra seg kanoene noen meter unna der informasjonen ble gitt, noe som gjorde at de med kano var spesielt utsatt for å ikke få med seg hele informasjonen. De med mye utstyr var ofte også nødt til å gå flere turer for å få med seg alt, og spesielt gjaldt dette hvis man hadde med kano. Mangel på oversikt som følge av avstand ut til båten og at flere måtte gå minst to runder, kan ha vært en medvirkende årsak til at den som skulle komme med informasjon tidvis begynte før alle var kommet i land.

Hunder og barn

Det var en del som hadde med seg hund, noe som viste seg å utgjøre et forstyrrelsesmoment under kommunikasjonen. Flere av hundene så ut til å være svært ivrige etter å røre på seg etter å ha oppholdt seg stille i båten, og det var flere tilfeller der eier gjentatte ganger måtte forsøkte å roe hunden, noe som forstyrret både eier selv og dem rundt. Enkelte hundeeiere valgte å gå litt unna med hunden, med det resultatet at de ikke kan ha fått med seg all informasjonen som ble gitt. Forstyrrelse fra hunder var uavhengig av antall folk.

Også barn ble observert å kunne forstyrre kommunikasjonen, spesielt mindre barn. Det så ut til at barn primært forstyrret eget reisefølge, men til gjengjeld kunne denne forstyrrelsen tilsynelatende gjøre at reisefølget ikke fikk med seg noe særlig av informasjonen i det hele tatt. Et eksempel er en mor som måtte løpe etter barnet og som etterpå tydelig uttrykte til far at hun ikke hadde fått med seg «en dritt». I tillegg til at barna kunne være urolige eller bråke, så det også ut til at de voksne hadde nok med å holde styr på barna generelt, og på eget og barnas utstyr etter at de var kommet i land. Det kom også frem i et av intervjuene at det kunne være litt «kaotisk» når man hadde med seg flere barn (Intervju 19).

5.4.4.3 Været og støy fra båten

Mye vind påvirket den muntlige kommunikasjonen ved at det ble vanskeligere å høre. Dette skyldtes både vinden i seg selv og støy fra bølgeskvulp mot land. Også regn utgjorde en støyfaktor. Motordur eller annen støy fra båten var også til en viss grad forstyrrende, spesielt i kombinasjon med mye bølger og «pålandsvind».

5.5 Syn på kommunikasjonstiltak

Observasjonsnotatene viser at de aller fleste har vært positive eller nøytrale til kommunikasjonstiltakene. Fra perioden på båten så man at enkelte virket uinteressert og at spesielt en guttegjeng på tre virket å bry seg lite om innholdet. Samtidig virket flere fornøyd med å få informasjon. Det kom ganske mange positive reaksjoner og tilbakemeldinger før, under og rett etter den muntlige kommunikasjonen, og oppfatningen er at de aller fleste syntes dette var et fint tiltak. Noen ganske få personer ga uttrykk for at de hadde god kontroll på regelverket fra før og ikke egentlig ønsket å bruke tid på å overvære kommunikasjonen.

5.5.1 Eget syn

Informantene er i det store og hele positivt innstilt til kommunikasjonstiltakene som er utprøvd, og mener at det er gode tiltak. Tilbakemeldingen som går igjen er at det er bra, slik informant 1 uttrykker: *«Jeg tror det er bra for.. det er ikke sikkert at alle tar initiativ selv til å søke opp informasjon*

på forhånd, så det er fint å få den, tydeliggjøre den på transporten ut hit». Som denne informanten, er flere opptatt av at informasjonen er, eller kan være, nyttig for andre personer, selv om man kanskje selv har oppsøkt informasjon på egen hånd eller mener at man allerede har kontroll på alt rundt bålbrekking.

Flere av informantene virker å ha stor forståelse for at informasjonstiltaket gjøres, og noen knytter det også til selve ivaretagelsen av naturen, og ikke bare om folk har fått informasjon eller ikke: *Jo, det synes jeg er veldig bra, ja. For det er viktig å bevare naturen sånn som den er (Intervju 17).*

En av informantene som hadde fått den muntlige kommunikasjonen og deretter fått spørsmål om spørreundersøkelsen til NINA, fortalte at hun hadde en negativ opplevelse av det hele for sin egen del, men at hun samtidig hadde stor forståelse for informasjonstiltaket:

*«Men sånn personlig, så ble det for meg litt sånn.. skal inn i naturen, og så møter man en sånn litt kommersiell.. ja.. at det blir litt sånn kommersialisert på en måte, det også gå inn i naturen, da...at man da må krysse av skjemaer og sånn. **Men**, jeg forstår det. Fordi det er ikke alle som har et like vettugt forhold til det, da. (...) Det er sikkert todelt, tror jeg. Kanskje noen sånn som oss, eller sånn som meg, da – jeg får snakke for meg selv.. mens andre kanskje synes det er trygt og godt.. at det er noen som passer på.. eller som tar vare på og sånn, som sprer informasjon. Det er jo veldig veldig bra!» (Intervju 15A).*

Ut over denne ene informanten, var det ingen som tydelig uttrykte at de selv hadde en negativ holdning til at det ble gitt informasjon generelt, men informantene hadde ulike tanker om *hvordan* informasjonen burde gis. Informantene var jevnt over positive til begge kommunikasjonsformene, men flere hadde også en oppfatning av at muntlig kommunikasjon ville fungere mye bedre enn skriftlig kommunikasjon. Et eksempel er informant 15B, som på tidspunktet for denne uttalelsen ikke kjente til at skriftlig kommunikasjon også ble testet ut: *«Ja, og så tror jeg at hvis du skal velge én informasjonskanal, så tror jeg den der er fornuftig. For at det skal stå på en nettside eller bakside eller et eller annet slikt, det leser ikke folk likevel. Så at det står en hyggelig person og sier litte grann når folk kommer i land.. hvis du skal formidle et budskap som skal gå inn, så tror jeg det er en fornuftig måte å gjøre det på.»*

Informant 11A, som selv kom sent av båten og gikk glipp av informasjonen, er også ganske sikker på dette, og har også gjort seg opp noen tanker om hvorfor muntlig kommunikasjon vil fungere bedre enn skriftlig: *«..det er veldig... det høres feil ut å si, men sosialt pressende når han stiller seg der og begynner å snakke, fordi at da har folk såpass sosial intelligens at de står og hører på.»*

5.5.2 Antakelser om andres syn

Selv om de aller fleste informantene er utelukkende positive til kommunikasjonstiltakene og regelverket for sin egen del, uttrykker flere at de tror at andre kan komme til å oppleve kommunikasjonen som noe negativt eller være negativt innstilt til tiltaket: *«Noen opplever det som negativt, opplever det som frihetsberøvelse da, for mange er det jo.. bål er jo en del av turen.. men.. når det ferdes så mange mennesker på en sånn en plass, så må det jo være litt sånn regler på det, synes jeg..»* (Intervju 6)

Noen av informantene har mer konkrete erfaringer med ulike holdninger, og baserer antakelsene sine på folk de kjenner til, som informant 4: *«Jeg vet folk... jeg kjenner folk – friluftsfolk – som er veldig sånn «nææ, vi gjør som vi vil»... og, ja.. kanskje tenker det her er litt sånn overkill, da.. litt propaganda. Det vet jeg.. og det er folk som er friluftsfolk, assa..!»*. Denne informanten var også tydelig opprørt over de holdningene hun beskrev her.

Det er litt variasjon i om informantene knytter de antatt negative holdningene til selve kommunikasjonstiltaket eller til regelverket i nasjonalparken. Der eksempelet over kan sies å være et uttrykk for begge deler, er det også flere som tror at andre kan ha en negativ holdning til kommunikasjonen, spesielt den muntlige, uten at det knyttes til en negativ innstilling til selve regelverket, eksempelvis slik det beskrives i intervju 14: *«Noen vil oppleve den, at de har sikkert.. at «dette er noe vi kan», og egentlig vil bare komme seg av gårde..»*. Som nevnt var dette også noe som kom til uttrykk gjennom observasjonene.

En av de lokale informantene synes selv at *«...all informasjon er greit å få (...»* (Intervju 8), men har følgende å si om holdningene en av turkameratene har til både tiltakene og nasjonalparken: *«Nei, jeg vet jo han ene.. svogeren min her, han er jo litt.. han synes jo ikke at det er nødvendig da, med sånn, for han føler jo at han har vært i marka her hele livet og vet best og synes vel kanskje ikke.. så han er ikke like positiv til sånn skilting og tilrettelegging og... så han er vel... han tror jeg ser... hadde helst sett at det ikke hadde vært noe nasjonalpark og sånn, han, da, men.. da hadde det vært mindre folk her, sier han»*.

Det er også en del av informantene som uttrykker en viss skepsis til om andre kommer til å følge de oppfordringene som kommuniseres gjennom lappene og den muntlige kommunikasjonen. Noen av informantene er ganske sikre på at lappen blir lest, *«...men om man hører på den, det er noe annet.»* (intervju 5).

5.6 Effekt av kommunikasjon

De informantene som har lest, sett eller hørt noe informasjon om bålbrenning i Femundsmarka, enten i forkant av turen eller gjennom kommunikasjon testet ut i studien, eller eventuelt via annen informasjon underveis på turen, husker meningsinnholdet i denne informasjonen, og kan gjengi hovedtrekkene. Et eksempel er informant 13 som husker innholdet fra den muntlige kommunikasjonen slik: *«Det var vel å i hovedsak ikke ta... altså kun kvister du klarer å knekke med hendene og ikke noe m.. ikke fyre bål mer enn nødvendig.»*

Informantene er litt delt i om de mener at informasjon har hatt betydning for bålbrenningen på denne turen. Selv om det er flest som mener at informasjonen har påvirket hvordan de har brent bål eller hva de ville ha gjort om de skulle ha brent bål, er det også en del som mener at det ikke har, eller ikke ville ha, påvirket dem.

De fleste som mener at informasjonen ikke påvirket eller ville ha påvirket deres bålbrenning på turen, begrunner dette med at de allerede har vent seg til en bålatferd som er akseptabel også i Femundsmarka: *«nei, det er slik vi.. slik vi hadde tenkt å gjøre det og slik vi har gjort det før.»* (Intervju 15B). Noen hadde konkrete erfaringer fra området, og mente at de allerede var godt kjent med regelverket. Spesielt gjaldt dette også de to-tre som kunne sies å ha en lokal tilknytning, og som har fått med seg informasjon tidligere: *«Nei, ikke så mye utenom, men det er jo litt med at jeg har vært her mye før, da. Og har .. så sann sett så har jeg ikke vært veldig prega av det jeg har truffet på her [i løpet av denne turen], da. Det er påpekt bålforbud, og da vart jeg litt sann... [tenker] Ja, og så står det generelt, okei, greit men da – da fortsetter jeg med å fyre som jeg har gjort alle de andre årene.»* (Intervju 3).

Flere av informantene mener at de har ganske gode vaner for bålbrenning allerede, men det er likevel flere av disse som opplever at informasjonen har fått dem til å tenke seg om en ekstra gang før de har begynt å sanke ved, som informant 9 beskriver: *«det gjør at man har en ekstra tanke for det, da.. tenker over hvor man bare begynner å forsyne seg..»*.

For noen har kommunikasjonstiltakene hatt en helt åpenbar effekt. Det er flere informanter som sier rett ut at de har endret på måten de sanker ved på, sammenlignet med hva de vanligvis ville ha gjort: *«altså, hadde jeg sett et dødt tre ligge, så hadde jeg tatt grener fra det døde treet, men det gjorde vi ikke den her turen, så det forandret litt.»* (Intervju 12).

5.6.1 Tilpasning

Informasjonen påvirket ikke bare direkte hvordan folk tenkte og handlet ved sankning av ved, den påvirket også størrelsen på bålet: *«Det har hatt mye å si..det har jo gjort at vi ikke har fyrte .. store bål*

sånn som man gjør ellers et sted hvor det ikke er restriksjoner på det da. Da vil man jo, da vil man jo helst ha store varme bål, så det det har jo hatt mye å si det» (Intervju 1). Enkelte er ganske opptatt av at det helst skal være store, varme bål over tid, mens andre primært skal ha bål for å koke opp vann. Uavhengig av hva man foretrekker, er de fleste enig om at småkvist, som det oppfordres til å benytte, ikke er det enkleste utgangspunktet for et stort bål, med tanke på tiden man bruker på å sanke ved og hvor lenge veden varer.

Samtlige informanter er positive til at forvaltningen kjører ut ved i området, noe det også kom positive tilbakemeldinger på under observasjonene. Flere av informantene har benyttet seg av den tilkjørte veden, men presiserer også at det er mindre positivt hvis det blir sånn at man *må* bære det med seg langt av gårde. En uttalelse fra informant 15B tyder også på at sanking av ved kan være et viktig element for enkelte: *«...så det er ikke noe must at du må hente, selv om den kosen med å sanke ved og.. det er en del av naturopplevelsen, da»*.

For noen påvirket også informasjon de innhentet i forkant hvordan de planla turen med tanke på matlaging og hva slags utstyr de valgte å ta med seg: *«Så det tar veldig lang tid å sanke ved her og holde bål gående,.. så det blir nedprioritert. Så her har jeg faktisk hatt med meg litt mer gass enn jeg pleier for å bare slippe å styre så mye med det, da..»* (Intervju 6). Denne informanten har selv hatt bål på turen, mens noen andre som hadde sett informasjonen i løpet av turens planleggingsfase, benyttet kun gassbrenner, fordi *«det er litt mer praktisk, rett og slett, fordi hvis ikke så må du samle mye kvist. (...)»* (Intervju 7A). For to av informantene har også informasjon i forkant ført til at noen i gruppa har hatt med kvistbrenner, slik at dette har blitt benyttet i stedet for et «vanlig» bål.

5.7 Bevissthet om konsekvenser av egen atferd

Det er litt variasjon i om informantene er bevisst på konsekvensene av å handle eller ikke handle i tråd med oppfordringen om kun å benytte seg av småkvist. Enkelte virker å ha høy bevissthet både om selve regelverket, hvorfor regelverket er som det er, og dermed også *hvorfor* de skal forholde seg til det. Et godt eksempel på dette er fra informant 7A, som også snakker litt om det som er viktig med å ivareta trærne:

«Det er jo.. man merker jo det når man går rundt her at de er jo.. de trærne er jo .. de fin..en del av det viktige.. viktig delen av naturmangfoldet her, da, eller grunnlaget for mye av naturmangfoldet.. så jeg tenker at... det er jo veldig fint at man har.. sånt vern av de døde trærne, da.. Hvis ikke så er det jo veldig fristende å..som sagt, å fyre med dem.. Men det er jo.. det er kjempeviktig, for både insekter, fugler og dyr, da.»

Noen er også opptatt av det estetiske ved de gamle furutrærne i Femundsmarka, som informant 10 beskriver: *«jeg har jo sett noen av de trærne, det er ikke sånn.. første tanken min er ikke å brenne bål på dem, jeg står bare og ser på dem og så nyter liksom.. jeg vet jo på en måte hva som skjer i faunaen òg..»*. Her er det også en bevissthet rundt trærnes betydning for andre organismer.

Andre er ikke like tydelig på hvilke konsekvenser det har å la være å følge oppfordringene, men som tidligere nevnt, er det flere som er innom at informasjonen har fått dem til å tenke seg mer om ved innhenting av ved. At man har forstått mer av bakgrunnen for regelverket gjennom informasjonen trekkes også frem av enkelte, eksempelvis informant 9: *«det er jo grei informasjon, for man kan.. ved første øyekast, så tenker jo jeg at det der er et dødt tre, og det kan man vel bare ta, men så står det jo litt diverse om det da, at.. «ikke gjør det»*. Så skjønner man litt hvorfor man ikke skal gjøre det òg».

Noen av informantene virker som de er mindre bevisst på akkurat *hvorfor* det er viktig følge oppfordringen om å benytte småkvist til ved, eller hvilke konsekvenser det har å ikke følge den, men er allikevel veldig opptatt av å følge det regelverket som er. Dette synes *ikke* å være relatert til at man er redd for å treffe på oppsyn og få represalier eller formelle sanksjoner som politianmeldelse eller bøter, da ingen av informantene har vært innom dette temaet. Derimot virker det mer som at de som er opptatt av å følge regelverket i stor grad ser på seg selv som en person som følger regler, og en av informantene uttaler også at *«..nå er jeg kanskje litt regelrytter, men jeg følger de oppfordringene som står»* (intervju 18).

5.7.1 Manglende konsekvensforståelse

Noen ganske få av informantene som ikke hadde mottatt kommunikasjonen og ikke hadde kjennskap til området eller regelverket fra før av, virket imidlertid som de ikke helt forstod problemet med, og konsekvensene av, å benytte nedfall til bålbrekking. Spesielt kom dette frem hos de to informantene i intervju 16, som også er de eldste som er intervjuet. Etter uttalelsene om antall tidligere turer, bekledning, oppakning og uttalt jaktinteresse å dømme, var de også svært erfarne friluftsfolk. Etter at tekstlinjene om kommunikasjonstiltakene var lest opp i dette intervjuet (jamfør vedlegg 1), klarte ikke disse informantene å skjønne *hvorfor* det er problematisk å ta vindfall/nedfall, og nevner at det er vanlig å benytte dette til ved i Sør-Norge. Informant 16A er innom biologisk mangfold, uten at dette synes å bidra til større forståelse for konsekvensene av å brenne døde trær for noen av de to informantene. Informant 16B beskriver også litt rundt hvilke forventninger som ligger til grunn når man reiser til Femundsmarka:

«I tillegg til det så har du jo sett kanskje filmer av Lars Monsen i Femundsmarka, og der går det jo tyribål i høy gang. Så det er jo også en...en motsatt formidling egentlig om at man ikke skal gjøre det..

Ikke det at det er til noe forkleinelse for noen, for det.. jeg ser på det som egentlig naturlig, da. Så lenge du har døde kvister og trær, så kan det brennes, tenker jeg..»

I utgangspunktet forandret ikke fremvisning av lappen informantenes holdninger til konsekvenser i noe særlig grad, men de resonnerer seg etter hvert frem til at det må være mye folk som ferdes i Femundsmarka. Underforstått er dette av en viss betydning for hvordan informantene vurderer oppfordringene forvaltningen kommer med, selv om bevisstheten om konsekvensen av eventuelle egne handlinger ikke synes å være til stede på samme nivå som hos flere av de andre informantene i studien.

Også den yngste av alle informantene, som virker å være blant de minst erfarne informantene, har umiddelbart problemer med å se konsekvensene, men har en mer vitebegjærlig inngang enn de to ovennevnte informantene: *«Jeg forstår ikke helt det med skader på et dødt tre? Der er.. der har jeg for lite info. Hva er skader på et dødt tre?»* (Informant 11A). Denne informanten virket generelt mer mottakelig for informasjon sammenlignet med de to fra intervju 16, og hadde også et mye større utbytte av å lese lappen: *«Nei, men **da** skjønner jeg, det er jo ikke for trærne sin del, det er for livet rundt sin del.. Jeg tenkte det var skader på døde trær liksom»*. Informanten understreker også i ettertid at han synes det er viktig å få vite *hvorfor* noe ikke skal gjøres.

5.8 Tilskrivelse av ansvar for treskader

Alle informantene mener i stor grad at ansvaret for å unngå treskader fra bålbrekking ligger på de enkelte brukerne av Femundsmarka. Det er likevel nyanser i svarene som gjør det mulig å skille mellom hvordan folk vurderer dette ansvaret.

Blant informantene er det flest som mener at de som ferdes i Femundsmarka har ansvaret for å unngå skader på trærne. I svarene går det igjen at det er *«alle som bruker nasjonalparken»* (intervju 1) eller *«det er jo den enkelte»* (intervju 2), som har ansvaret. De informantene som har disse svarene, utdyper stort sett ikke noe mer enn dette. Med tanke på hvordan og hvor raskt spørsmål om ansvar besvares, virker det som at de fleste anser det som en selvfølge at ansvaret ligger på enkeltpersonene.

En av informantene som mener at alle har et ansvar, har likevel en uttalelse som gjør at man kan stille spørsmål om hvor langt ansvarsfølelsen rekker. Informanten har vært mye i området og lært over tid hvordan man skal forholde seg til regelverket. Han er i utgangspunktet opptatt av å kun benytte kvister til bålbrekking og ser selv tydelig negativt på treskadene innover i området. Samtidig har han følgende uttalelse om det som andre har lagt igjen etter seg:

«...kommer vi til en bål plass der noen andre har tatt seg til rette og sagd ned trær, så fyrer jeg jo opp det som ligger der, det gjør jeg. Jeg lar det ikke ligge igjen fordi at... det er feil på en måte. (...) og så, som jeg sa, på den ene plassen så var det noen som hadde kløyva litt, skjært ned noe trær som lå halvbrent litt sånn smågjemt bak en stein, så da tok vi og bare fyrte opp det, når vi først var i gang.»

Noen få av de som har indikert at alle som ferdes i området er ansvarlig for å unngå skader, har ordlagt seg litt annerledes enn majoriteten, ved at de har benyttet 1. person flertall, det vil si «vi» eller «oss», i omtalen av hvem som har ansvaret. Intervju 5 er et eksempel: *«Det er oss! Brukerne»*. Ved å bruke ordet «oss», er informantene helt tydelig på at han også inkludere seg selv i det ansvaret som alle har for å unngå skader på trærne.

Et par av informantene benytter ikke 1. person flertall umiddelbart på samme måte, men reflekterer noe mer rundt det generelle ansvaret for å ivareta naturen, med tanke på at andre skal ha mulighet til å oppleve naturen på samme måte som en selv. Ved å benytte «oss» eller «vi», legger informantene ansvaret delvis på seg selv: *«og det ligger jo i begrepet allemannsretten, ikke sant?.. at når vi ferdes her, så skal vi ta vare på og vi skal forlate ting i den stand vi fant det. (...) vi er jo så heldige her i Norge at vi kan bruke naturen som vi gjør, men vi er nødt til å forvalte den òg godt.. mm, passe på.»* (informant 14). Også informant 15B ser et litt større bilde: *«Må tenke at det kommer folk etter oss og, som kanskje skal få lov til også.. også bruke naturen på samme måten... at det ikke bare er generasjonen vår.»*

I praksis trekker alle informantene frem det personlige ansvaret hos hver enkelt turgåer først. Samtidig er det noen informanter som umiddelbart etterpå også peker på at forvaltningen har et visst ansvar for å sørge for at folk er kjent med de reglene som gjelder i nasjonalparken og for å tilrettelegge for at folk ikke bryter reglene. Disse informantene vektlegger at informasjon om regler må være tilgjengelig for at man som turgåer skal ha noe å rette seg etter:

«...det offentlige eller de vern.. naturvernforeninga eller noe sånt noe.. må jo komme ut med informasjon så folk er klar over det, og når de på en måte har klart å spre informasjonen, så mener jeg at da er det jo enkeltpersonene som har ansvar ... men hvis du ikke vet at det ikke er lov, så... vet du jo ikke det, da...» (Intervju 9).

Et par av informantene antyder også at selv om den enkelte har et åpenbart ansvar for å holde seg til regelverket, kan det være nødvendig med tettere oppfølging fra forvaltningens side for faktisk å få folk til å følge reglene, eksempelvis gjennom kontroller.

5.9 Forbedringsforslag

Gjennom intervjuene har det kommet en rekke ulike forslag til hvordan informasjonen og kommunikasjonsmetodene kan forbedres eller endres slik at enda flere får det med seg og følger de oppfordringene som gis.

5.9.1 Innhold

Flere av informantene etterlyser litt mer nøyaktighet i informasjonen som gis, spesielt den skriftlige. Blant annet er det flere som ønsker seg en enda tydeligere spesifisering av hovedbudskapet om at du ikke har lov til å benytte liggende døde trær, og døde trær generelt. Dette kommer frem gjennom kommentarer som: *«det står jo litt sånn implisitt at på en måte de grå furuene er viktige å ta vare på og sånn, men.. det kunne kanskje vært enda mer eksplisitt at også døde trær er freda, for det tror jeg... sikkert er nytt for mange da, som ikke er vant til å ferdes i nasjonalpark.»* (Intervju 7A).

Noen ønsker tydeligere spesifisering, fordi de mener at opplysningen om bålforbud er uklar, med tanke på at ikke alle har like god kjennskap til hva som er lov og ikke; selv om man er inne i perioden med generelt bålforbud og dette blir påpekt gjennom informasjonen.

Noen av informantene har også indirekte etterlyst flere opplysninger om hva slags arter og biologisk mangfold som er avhengig av døde trær, men også mer direkte, som informant 6: *«Ikke bare si «det er ikke lov» men.. altså sånn som de trærne, da.. kan jo være mange tusen år gamle, eller i hvert fall de som ligger, disse her runde spiralene og.. det er jo det som er litt av særpreget, da.. Få folk til å sette litt pris på hva de egentlig ferdes i da...,og gjerne.. jeg lurar jo litt på hva slags sjeldne dyre- og plantearter som finnes i trærne, sånn av egen interesse da.»*

En kameratgjeng som hadde fått muntlig informasjon ble observert mens de hentet ved på oppsynshytta der NINAs feltarbeidere holdt til (samlokalisert med DNT-hytta på Røvollen), noe som selvfølgelig ikke var intensjonen. Ved senere anledninger ble det derfor ettertrykkelig presisert at det var ved fra *åpne Statskog-buer* man kunne benytte. Informant 12 viste seg å ha vært med i denne gjengen, og beskriver opplevelsen slik: *«.. han ga oss tips om hvor det fantes ved.. eller vage tips om at det fantes ved ved hytter, men ikke noe mer spesifikt enn det, så vi klarte faktisk å gå inn på DNT-hytta og hente litt ved der, (tydelig flau), for vi trodde at det var lov, så litt mer spesifikk informasjon om hvor vi kan finne ved om det er utplassert, hadde vært positivt (...) Og positivt at de plasserer ut [ved].. eneste feedbacken er liksom; vis oss hvor - på kartet, så kan vi gå dit.»*

Det er også etterspurt enda tydeligere informasjon ved innfallsportene, og gjerne også illustrasjoner som viser hva som er greit og ikke. Dette kommer frem i kommentarer som: *«Bare liksom: «ok og ikke ok» og så bare lagd noen eksempler, bare tatt bilder av noen stubber eller kvister.. altså sånne gamle*

trær eller noe sånt noe, da. Altså sånn bare for å gjøre det veldig veldig, tydelig, da.. (...) [at] du har et sånt blikkfang på at «her er det noe ekstra», da. Noe som går utenom det normale. Så litt mer sånn «obs les – les her»...ved innfartsårene, tror jeg kunne vært bra.» (Intervju 7A).

Som nevnt under 5.7 om bevissthet om konsekvenser, har ingen av informantene vært innom formelle sanksjoner for sin egen del, men to av informantene nevner det i forbindelse med hvordan man skal få folk til å etterkomme oppfordringene som gis. Informant 12 reflekterer over hvordan man kan presisere dette overfor de besøkende, og hvilken effekt det kan ha: *«Man kan si at «vi tar kontroller på bål». Man behøver ikke si noen ting om konsekvensen, men om folk tror at «oj, det kan komme en kontroll», da ligger det litt implisitt at kanskje det ligger en konsekvens bakom der, så kanskje litt sånn.. truing.»*

5.9.2 Informasjonskanaler og plassering

Flere av informantene nevner muligheten for å få opplest informasjon over høyttaleranlegget på båten som noe de mener kunne ha vært lurt å gjøre, eksempelvis informant 5: *«Men det kunne godt vært en sånn derre som rulla i båten her.. og for eksempel da.. at du har en ... ja skal vi si en slags lydbok som ruller, da... for .. dette er jo noe å ta vare på, det er jo kjempeflott natur.»*

En av informantene er også innom muligheten for å benytte båten høytaleranlegg til å gi en kort beskjed som forbereder de besøkende på at de vil få informasjon når de kommer i land, også ut fra egen opplevelse: *«...for eksempel, at «nå når dere går av, så får dere informasjon i forhold til hvordan dere skal forholde dere til naturen her», sånn at folk hadde vært mer mottakelig..» (Intervju 19)*

Oppslag og plakater på hyttene og Statskog-buene blir etterlyst av flere, og et par turgåere har uttrykt at de syntes det manglet informasjon ved «grenseovergangene» inn til Norge og at det på svensk side var større tydelighet rundt hva som var tillatt å gjøre og hva som ikke var det. Det kom også forslag om å ha enkle informasjonsskilt i sammenheng med retningsskiltene i starten av stiene, og plakater på bryggene langs Femunden. En av informantene som hadde med seg hund og derfor måtte oppholde seg ute på dekk, var redd hun hadde gått glipp av informasjon som lå i båten salong, og foreslo derfor at informasjonsplakat kunne henges opp på dodøra på båten – som befinner seg ute på dekk og er lett synlig. Det er også forslag om dele ut informasjon samtidig med billett kjøp på båten, og at informasjonen om bålrensing kunne vært med når man kjøpte fiskekort.

Lars Monsen dukker opp igjen hos et par av informantene når de får mulighet til å si noe om hva slags tiltak de tror kan fungere, gjennom kommentarer som: *«Åh, Lars Monsen, for eksempel. For jeg tror.., asså når du indoktrinerer informasjon på den måten, går bakveier.. så setter det seg på en helt annen måte..» (intervju 19), og «også oppfordre til det at det blir en sånn greie som vi gjør sammen liksom..*

at friluftsfolket og Lars Monsen..– kjente folk [sier]: «kom igjen, folkens, sånn gjør vi det her», det tror jeg kan være bra.» (Intervju 4). Indirekte er dette også nevnt av andre, gjennom en beskrivelse av at det Lars Monsen har vist med furubål på filmer fra Femundsmarka er en «*motsatt formidling*» [av det forvaltningen gjør nå] (intervju 16B).

6 DISKUSJON

Formålet med denne studien har vært å se på hvordan besøkende i Femundsmarka nasjonalpark opplevde to ulike kommunikasjonsformer (aktiv/muntlig og passiv/skriftlig) ved formidling av informasjon om ønsket atferd knyttet til bålbrekking og bruk av ved, og hvordan disse kommunikasjonsiltakene har påvirket slik atferd. Kommunikasjonsiltakene har oppfordret de besøkende til kun å benytte kvist til bålbrekking, og har i tillegg gitt kort informasjon om biologisk mangfold. Resultatene viser at bålbrekking generelt anses som en viktig del av turen for mange, og at de fleste synes at det er akseptabelt å brenne bål i Femundsmarka. De besøkende ser stort sett positivt på kommunikasjonsiltakene, og virker å ha fått en høyere bevissthet om konsekvensene av å brenne bål med død ved, samtidig som de i stor grad mener at alle besøkende hver for seg har ansvar for ikke å skade trærne. Noen er tydelig på at kommunikasjonsiltakene har fått dem til å endre bål-atferd. Dataanalysen avdekker at begge kommunikasjonsiltakene har noen svakheter i overleveringen av informasjon, der spesielt den muntlige kommunikasjonen støter på utfordringer på bakgrunn av områdets utforming og ulike forstyrrelser underveis. I det følgende diskuteres bålbrekking og sosiale normer, informantenes syn på kommunikasjonsiltakene, tiltakenes effekt, aktivering av personlige normer og tilbakemeldingene på kommunikasjonsiltakene.

6.1 Bålbrekking og sosiale normer

De fleste informantene anser bålbrekking for å være sosialt akseptert i Femundsmarka. For mange er det også en viktig del av turen, og forventningen om furubål har også vært en medvirkende årsak til at turen blir lagt nettopp til Femundsmarka. Mange trekker frem bållets nytteverdi, men også «kos» er ansett som viktig. Lucas (1980) fant at bålet kunne anses som et samlingspunkt for samtaler og sosialisering, og at bål var viktig for mange av de som overnattet i villmarksområdene som ble undersøkt, selv om flere også hadde andre måter å lage mat på. Dette er relativt likt innrykket som informantene i Femundsmarka har gitt. Christensen og Cole (2000) fant ut at over halvparten av de besøkende i villmarksområdene de studerte hadde minst ett bål i løpet av turen, og at de fleste hadde dette bålet kun for fornøydelsens skyld. Den store andelen bål kun for fornøydelsens – eller kosens – skyld, skiller seg noe fra de besøkende i Femundsmarka, men kan trolig delvis forklares av at man i studieområdet til Christensen og Cole (2000) over tid hadde oppfordret til å bruke andre metoder ved matlaging, nettopp for å redusere påvirkning på naturen, noe som også hadde redusert andelen besøkende som hadde bål.

Christensen og Cole (2000) fant ut at det var forskjeller mellom ulike grupper av besøkende i forhold til hvor sannsynlig det var at de hadde bål i løpet av turen, og trekker blant annet frem større grupper og lengre turer som faktorer som økte sannsynligheten for bålbrekking. Dette er ikke undersøkt i

Femundsmarka, selv om det virket som om de som avstod fra bål på grunn av regn, var på kortere turer enn de som trakk frem nytteverdien bål hadde for varme og klestørk. Hvorvidt forskjellene skyldes lengde på tur i seg selv eller om det er ulike brukergrupper, er vanskelig å si noe om, men Christensen og Cole (2000) kommenterer i sin studie at sammenhengene ikke var spesielt sterke, og at det tyder på at det vil være liten mulighet for å forutse bålatferd ut fra karakteristikk av de besøkende. Dette kan være annerledes i Femundsmarka, men dersom tilsvarende gjelder her, vil det ikke være noen grunn til å innrette forvaltningstiltak spesifikt etter antatt bålatferd hos ulike grupper av besøkende.

Det er verdt å merke seg at flere av de besøkende ikke bare var tydelig på at bålbrenning var viktig for dem, men også at de hadde vurdert det som negativt dersom det ikke var tillatt å fyre bål i Femundsmarka. En informant antydte at marka da ble mer utilgjengelig for folk, og at man i det tilfellet like gjerne kunne dra andre steder. En studie fra USA har vist at folk tillegger mulighet for å ha bål stor vekt ved valg av hvilken leirplass man skal dra til (Lillywhite et al., 2013), selv om denne studien ikke er direkte sammenlignbar, da det er snakk om opparbeidede leirplasser. Det kan likevel tyde på at et eventuelt bålforbud vil kunne ha stor negativ innvirkning på besøkendes opplevelse, og kanskje føre til at folk drar andre steder.

Sosiale normer ser ut til å ha stor betydning for vurderinger av *når* det er i orden å brenne bål og *når* det *ikke* er i orden, og da spesifikt knyttet til faren for skogbrann. Å ikke ville «ha på» seg at man har startet en skogbrann, kan relateres til at andre ville ha synes det var uakseptabelt å starte en skogbrann, og dette kan dermed anses som en sosial norm med uformelle sanksjoner (Heywood, 2002).

Flere av de besøkende merket seg, og til dels reagerte negativt på, den store mengden bålringer, både totalt sett og per leirplass. Samtidig ble bålringene sett på som et uttrykk for at bålbrenning er akseptert og vanlig, og flere var opptatt av at folk benyttet eksisterende bålplasser fremfor å lage nye. Det er i andre studier funnet en viss aksept for påvirkning fra bålbrenning, der enkle bålringer ofte anses som ønsket, men det er også store variasjoner i hva som aksepteres av størrelse på bål og antall bålringer ut fra hva slags bakgrunn og ståsted de besøkende har (Reid & Marion, 2005). Christensen og Cole (2000) rapporterer at omtrent 30 til 40 % av de besøkende anså det som problematisk med for mange bålringer. Aksept for påvirkning fra bålbrenning og et ønske om å komme til en ferdig bålring, synes å harmonere med funnene fra Femundsmarka, men også det at en del anser mange bålringer som problematisk, stemmer godt med inntrykket informantene i denne studien har gitt. At mange har merket seg bålringene og ser på det som negativt, kan også tyde på at det eksisterer en sosial norm om å ikke etablere nye bålringer.

Det var også besøkende som reagerte negativt på andres atferd, blant annet han som kommenterte at han hadde sett et ganske stort bål, som han mente ikke var mulig å lage med kun kvist. Noen er også tydelig på at det ikke er greit når det er spor av at folk har tatt seg til rette og benyttet større bålvirke enn det som er tillatt. Samtidig virker ikke noen av informantene å være opptatt av hva *andre* skulle tenke om *deres* bålbrekking og bruk av ved, og det virker dermed ikke som om uformelle sosiale normer har noen særlig påvirkning på de besøkendes bålferd som sådan. Esfandiar et al. (2019) fant i sin studie at sosiale normer påvirket de personlige normene for atferd relatert til søppelhåndtering i et naturområde, mens Goh et al. (2017) konkluderte med at folk påvirkes av andre med tanke på hvordan de vurderer det å gå utenfor stiene. Sosiale normer har dermed vist seg å være av større betydning i andre studier.

Samtidig finnes det studier der sosiale normer *ikke* har noe særlig innvirkning på miljømessig korrekt atferd (Pearce et al., 2022), og noen foreslår også at mangel på sosiale normer er en medvirkende årsak til manglende korrekt atferd (Aas et al., 2023). Det synes imidlertid ikke å være tilfelle i Femundsmarka, i hvert fall ikke ut fra at de besøkende selv oppgir å følge regelverket. Samtidig kan det tenkes at godt etablerte sosiale normer kunne ha påvirket også besøkende som ikke har mottatt interpretativ kommunikasjon, men eksempelvis kun sett skilt om at vegetasjonen er vernet. Selv om det ikke ser ut til å eksistere sosiale normer som påvirker bålferd i en ønsket retning i dag, kan nye sosiale normer etableres over tid (Heberlein, 2012).

Noen av informantene foreslo å bruke kjente personer, og spesifikt Lars Monsen, for å fremme budskapet om kun å benytte småkvist til ved. Ifølge Heberlein (2012, s. 109) hjelper det på dannelsen av nye sosiale normer at personer med høy status går ut offentlig og leder an ved å vise ønsket atferd. Det er også rimelig å anta at dette vil kunne ha en viss effekt i Femundsmarka, både med tanke på at folk har lagt turen til Femundsmarka fordi de har vært inspirert av Monsen og hans turkamerater, og fordi det kom flere kommentarer om at folk allerede hadde tilpasset seg ved å ta med seg kvistbrenner, eller i det minste prøvde å tilpasse seg, som følge av at de hadde sett et YouTube-innslag (Ville Gleider, 2023) om korrekt bålfyring i Femundsmarka.

6.2 Syn på kommunikasjonsiltak

Informantene i Femundsmarka er i det store og hele fornøyd med kommunikasjonsiltakene som er prøvd ut. De har også fått en større forståelse for bakgrunnen for regelverket i området. Dette samsvarer med flere studier av ulike former for interpretasjon i naturområder som har konkludert med at interpretasjonsiltakene har ført til økt bevissthet og oppslutning om ulike forvaltningspraksiser som gjøres for å ivareta sårbare naturområder (Hockett et al., 2017; Kim et al., 2011).

En av informantene opplevde imidlertid situasjonen med muntlig kommunikasjon som litt «kommersialisert» når hun skulle ut i naturen, og et par nevner at de kjenner folk som de antar ikke kommer til å synes noe særlig om verken kommunikasjonen eller regelverket generelt. Tidligere studier har vist at det er store forskjeller mellom besøkende i naturområder, med tanke på hvor stor grad av tilrettelegging man foretrekker, der enkelte generelt ønsker lite tilrettelegging som skilting, turisthytter og leirplasser, og heller har et større fokus på naturen som noe uberørt (Fredman & Emmelin, 2001; Sæþórsdóttir et al., 2022; Vistad & Vorkinn, 2012). Ut fra at informanten opplevde kommunikasjonen som «kommersialisert», kan hennes syn samsvare med dette, noe som videre tyder på at det generelle synet på tilretteleggingstiltak og ideer om å besøke villmark eller uberørt natur kan ha en påvirkning på de besøkendes syn på kommunikasjonstiltakene. Ifølge Vistad og Vorkinn (2012) er det viktig å ha oversikt over de besøkendes toleranse for ulike tiltak for å oppnå en god balanse mellom ivaretagelse av verneverdier og hensyn til de besøkende. Det har imidlertid ikke vært et mål for denne studien å gå nærmere inn på ulike segmenter av brukere, og det virker heller ikke som dette synet er veldig utbredt blant informantene. Det kan uansett være nyttig for forvaltningen å være klar over at et slikt syn på kommunikasjonstiltakene eksisterer.

Det er en oppfatning blant enkelte av informantene at den muntlige kommunikasjonen vil fungere langt bedre enn den skriftlige, mens det ikke er noen av informantene som har vært innom at det kan være motsatt. Tidligere studier av atferd i naturområder har vist at personlig kommunikasjon kan være effektivt for å endre atferd (Kernan & Drogin, 1995), men når det kommer til hva som fungerer best, er resultatene mer usikre. Hockett et al. (2017) og A. M. Kidd et al. (2015) sammenlignet muntlig kommunikasjon utført av uniformert personell på stedet, med skriftlig kommunikasjon i form av skilt, og fant at den muntlige kommunikasjonen var mer effektiv i å få folk til å holde seg på stiene. I studien til Park et al. (2008) ga skilt noe reduksjon i uønsket atferd, men det ble ikke ytterligere redusert ved å bruke muntlig kommunikasjon i tillegg. Ut fra disse studiene, kan informantene ha rett når de antar at muntlig informasjon er mest effektivt, men her er det behov for ytterligere sammenlignende studier for å kunne si noe sikkert, og det kan også være stedsspesifikke faktorer som påvirker.

6.3 Aktivering (og ikke-aktivering) av personlige normer

Det virker som om personlige normer, som leder til båtferd i tråd med regelverket, er aktivert hos de fleste av informantene. Det er likevel noen få, som av ulike grunner, ikke har like stor konsekvensbevissthet og ansvarstilskrivelse til seg selv, og dermed ikke umiddelbart får aktivert personlige normer for å handle i tråd med regelverket. Norm activation-modellen (Schwartz, 1977) legger til grunn at aktivering av personlige normer, og dermed også handling i tråd med de personlige

normene, skjer når man er bevisst på konsekvenser av handlinger og anser seg selv som ansvarlig for å handle slik at konsekvensene unngås eller reduseres. I det følgende blir resultater som representerer de to faktorene «bevissthet om konsekvenser» og «tilskrivelse av ansvar» ytterligere diskutert.

6.3.1 Bevissthet om konsekvenser

Den grunnleggende forståelsen av konsekvensene av å bruke død ved til bålbrekking ser ut til å være til stede hos de fleste som har mottatt noen form for informasjon om bålbrekking i Femundsmarka, selv om det er varierende bevissthet om konsekvensene.

De utprøvde kommunikasjonstiltakene har ført til at informantene har fått en større forståelse for bakgrunnen for regelverket og har gjort at flere tenker seg bedre om ved innsamling av ved. Dette kan være et uttrykk for at de gjennom informasjonen har fått en forståelse for konsekvensene av å ikke rette seg etter regelverket. Når enkelte også tydelig uttrykker konsekvenser for dyre- og planteliv, kan dette også anses som at konsekvensforståelsen er til stede, og når forståelsen av konsekvensene av atferd er til stede, skal informantene, i tråd med norm activation-modellen (Schwartz, 1977), ha forutsetningene for å legge ansvaret på seg selv.

Det er imidlertid også verdt å merke seg at noen av informantene virker å være mindre opptatt av konsekvenser for naturen og landskapet. Disse synes generelt å være mer regelstyrt, og følger reglene fordi det er regler, ikke fordi informantene selv har en bevissthet om konsekvensene og en følelse av ansvar, som norm activation-modellen predikerer. Ifølge Winter og May (2001) viser litteraturen at motivasjon for å etterleve regler kommer som følge av frykt for å bli oppdaget og få straff dersom reglene ikke følges, av en følelse av borgerplikt, eller av opplevd sosialt press om å etterleve reglene, som også kan beskrives som henholdsvis kalkulererte, normative og sosiale motivasjoner for å følge regler. Den normative motivasjonen er basert på internaliserte verdier (normer), der blant annet følelsen av plikt til å adlyde lover og generelle ideologiske verdier er av betydning, i tillegg til det som angår den spesifikke reguleringen, som konsekvenser av å følge eller ikke følge reglene (Winter & May, 2001). Ettersom ingen av informantene i Femundsmarka er innom formelle sanksjoner som for eksempel bøter, er det lite trolig at reglene følges fordi informantene frykter represalier, og informantene virker heller ikke å påvirkes av hvorvidt andre følger regelverket eller ikke. Den normative tilnærmingen synes dermed å være viktigst både for de som virker å være bevisst på konsekvensene, men også for de som ikke er det, ved at disse har internaliserte verdier som tilsier at man er moralsk forpliktet til å følge regler, fordi det eksisterer regler. Det er også andre studier om atferd i nasjonalparker som konkluderer med at miljømessig positiv atferd er moralsk drevet, og at

bevissthet om konsekvenser og personlige normer er av større betydning enn sosiale normer (Esfandiar et al., 2019, 2021).

Den manglende konsekvensforståelsen som ble avdekket hos et fåtall informanter synes å være relatert til mangel på informasjon om konsekvensene, i hvert fall til en viss grad. Dermed hadde disse informantene heller ingen bevissthet rundt konsekvenser av å benytte død ved til bålbrekking. Freuler og Hunziker (2007) konkluderte i sin studie med at det var behov for informasjon om konsekvenser for naturmiljø i tillegg til rene oppfordringer om å utøve ønsket atferd, i deres tilfelle å holde seg til stier utenfor spesielt sensitive områder. Dette funnet stemmer godt overens med den ene informanten som ikke hadde fått informasjon og hadde lav konsekvensforståelse i utgangspunktet, men som etter å ha mottatt informasjon i intervjuet, ga tydelig uttrykk for at denne informasjonen om bålbrekking førte til en høyere bevissthet og forståelse for konsekvensene. Dette viser også at informasjonen har betydning for hvordan folk oppfatter konsekvensene av atferden sin, noe som stemmer med antakelsen om at uønsket atferd ofte kommer som følge av at besøkende ikke er oppmerksom på, eller ikke har blitt gjort oppmerksom på, områdets naturverdier (Kuo, 2002). Koblet opp mot norm activation-modellen, impliserer dette at informasjonen fører til bevissthet om konsekvenser, som igjen kan ha betydning for opplevd følelse av ansvar og moralsk forpliktelse til å handle i tråd med det forvaltningen anser som akseptabelt, etter faktorene i modellen (Schwartz, 1977).

6.3.2 Ansvarstilskrivelse

De fleste informantene anså alle de besøkende i Femundsmarka som ansvarlig for å unngå skader på trærne, og legger med dette ansvaret også på seg selv, noe som åpner for at norm activation-modellen (Schwartz, 1977) gjelder for besøkendes bålferd i Femundsmarka.

Gao et al. (2017) undersøkte ansvarstilskrivelse for generell negativ påvirkning fra turisme hos kinesiske turister i verdensarvområder i Kina, og fant at oppfattede negative effekter av turisme, i særdeleshet de miljømessige negative effektene, førte til at de besøkende i større grad oppfattet at de selv hadde et ansvar. I studien hadde ikke turistene fått spesifikk informasjon på forhånd, men med et resultat som viser påvirkning av ansvarstilskrivelse, oppfordrer Gao et al. (2017) til å gi turister informasjon om negative påvirkninger, samtidig som de understreker viktigheten av følelsen av personlig ansvar, med et lite forbehold om stedsspesifikke effekter.

Funnene til Gao et al. (2017) stemmer overens med inntrykket fra Femundsmarka, der de fleste har vært klar over konsekvensene, og senere anså de besøkende som ansvarlig for å unngå skader på trærne. Fire av informantene skilte seg litt ut, to av dem ved at de umiddelbart la ansvaret også på seg selv, i form av å benytte ordene «oss» eller «vi» om de ansvarlige. De to andre satte det hele i et

større perspektiv ved å trekke inn pliktene som følger med allemannsretten og senere generasjoners muligheter for de samme opplevelsene. Det kan tenkes at ansvarsfølelsen er enda sterkere hos disse informantene, men ettersom dette ikke har blitt målt statistisk, baserer det seg kun på hvordan de ordlegger seg.

Flere av informantene trakk frem forvaltningens ansvar for å bidra til å unngå skader, men relaterer dette primært til ansvaret for å formidle informasjon om regelverket. Underforstått kan det tolkes som at besøkende ikke anser at de har noe særlig ansvar dersom forvaltningen ikke har gjort de besøkende oppmerksom på hvilke regler som gjelder.

Et interessant aspekt er informant 3, som er tydelig på at han velger å brenne opp rester av det andre ulovlig har sagt ned, selv om det åpenbart er over størrelsen for hva som er tillatt å benytte til ved. Her er det mulig å trekke paralleller til Heberlein (2012) sin omtale av normer ved forsøpling, der møte med et allerede forsøpelt område anses å redusere enkeltpersoners bevissthet om konsekvensene, fordi folk tenker at deres bidrag er av liten betydning, samtidig som også ansvarsfølelsen reduseres, fordi folk ikke anser det som deres jobb å rydde opp. I situasjonen med ved som andre har sagt ned, kan det tenkes at informanten for det første anser skaden som allerede skjedd, og derfor ikke tenker over at det å brenne stokkene fortsatt kan ha negative konsekvenser for biologisk mangfold, og for det andre ikke føler noe ansvar fordi skaden i utgangspunktet er forårsaket av andre, og at det dermed er andre som anses som ansvarlig for skadene. På denne måten blokkeres også muligheten for å aktivere den personlige normen som tilsier at slikt materiale ikke skal brennes – noe informanten i utgangspunktet var bevisst på og selv sa at han etterlevde.

6.4 Effekter av kommunikasjonstiltak

De fleste informantene som har mottatt kommunikasjon om bålbrenning, husker og kan gjenfortelle kommunikasjonens hovedbudskap. Dette legger dermed et godt grunnlag for at kommunikasjonen kan ha effekt. To studier gjennomført i amerikanske nasjonalparker konkluderte begge med at under 30 % av de besøkende klarte å huske relevant og viktig informasjon fra ulike interpretative skilt satt opp for å redusere ferdsel utenfor hovedstiene (A. M. Kidd et al., 2015; Park et al., 2008).

Sammenlignet med disse studiene, er det tydelig at en større andel av besøkende i Femundsmarka husker innholdet i informasjonen de har fått. I en japansk studie der det ble gitt muntlig informasjon, hovedsakelig knyttet til sikkerhet, men også til påvirkning på naturen, oppga over 90 % av de besøkende at de husket å ha mottatt informasjon om de ulike temaene (Fang et al., 2021). Ifølge forvalter av nasjonalparken der studien ble utført, hadde atferd som negativt påvirket miljøet, blitt redusert over de 15 årene man hadde drevet med den muntlige informasjonen (Fang et al., 2021). Forfatterne av denne studien påpeker imidlertid en mulig svak overføringsverdi til vestlige land,

ettersom asiater generelt foretrekker gruppeatferd og konformitet (Fang et al., 2021). Konteksten for kommunikasjon i studien til Fang et al. (2021) likner den muntlige kommunikasjonen i Femundsmarka, ved at det er kort, muntlig informasjon ved ankomst, og det er interessant at dette oppfattes å ha redusert uønsket atferd, med tanke på at informantene i Femundsmarka også i stor grad husket budskapet som ble presentert i kommunikasjonen.

I tillegg til å kunne gjengi kommunikasjonens hovedbudskap, har flere av informantene også blitt påvirket av budskapet. Enkelte har tenkt tydeligere gjennom egen atferd, og noen er tydelig på at de har tilpasset atferden etter regelverket de har blitt gjort oppmerksom på, når de har sanket ved til bålbrekking. Dette viser at kommunikasjonstiltakene har hatt effekt på atferdsintensjoner og faktisk atferd.

Andre har ikke tilpasset atferden noe spesielt, fordi de mener at den atferden de vanligvis har når de er på tur, harmonerer godt med regelverket i Femundsmarka. Flere av informantene hadde benyttet seg av den tilkjørte veden som det ble gitt informasjon om, selv om en av gruppene misforstod konseptet og tok ved inne på en av hyttene. Dette understreker viktigheten av konkret og tydelig kommunikasjon.

Selv om denne studien primært ser på effekt av kommunikasjonstiltak som gjøres på stedet, er det verdt å merke seg at informasjon de besøkende innhentet i forkant av turen, også ser ut til å ha hatt effekt på bålferd, ettersom enkelte hadde gått til innkjøp av kvistbrenner, eller tilpasset seg ved å legge opp til å lage mat på gassbrenner. I en eksperimentell studie fant Guo et al. (2017) at videoinformasjon i forkant økte folks intensjoner om å holde seg til stien, og konklusjonen er at også informasjon som gis utenfor området, har potensiale for å ha positiv effekt på atferd. Dette viser at kommunikasjon som når ut til de besøkende før de kommer til nasjonalparken, også kan påvirke bålferd.

Mens mange av studiene som benytter norm activation-modellen har sett på langtidseffekter knyttet til miljømessig atferd i en hverdagssituasjon (for eksempel Thøgersen (2006)), studerte Littlejohn et al. (2016) hvordan interpretasjon for turister på Hawaii påvirket deres bevissthet om konsekvenser og ansvarstilskrivelse. I de tilfellene der interpretasjonen møtte eller overgikk forventningene, var de besøkende mer fornøyd, og var samtidig mer oppmerksom på konsekvenser av handlinger og la mer ansvar på seg selv (Littlejohn et al., 2016). Fornøydhet med interpretasjonstiltak blir dermed ansett som en faktor som korrelerer med både konsekvensbevissthet og ansvarstilskrivelse, og studien anses for å være et uttrykk for at norm activation-modellen er egnet også for stedsspesifikke korttidseffekter innen reiseliv, samtidig som den viser effekt av interpretasjon (Littlejohn et al., 2016).

I Femundsmarka hadde ikke de besøkende noen grunn til å forvente interpretasjon, men hadde likevel jevnt over en positiv opplevelse og et godt inntrykk av kommunikasjonstiltakene, samtidig som flere satte pris på å få informasjonen, noe som også kom til uttrykk gjennom observasjoner. Det er også relativt høy bevissthet om konsekvenser, i særdeleshet blant de som har mottatt kommunikasjonen. Ettersom det er lite variasjon i uttrykt grad av fornøydhet, er det vanskelig å konkludere med at fornøydhet har hatt positiv innvirkning på konsekvensbevissthet og ansvarstilskrivelse i Femundsmarka, som det hadde i studien til Littlejohn et al. (2016), men den høye andelen fornøyde besøkende med relativt høy bevissthet om konsekvenser, som anser seg selv for å være ansvarlig, utelukker heller ikke at det kan være en sammenheng mellom fornøydhet og konsekvensbevissthet og ansvarstilskrivelse også i Femundsmarka.

6.5 Tilbakemeldinger på utforming av kommunikasjonstiltak

Informantene var i all hovedsak fornøyd med tiltakene som ble utprøvd, men noen etterlyste klarere blikkfang og spissing av hovedbudskapet på lappene som ble brukt til den skriftlige kommunikasjonen. Ifølge Rice et al. (2023) vil det være forskjeller mellom hva slags type skilt folk foretrekker og retter seg etter i naturområder. Konklusjonen på deres studie er at grafisk design som innkapsler den interpretative meldingen, også er av stor betydning når man skal fange besøkendes oppmerksomhet for å prøve å påvirke atferd (Rice et al., 2023). Endring av utseendet på lappene kan derfor tenkes å kunne fungere bedre for noen, men dårligere for andre.

Enkelte ønsker mer detaljert informasjon om de ulike artene som er avhengig av døde trær. Ham (2013, s. 206 - 210) skriver at det er forskjeller på hvordan folk leser informasjon når de opptrer som et ikke-fanget publikum, der kun noen få vil bruke lang tid på å lese all informasjonen, mens majoriteten bruker kort tid og får et overblikk ved å lese det som er fremhevet og se på bilder. Ettersom det også ble observert at ikke alle tok seg spesielt god tid når de leste lappen, kan det hende at det kun er det fåtallet som allerede leser all informasjonen, som ville hatt glede og nytte av ytterligere detaljerte opplysninger. Dette er noe Ham (2013) også antyder at den som designer interpretative produkter må være oppmerksom på, også med hensyn til valg av overskrifter, rekkefølge og bilder. Det er videre viktig å ha en god balanse mellom tekst og bilder, der bildene ikke overskygger teksten. Eksempelvis foreslår Kidd et al. (2015) at de besøkendes manglende evne til å gjengi meningsinnholdet fra skilt i deres studie, skyldtes at de besøkende fokuserte på de store, fargerike bildene uten å få med seg innholdet i teksten.

Med tanke på den muntlige kommunikasjonen, er det også et poeng at det ikke blir for mye informasjon på en gang, ettersom det i noen tilfeller der seansen varte litt lenger, var flere som gikk før alt var ferdig. Dette kan også relateres til TORE-modellen innen interpretasjon (Ham, 2013). Det

kan hende at kommunikasjonen opplevdes ustrukturert og lite sammenhengende, og dermed ble for krevende å følge med på i forhold til antatt utbytte, noe Ham (2013) understreker at kan skje dersom det som kommuniseres ikke er godt *organisert*. Det kan også hende at de besøkende som valgte å gå ikke lenger opplevde kommunikasjonen som *relevant* for dem eller at den ikke var tilstrekkelig *enjoyable*, slik at de, som et ikke-fanget publikum, ikke egentlig hadde noen grunn til å stå der lenger.

Med hensyn på hva som oppleves *relevant* for de enkelte besøkende, er det en utfordring for den som skal kommunisere ut noe at de besøkende vil bestå av mennesker med ulik bakgrunn og forskjellige formål for besøket. Ulike grupper av besøkende har i andre studier om effekter av interpretasjon i nasjonalparker vist seg å ha ulik atferd i utgangspunktet og ulik effekt av informasjonen som gis (Beaumont, 2001; Park et al., 2008), selv om det er få studier som beskriver ulike målgrupper, noe Selvaag et al. (2023) anser som et kunnskapshull innen forskningen på feltet, fordi det vanskeliggjør forståelsen av hvorfor noen endrer atferd mens andre ikke gjør det.

Et annet forslag som er trukket frem av flere, er opplesning av informasjonen over båtens høytaleranlegg. Dette vil kunne eliminere mange av de hindringene som ble avdekket gjennom observasjoner, men samtidig vil nye hindringer kunne oppstå. Man vil også kunne miste viktige elementer i kommunikasjonen, ettersom kommunikasjon, og spesielt personlig kommunikasjon, også kan inkludere ikke-verbale tegn og oppførsel (Pearson et al., 2011, s. 10-11). Et eksempel på slik ikke-verbal kommunikasjon kan være at det er «uniformerte» personer som gir informasjon, noe som er ansett å ha positiv innvirkning på å unngå uønsket atferd (Hockett et al., 2017). Ved bruk av høytaleranlegg vil denne effekten forsvinne. Det finnes også eksempel på at manglende uniformering eller autoritet fra den som gir informasjonen antas å være årsak til manglende effekt, nettopp fordi andre deler av kommunikasjonen enn kun ord er viktig (Park et al., 2008).

Det er også forslag om å presentere enkle bilder som konkret viser hva som er lov, og hva som ikke er lov. Dette vil trolig kunne fungere for de besøkende som er normativt motivert som følge av grunnleggende verdier og følelse av plikt til å følge regler generelt, jamfør Winter og May (2001), men for en god del vil dette trolig ikke være tilstrekkelig alene. Dersom slike bilder ikke suppleres med utdypende tekst, gir de ikke de besøkende noe grunnlag for å forstå konsekvensene av å følge, eller ikke følge reglene. Dette vil dermed heller ikke kunne vekke en følelse av ansvar og aktivere personlige normer for de besøkende som ikke kun baserer sin normative motivasjon på regler, men også har behov for å bli bevisst på, og forstå, konsekvensene av handlingene, slik norm activation-modellen tilsier.

7 KONKLUSJON

Denne masteroppgaven bidrar med kunnskap om hvordan besøkendes bålatterferd i Femundsmarka kan endres ved bruk av myke virkemidler som kommunikasjon. Kommunikasjon for å endre bålatterferd hos besøkende er tidligere lite undersøkt i norske nasjonalparker, og denne studien er av de første som tar for seg emnet. Et sentralt funn er at flere av informantene i studien har endret sin bålatterferd. Bak dette ligger det en bevissthet om konsekvenser av atferd, som informantene har fått etter å ha mottatt kommunikasjonen, sammen med at de anser seg selv som ansvarlig for å unngå skader på trærne. Dette vekker personlige normer, som synes å være førende for informantenes bålatterferd i vesentlig større grad enn sosiale normer, som virket å være av liten betydning. Dette betyr at norm activation-modellen for aktivering av personlige normer ser ut til å være et egnet teoretisk grunnlag for å forstå hvordan de besøkende i Femundsmarka påvirkes til å endre bålatterferd. Selv om norm activation-modellen tidligere er blitt benyttet i flere studier om miljømessig korrekt atferd i naturområder, identifiserte ikke litteraturgjennomgangen andre studier der modellen er benyttet for å undersøke bålatterferd.

Resultatene sier også noe om hvordan de besøkende ser på kommunikasjonen. Både den skriftlige og den muntlige kommunikasjonen ble stort sett opplevd som positive tiltak, og informantene tror at begge kommunikasjonsformene vil ha effekt, men favoriserer den muntlige kommunikasjonen. De tror også at det alltid vil finnes folk som ikke kommer til å bry seg om reglene, men mener at andre også vil komme til å ha nytte av kommunikasjonstiltakene. Informantene mener at det er akseptabelt å brenne bål i Femundsmarka, og flere ville ha reagert negativt om dette ikke var tillatt, og kanskje også lagt turen til andre områder.

7.1 Praktiske konsekvenser for forvaltningen

I og med at det er mange som verdsetter bålbrenning høyt og har dette som noe av formålet med besøket i Femundsmarka, er det ikke usannsynlig at bruk av myke virkemidler for å endre bålatterferden til kun å bruke småkvist vil oppleves mer positivt enn eventuelt å innføre et bålforbud i området. Et forbud kan også oppleves å være i strid med intensjonen bak nasjonalparkenes merkevarestrategi og vil innebære en innskrenking av allemannsretten, noe det ikke er ønske om fra myndighetenes side, gitt oppfordringene om å prøve å løse konflikter på andre måter først (Meld. St. 18 (2015–2016), 2015–2016). Det vil derfor være fornuftig å fortsette med kommunikasjonstiltakene for å redusere den negative påvirkningen fra besøkendes bålatterferd.

Ettersom norm activation-modellen ser ut til å være en plausibel forklaring på mekanismene bak atferdsendring hos besøkende, bør forvaltningen designe kommunikasjonstiltak som gir de

besøkende en mulighet til å bli bevisst på konsekvensene av atferden. Det vil si at informasjon om hva som ikke er tillatt å foreta seg ikke er tilstrekkelig alene – det må også gis noe bakgrunnsinformasjon om naturens tilstand.

Selv om den muntlige kommunikasjonen støtte på noen praktiske utfordringer underveis, var det mange positive tilbakemeldinger på den, noe som tyder på at dette kan være et velfungerende tiltak. Som en av informantene også var innom, kan det hende at en kort beskjed på båten, om at folk skal få informasjon når de kommer i land, hadde kunnet løse noen av de praktiske hindringene ved den muntlige kommunikasjonen – blant annet hadde man unngått at folk overså at det foregikk noe, og folk kunne vært bedre forberedt på hvordan de skulle håndtere barn, hund og bagasje. Dersom man skal fortsette med dette tiltaket, er det viktig at den som formidler informasjonen holder seg til et godt designet opplegg, fortrinnsvis basert på TORE-modellen for interpretasjon (Ham, 2013). På denne måten unngår man å miste det ikke-fangede publikummet underveis fordi det tar for lang tid, er for ustrukturert (ikke *organisert*) og/eller går langt utenfor den grunntanken (*theme*) som opprinnelig ble presentert, noe Ham (2013) også understreker.

Viktigheten av at det er tilgjengelig informasjon underbygges av at en del av informantene som ikke hadde kjennskap til regelverket fra tidligere, har endret atferd etter å ha mottatt informasjon. Antydningen om at informantene ikke selv har noe ansvar dersom de ikke har mottatt informasjon om regelverket, viser også viktigheten av at forvaltningen prioriterer å gi informasjon til de besøkende, også skriftlig informasjon, ettersom det er vanskelig å nå alle med muntlig informasjon. Intervjuene viser også at besøkende benytter ulike veier inn i Femundsmarka, noe forvaltningen bør ta hensyn til i vurdering av hvor informasjon skal plasseres – eksempelvis kan Statskog-buene, bryggene og Fæmund II være naturlige steder å henge opp informasjon, noe også flere av informantene foreslo og til dels savnet.

7.2 Begrensninger ved studien og videre forskning

De fleste studier som benytter norm activation-modellen er kvantitative studier som baserer seg på en rekke variabler for statistisk analyse og måling av de ulike variablene i modellen (eksempelvis De Groot og Steg (2009); Gao et al. (2017); Littlejohn et al. (2016)), selv om det også finnes studier med en kvalitativ tilnærming til modellen (eksempelvis Møller et al. (2018)); om valg av transportmidler). Den kvalitative tilnærmingen med få informanter gjør at det er vanskelig å generalisere funnene til andre steder eller andre populasjoner. Det er heller ikke gitt at utvalget er representativt for besøkende i Femundsmarka, selv om det ved utvelgelse av informanter har vært et mål å nå bredt ut, samtidig som majoriteten skulle være godt representert. Casestudier, som denne, gir også liten mulighet til å generalisere funn uten å ha liknende caser å sammenligne med (Jacobsen, 2022), noe

som ikke har vært mulig å finne, ettersom det synes å være lite forskning på atferd relatert til bålbrekking. Dette er derfor et tema det med fordel kan forskes mer på generelt sett, og spesifikt knyttet til atferd i nasjonalparker og andre verneområder, ettersom studier har vist at man kan være påvirket av faktorer som tilknytning til naturen og miljømessig identitet i disse områdene, som kan være fraværende i andre ferieopplevelser (Esfandiar et al., 2022).

En annen mulig begrensning ligger i datamaterialets evne til å avdekke sosiale normer.

Utgangspunktet har vært de besøkendes opplevelser av kommunikasjonstiltakene og effekt av kommunikasjonstiltakene, med norm activation-modellen som teoretisk grunnlag. Ettersom dette var utgangspunktet, er det for eksempel ikke stilt spørsmål om hvordan, eller om, andres tilstedeværelse påvirker informantenes atferd, eller om de tror at det har noen betydning hva slags gruppe de er på tur med. Datamaterialet gir likevel få indikasjoner på at sosiale normer er av stor betydning for besøkendes atferd, og anses derfor å gi et troverdig bilde til tross for at sosiale normer ikke er grundigere undersøkt. Dette kan være interessant å undersøke nærmere, eksempelvis gjennom en modell som tar for seg norm activation-modellen sammen med teori som også inkluderer sosiale normer, slik flere har gjort for å forklare mer av mekanismene bak atferd (Esfandiar et al., 2021; Onwezen et al., 2013). Dette vil kunne gi mer informasjon som muligens vil være nyttig i utformingen av kommunikasjonstiltak for å nå inn hos de besøkende i Femundsmarka. Det kan også være av interesse å teste ut skriftlig informasjon med ulik design, både i utforming av innholdet og den grafiske utformingen, ettersom begge deler påvirker hvordan kommunikasjonen fanges opp og etterleves (Ham, 2013; Rice et al., 2023). Videre kan det være nyttig å undersøke forskjeller i ulike brukergruppers oppfatning av kommunikasjonen og eventuelle ulike preferanser for typer kommunikasjonstiltak og utforming av skilt, for at forvaltningen best mulig skal kunne tilpasse informasjonstiltakene. Identifisering av ulike kategorier av besøkende, for å bedre kunne målrette informasjonen, er også etterspurt av Selvaag et al. (2023).

8 REFERANSER

- Arnell, A., Caselunghe, E., Hultman, S.-G., Jansson, S., Johansson, L., Sandberg, E. & Sonnvik, P. (2009). *Naturvägledning i Sverige - en översikt* (5/2009). Institutionen för stad och land SLU. C. f. naturvägledning. https://pub.epsilon.slu.se/9436/1/arnell_a_et_al_130208.pdf
- Beaumont, N. (2001). Ecotourism and the Conservation Ethic: Recruiting the Uninitiated or Preaching to the Converted? *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 9(4), 317-341. <https://doi.org/10.1080/09669580108667405>
- Beery, T. H. (2013). Nordic in nature: friluftsliv and environmental connectedness. *Environmental Education Research*, 19(1), 94-117. <https://doi.org/10.1080/13504622.2012.688799>
- Besøkscenter Femundsmarka nasjonalpark. (u.å.-a). *Om nasjonalparken*. Norges nasjonalparker. Hentet 05.04.2024 fra <https://femundsmarkanasjonalpark.no/om-nasjonalparken/>
- Besøkscenter Femundsmarka nasjonalpark. (u.å.-b). *Opplev Femundsmarka*. Norges nasjonalparker. Hentet 05.04.2024 fra <https://femundsmarkanasjonalpark.no/opplev-femundsmarka/>
- Besøkscenter Femundsmarka nasjonalpark. (u.å.-c). *Reise og overnatting*. Norges nasjonalparker. Hentet 05.04.2024 fra <https://femundsmarkanasjonalpark.no/reise-og-overnatting/>
- Braun, V., Clarke, V. & Weate, P. (2016). Using thematic analysis in sport and exercise research. I B. Smith & A. C. Sparkes (Red.), *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise* (s. 191-205). Routledge.
- Christensen, N. & Cole, D. (2000). *Leave No Trace Practices: Behaviors and Preferences of Wilderness Visitors Regarding Use of Cookstoves and Camping Away From Lakes*. Wilderness science in a time of change conference, 23.-27. mai 1999; Missoula, MT. https://npshistory.com/publications/usfs/rmrs_p015_4.pdf
- Cox, R. (2013). Study and Practice of environmental communication. I *Environmental communication and the public sphere* (3. utg., s. 18). SAGE Publications. https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=A0CoElqNNzoC&oi=fnd&pg=PR1&dq=+Pezzullo+PC,+Cox+R.+Environmental+communication+and+the+public+sphere.++London:+Sage+Publications%3B+2017.&ots=5dWHlqriHZ&sig=bsSL6qt1Q5ZilLHJ3sG0vGfz4wA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- De Groot, J. I. M. & Steg, L. (2009). Morality and Prosocial Behavior: The Role of Awareness, Responsibility, and Norms in the Norm Activation Model. *The Journal of Social Psychology*, 149(4), 425-449. <https://doi.org/10.3200/SOCP.149.4.425-449>
- Donici, D. S. & Dumitras, D. E. (2024). Nature-Based Tourism in National and Natural Parks in Europe: A Systematic Review. *Forests*, 15(4), Artikkel 588. <https://doi.org/10.3390/f15040588>

- Elmahdy, Y. M., Haukeland, J. V. & Fredman, P. (2017). *Tourism megatrends : a literature review focused on nature-based tourism*. Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Esfandiar, K., Dowling, R., Pearce, J. & Goh, E. (2019). Personal norms and the adoption of pro-environmental binning behaviour in national parks: an integrated structural model approach. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 28(1), 10-32.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1663203>
- Esfandiar, K., Dowling, R., Pearce, J. & Goh, E. (2021). What a load of rubbish! The efficacy of theory of planned behaviour and norm activation model in predicting visitors' binning behaviour in national parks. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 304-315.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.01.001>
- Esfandiar, K., Pearce, J., Dowling, R. & Goh, E. (2022). Pro-environmental behaviours in protected areas: A systematic literature review and future research directions. *Tourism Management Perspectives*, 41, 100943. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100943>
- Evju, M., Eide, N. E., Gundersen, V. & Rød-Eriksen, L. (2018). *Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Femundsmarka nasjonalpark - Røavassdraget, Grøtådalen og Valdalsfjellet* (1482). Norsk institutt for naturforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2502294>
- Fang, C., Yamanaka, Y. & Trencher, G. (2021). Arrival briefings as an effective interpretation strategy in tourist destinations: The case of Daisetsuzan National Park, Japan. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 33, Artikkel 100363. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100363>
- Forskrift om Femundsmarka nasjonalpark. (1971). *Forskrift om verneplan for Femundsmarka, vedlegg 1, vern av Femundsmarka nasjonalpark, Røros og Engerdal kommuner, Sør-Trøndelag og Hedmark* (FOR-1971-07-09-6). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/1971-07-09-6>
- Forvaltningsplan for Femundsmarka nasjonalpark. (2014). *Forvaltningsplan for Femundsmarka nasjonalpark og Femundslia og Langtjønna landskapsvernområder*.
- Fredman, P. & Emmelin, L. (2001). Wilderness Purism, Willingness to Pay and Management Preferences: A Study of Swedish Mountain Tourists. *Tourism Economics*, 7(1), 5-20.
<https://doi.org/10.5367/000000001101297702>
- Fredman, P., Haukeland, J. V., Tyrväinen, L., Stensland, S. & Wall-Reinius, S. (2021). Nature-based tourism in a Nordic context. I F. Peter & V. H. Jan (Red.), *Nordic Perspectives on Nature-based Tourism : From Place-based Resources to Value-added Experiences*. Edward Elgar Publishing.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=2753912&site=ehost-live>
- Fredman, P. & Tyrväinen, L. (2010). Frontiers in Nature-Based Tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177-189. <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.502365>

- Freuler, B. & Hunziker, M. (2007). Recreation activities in protected areas: Bridging the gap between the attitudes and behaviour of snowshoe walkers. *Forest Snow and Landscape Research*, Friluftsløven. (1957). *Lov om friluftslivet* (LOV-1957-06-28-16). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1957-06-28-16>
- Gao, J., Huang, Z. & Zhang, C. (2017). Tourists' perceptions of responsibility: an application of norm-activation theory. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 25(2), 276-291. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1202954>
- Gelter, H. (2000). Friluftsliv: The Scandinavian Philosophy of Outdoor Life. *Canadian Journal of Environmental Education*, 5.
- Goh, E., Ritchie, B. & Wang, J. (2017). Non-compliance in national parks: An extension of the theory of planned behaviour model with pro-environmental values. *Tourism Management*, 59, 123-127. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.07.004>
- Gundersen, V., Myrvold, K. M., Rauset, G. R., Selvaag, S. K. & Strand, O. (2020). Spatiotemporal tourism pattern in a large reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) range as an important factor in disturbance research and management. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 29(1), 21-39. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1804394>
- Guo, T., Smith, J. W., Moore, R. L. & Schultz, C. L. (2017). Integrating off-site visitor education into landscape conservation and management: An examination of timing of educational messaging and compliance with low-impact hiking recommendations. *Landscape and Urban Planning*, 164, 25-36. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.03.013>
- Hagen, D., Eide, N. E., Evju, M., Gundersen, V., Stokke, B. G., Vistad, O. I., Rød-Eriksen, L., Olsen, S. L. & Fangel, K. (2019). *Håndbok. Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon og dyreliv* (NINA Temahefte;73). Norsk institutt for naturforskning (NINA). <http://hdl.handle.net/11250/2593734>
- Ham, S. H. (2013). *Interpretation : making a difference on purpose* (New edition. utg.). Fulcrum.
- Hammitt, W. E., Kaltenborn, B. P., Vistad, O. I., Emmelin, L. & Teigland, J. (1992). Common access tradition and wilderness management in Norway: A paradox for managers. *Environmental Management*, 16(2), 149-156. <https://doi.org/10.1007/BF02393820>
- He, M., Blye, C.-J. & Halpenny, E. (2023). Impacts of environmental communication on pro-environmental intentions and behaviours: a systematic review on nature-based tourism context. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 31(8), 1921-1943. <https://doi.org/10.1080/09669582.2022.2095392>
- Heberlein, T. A. (2012). *Navigating Environmental Attitudes* [Book]. Oxford University Press. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=748396&site=ehost-live>

- Heywood, J. L. (2002). The Cognitive and Emotional Components of Behavior Norms in Outdoor Recreation. *Leisure Sciences*, 24(3-4), 271-281. <https://doi.org/10.1080/01490400290050727>
- Heywood, J. L. & Murdock, W. E. (2002). Social Norms in Outdoor Recreation: Searching for the Behavior-Condition Link. *Leisure Sciences*, 24(3-4), 283-295. <https://doi.org/10.1080/01490400290050745>
- Hockett, K. S., Marion, J. L. & Leung, Y. F. (2017). The efficacy of combined educational and site management actions in reducing off-trail hiking in an urban-proximate protected area. *Journal of Environmental Management*, 203, 17-28. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2017.06.073>
- Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt.
- Kernan, A. & Drogin, E. (1995). The effect of a verbal interpretative message on day user impacts at Mount Rainier National Park. *General Technical Report - Northeastern Forest Experiment Station, USDA Forest Service*, (No. NE-198), 127-132.
- Kidd, A. M., Monz, C., D'Antonio, A., Manning, R. E., Reigner, N., Goonan, K. A. & Jacobi, C. (2015). The effect of minimum impact education on visitor spatial behavior in parks and protected areas: An experimental investigation using GPS-based tracking. *Journal of Environmental Management*, 162, 53-62. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2015.07.007>
- Kidd, L. R., Garrard, G. E., Bekessy, S. A., Mills, M., Camilleri, A. R., Fidler, F., Fielding, K. S., Gordon, A., Gregg, E. A., Kusmanoff, A. M., Louis, W., Moon, K., Robinson, J. A., Selinske, M. J., Shanahan, D. & Adams, V. M. (2019). Messaging matters: A systematic review of the conservation messaging literature. *Biological Conservation*, 236, 92-99. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2019.05.020>
- Kim, A. K., Airey, D. & Szivas, E. (2011). The Multiple Assessment of Interpretation Effectiveness: Promoting Visitors' Environmental Attitudes and Behavior. *Journal of Travel Research*, 50(3), 321-334. <https://doi.org/10.1177/0047287510362786>
- Klima- og miljødepartementet. (2019). *Handlingsplan for styrket forvaltning av verneområder*. . Klima- og miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/a26049eec1374dceabd1741a1dcca6be/handlingsplan-for-styrket-forvaltning-av-verneomradene-kld.pdf>
- Klockner, C. A. (2015). *The Psychology of Pro-Environmental Communication: Beyond Standard Information Strategies* (1. utg.). London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137348326>

- Koller, P. (2014). On the Nature of Norms. *Ratio Juris*, 27(2), 155-175.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/raju.12040>
- Kuo, I. L. (2002). The effectiveness of environmental interpretation at resource-Sensitive tourism destinations. *International Journal of Tourism Research*, 4(2), 87-101.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/jtr.362>
- Landon, A. C., Woosnam, K. M. & Boley, B. B. (2018). Modeling the psychological antecedents to tourists' pro-sustainable behaviors: an application of the value-belief-norm model. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 26(6), 957-972.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1423320>
- Larsen, D. L. (2003). *Meaningful Interpretation - How to Connect Hearts and Minds to Places, Objects, and Other Resources* (D. L. Larsen, Red.). Eastern National.
https://www.nps.gov/parkhistory/online_books/eastern/meaningful_interpretation/mi6.htm
- Li, Q.-C. & Wu, M.-Y. (2019). Rationality or morality? A comparative study of pro-environmental intentions of local and nonlocal visitors in nature-based destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 11, 130-139.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2019.01.003>
- Lillywhite, J. M., Simonsen, J. E. & Fowler, J. M. (2013). Visitor Preferences for Campfires in US National Forest Developed Campgrounds. *Western Journal of Applied Forestry*, 28(2), 78-84.
<https://doi.org/10.5849/wjaf.12-016>
- Linneberg, M. S. & Korsgaard, S. (2019). Coding qualitative data: a synthesis guiding the novice. *Qualitative Research Journal*, 19(3), 259-270. <https://doi.org/10.1108/QRJ-12-2018-0012>
- Littlejohn, K., Needham, M. D., Szuster, B. W. & Jordan, E. J. (2016). Pre-trip expectations and post-trip satisfaction with marine tour interpretation in Hawaii: Applying the norm activation model. *The Journal of Environmental Education*, 47(3), 202-212.
<https://doi.org/10.1080/00958964.2016.1162132>
- Littlejohn, K. L. (2018). *Personal Norms and Visitor Compliance: A Case Study of Wildlife Tourism in Manuel Antonio National Park, Costa Rica* [Doktorgradsavhandling, University of Hawai'i at Mānoa]. ScholarSpace. <http://hdl.handle.net/10125/62449>
- Lucas, R. C. (1980). *Use patterns and visitor characteristics, attitudes and preferences in nine wilderness and other roadless areas* (USDA Forest Service Research Paper, Issue INT-253). U.S. Department of Agriculture - Forest Service.
https://www.fs.usda.gov/rm/pubs_int/int_rp253.pdf
- Manning, R. & Anderson, L. (2012). Outdoor recreation management practices. I *Managing outdoor recreation: case studies in the National Parks* (s. 20–27). CABI.
<https://doi.org/10.1079/9781845939311.0020>

- Marion, J. L. & Reid, S. E. (2007). Minimising visitor impacts to protected areas: The efficacy of low impact education programmes. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 15(1), 5-27.
<https://doi.org/10.2167/jost593.0>
- Meld. St. 18 (2015–2016). (2015–2016). *Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet* (Meld. St. 18 (2015-2016)). K.-o. miljødepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>
- Miljødirektoratet. (2015). *Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*. Hentet 25.05.2023 fra <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M415/M415.pdf>
- Miljødirektoratet. (2022, 23.08.2022). *Hvor kan jeg tenne bål?* Hentet 25.05.2024 fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/tenne-bal/>
- Miljødirektoratet. (2023, 20.09.2023). *Spørsmål og svar om allemannsretten*. Hentet 28.05.2024 fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/ofte-stilte-sporsmal-om-allemannsretten/>
- Moritsch, M., Strope, L. & Crandall, S. G. (2019). Beach environmental etiquette: Assessing public awareness of marine reserves on the central coast of California. *Ocean and Coastal Management*, 167, 104-114. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2018.10.005>
- Møller, M., Haustein, S. & Bohlbro, M. S. (2018). Adolescents' associations between travel behaviour and environmental impact: A qualitative study based on the Norm-Activation Model. *Travel Behaviour and Society*, 11, 69-77. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tbs.2017.12.005>
- Naturmangfoldloven. (2009). *Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)* (LOV-2009-06-19-100). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2009-06-19-100>
- Newsome, D., Moore, S. A. & Dowling, R. K. (2013). Environmental impacts. I *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management* (2. utg.). Bristol: Channel View Publications, Limited.
<https://doi.org/10.21832/9781845413835>
- NOU 2023:10. (2023). *Leve og oppleve - reisemål for en bærekraftig fremtid*. N.-o. fiskeridepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-10/id2968657/>
- Onwezen, M. C., Antonides, G. & Bartels, J. (2013). The Norm Activation Model: An exploration of the functions of anticipated pride and guilt in pro-environmental behaviour. *Journal of Economic Psychology*, 39, 141-153. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.joep.2013.07.005>
- Park, L. O., Manning, R. E., Marion, J. L., Lawson, S. R. & Jacobi, C. (2008). Managing visitor impacts in parks: A multi-method study of the effectiveness of alternative management practices. *Journal of Park & Recreation Administration*, 26(1).

- Pearce, J., Huang, S., Dowling, R. K. & Smith, A. J. (2022). Effects of social and personal norms, and connectedness to nature, on pro-environmental behavior: A study of Western Australian protected area visitors. *Tourism Management Perspectives*, 42, 100966. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100966>
- Pearson, J., Nelson, P., Titsworth, S. & Harter, L. M. (2011). *Human Communication* (4. utg.). McGraw-Hill. https://aclasites.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/02/judy_pearson_author_paul_nelson_author_scotbookfi-org-copy.pdf
- Pezzullo, P. C. & Cox, R. (2018). Defining environmental communication. I *Environmental Communication and the Public Sphere* (5. utg., s. 13). Sage Publications. https://slunik.slu.se/kursfiler/MX0115/10260.2122/Pezzullo_et_al_2018_Chapter_1.pdf
- Powell, R. B. & Ham, S. H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *JOURNAL OF SUSTAINABLE TOURISM*, 16(4), 467-489. <https://doi.org/10.2167/jost797.0>
- Reid, S. E. & Marion, J. L. (2005). A Comparison of Campfire Impacts and Policies in Seven Protected Areas. *Environmental Management*, 36(1), 48-58. <https://doi.org/10.1007/s00267-003-0215-y>
- Rice, W. L., Shellhorn, J., Bloomgren, V., Booth, L., Duncan, S., Elias, J., Flowers, K., Gambini, I., Gans, A., Medina, A., Obadare, D., O'Neill, C., Rooney, Q., Scherck, G., Schmidt, K., Thomas, C., Thomas, E., Walhus, G., Whitney, P. & Winckler, C. (2023). The impact of graphic design on attention capture and behavior among outdoor recreationists: Results from an exploratory persuasive signage experiment. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 42, 100606. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100606>
- Rohde, T. (2019). Naturveiledningens rolle og verdigrunnlag. I *Naturveiledning i Norden : en bok om opplevelser, læring, refleksjon og deltakelse i møtet mellom natur og menneske* (Bd. 2019:031). Nordisk Ministerråd. <https://www.norden.org/no/publication/naturveiledning-i-norden>
- Sandberg, E., Aaskov Knudsen, M., Rohde, T. & Kettunen, A. (2019). *Naturveiledning i Norden : en bok om opplevelser, læring, refleksjon og deltakelse i møtet mellom natur og menneske* (Bd. 2019:031). Nordisk Ministerråd.
- Schultz, P. W., Gouveia, V. V., Cameron, L. D., Tankha, G., Schmuck, P. & Franěk, M. (2005). Values and their Relationship to Environmental Concern and Conservation Behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 457-475. <https://doi.org/10.1177/0022022105275962>
- Schwartz, F., Taff, B. D., Lawhon, B. & VanderWoude, D. (2018). Mitigating Undesignated Trail Use: The Efficacy of Messaging and Direct Site Management Actions in an Urban-Proximate Open

- Space Context. *Environmental Management*, 62(3), 458-473.
<https://doi.org/10.1007/s00267-018-1054-1>
- Schwartz, S. H. (1977). Normative Influences on Altruism. I L. Berkowitz (Red.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Bd. 10, s. 221-279). Academic Press.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
- Selvaag, S. K., Keller, R., Aas, Ø., Gundersen, V. & Singsaas, F. T. (2023). On-site communication measures as a tool in outdoor recreation management: a systematic map. *Environmental Evidence*, 12(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s13750-023-00305-2>
- Silverman, D. (2014). *Interpreting qualitative data* (5th. utg.). SAGE.
- St.prp. nr. 65 (2002–2003). *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003*. Finansdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-65-2002-2003-/id138427/?ch=3>
- Steg, L., Dreijerink, L. & Abrahamse, W. (2005). Factors influencing the acceptability of energy policies: A test of VBN theory. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 415-425.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.08.003>
- Stern, P. C. (2000). New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- Sæþórsdóttir, A. D., Wendt, M. & Waage, E. R. H. (2022). The practicality of purism scales when planning tourism in wilderness. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 22(3), 255-273. <https://doi.org/10.1080/15022250.2022.2049361>
- Thøgersen, J. (2006). Norms for environmentally responsible behaviour: An extended taxonomy. *Journal of Environmental Psychology*, 26(4), 247-261.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.09.004>
- Tilden, F. (1977). *Interpreting our heritage* (3. utg.). University of North Carolina Press.
- UNWTO. (2008). *Glossary of tourism terms*. Hentet 28.06.2024 fra <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>
- UT.no. (u.å.). *Kart*. Den Norske Turistforening og Statskog. Hentet 11.05.2024 fra <https://ut.no/kart#9.25/62.3732/12.1993>
- Valan, S. K. (2021). *Slitasjeutvikling på stier og leirplasser i Femundsmarka nasjonalpark over 30 år* [Masteroppgave, NMBU]. <https://static02.nmbu.no/mina/studier/moppgaver/2021-Valan.pdf>
- Ville Gleder. (2023, 12.06.2023). *Om bålfyring og atferd i sårbar natur, og test av kvistbrenner* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=av_miUdQ2qY&t=138s

- Vistad, O. I. & Vorkinn, M. (2012). The Wilderness Purism Construct — Experiences from Norway with a simplified version of the purism scale. *Forest Policy and Economics*, 19, 39-47.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.forpol.2011.12.009>
- Vittersø, J. (1994). *Nasjonalparker og reiseliv : en litteraturstudie om policy, potensialer og problemer* (Bd. 061). Norsk institutt for naturforskning.
- Vorkinn, M. (2016). *Bruk og brukere i Femundsmarka og Gutulia sommeren 2015*. Fylkesmannen i Oppland.
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_femundsmarka_gutulia/Brukerundersokelse-Femundsmarka-og-Gutulia-2015.pdf
- Walliman, N. (2011). *Research methods : the basics*. Routledge.
- Winter, S. C. & May, P. J. (2001). Motivation for Compliance with Environmental Regulations. *Journal of Policy Analysis and Management*, 20(4), 675-698.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/pam.1023>
- Ødegaard, R., Thyrum, K. & Valan, S. K. (2021). *Besøksstrategi Femundsmarka nasjonalpark og tilgrensede landskapsvernområder*. Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia.
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_femundsmarka_gutulia/Besoksstrategi-for-Femundsmarka-nasjonalpark-og-tilgrensede-verneomrader.pdf
- Øian, H., Fredman, P., Sandell, K., Sæþórsdóttir, A. D., Tyrväinen, L. & Søndergaard Jensen, F. (2018). *Tourism, nature and sustainability: A review of policy instruments in the Nordic countries* (9289356227,9789289356220).
- Aas, Ø., Jørgensen, F. M. O., Stensland, S., Reiertsen, T. & Dybsand, H. N. H. (2023). Your place or mine? Exploring birdwatching tourists' behaviour disturbing birds in a nature reserve. *European Journal of Wildlife Research*, 69(3), 44. <https://doi.org/10.1007/s10344-023-01678-y>
- Aas, Ø., Valan, S. K., Evju, M. & Vistad, O. I. (2022). Significant increase in negative impacts on vegetation and soils at informal campsites in a Norwegian national park in the period 1988–2020. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 76(2), 125-131.
<https://doi.org/10.1080/00291951.2022.2061372>

VEDLEGG 1 - INTERVJUGUIDE

Først: Informasjon om prosjektet, om informert samtykke, frivillig å delta, ingen rette eller gale svar.

Starte opptak – gjenta og få bekreftelse på samtykke til opptak. Gi beskjed om å ikke oppgi personlig informasjon underveis, og at det evt. vil bli klippet vekk dersom det likevel skjer.

Kan du fortelle litt om deg selv og turen du har vært på?

Oppfølging om det ikke kommer frem:

- Nasjonalitet
- Alder
- Antall dager
- Formål med tur (fiske, kano, vandring etc.)
- Hvordan har du overnattet?

Tilleggsspørsmål: Er dette første tur i Femundsmarka?

- Evt hvor mange ganger tidligere
- Sommer/vinter

Hvorfor har du valgt akkurat Femundsmarka som turmål?

Kan du beskrive ditt forhold til bål og bålbrekking?

Oppfølging:

- Pleier du å ha bål når du er på tur?
- Er det noen forskjeller knyttet til hva slags type tur du er på?
- Har det noe å si hvor du befinner deg?
- Hva slags ved pleier du å bruke når du brenner bål?
- Finnes det noen situasjoner der du tenker at det eventuelt ikke er greit å brenne bål?
 - Hvilke?

Spesifikt Femundsmarka:

- Synes du at det er greit å brenne bål her i Femundsmarka?

- Opplever du at andre besøkende har en positiv eller negativ tilnærming til bålbrekking her i Femundsmarka?

Har du lest eller hørt noen informasjon om hvordan man skal fyre bål i Femundsmarka?

→ Hvis ja:

- Husker du hvor du fikk informasjon fra, og kan du beskrive hva den gikk ut på?

→ Hvis nei eller ikke nevner lapp eller informasjon:

- Har du lest lappen på Fæmund 2 som informerte om bålbrekking?
- Fikk du informasjon fra personell om bålbrekking da du ankom Røa?
- *Hvis ja:* Hva gikk informasjonen ut på?

→ Hvis ja: Hvordan opplevde du denne informasjonen?

- Evt. oppfølging: Synes du innholdet var lett å forstå?
- Hvordan tror du andre vil oppleve informasjonen?

Vise frem lappen

Du sa at du leste/ikke leste lappen

Du sa at du fikk/ikke fikk informasjon fra personell

Tror du andre besøkende vil høre på personell/lese lappen om treskader og bålbrekking?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Lese teksten:

*Nasjonalparkforvaltningen prøver å redusere skader på trær i nasjonalparken. All vegetasjon er vernet mot skade og ødeleggelse, og dette gjelder også døde trær. En ting som prøves ut er *disse lappene/*den personlige kommunikasjonen. Kommunikasjonen oppfordrer besøkende til å la være å skade trær, fordi at gamle trær er viktig for det biologiske mangfoldet. Besøkende kan heller bruke små kvister eller den tilkjørte veden nær brygga ved Røa og åpne buer for å lage bål.*

Hva er dine tanker rundt denne oppfordringen?

- Evt.: Var det nytt for deg at det er utfordringer med skader på trær?

Hvordan tror du at andre besøkende forholder seg til oppfordringen?

Hva oppfatter du at andre gjør når de lager bål?

- Evt. oppfølging på hva man mener er akseptabelt

Har du selv hatt bål på denne turen?

- Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva har du lagd bål med?

Hvis ja angående informasjon over: Hvilken betydning har informasjonen om bål og treskader hatt for din bålbrenning på denne turen?

- Hvorfor tror du det er slik?

Hvis nei angående informasjon: Tror du at informasjonen om bål og treskader ville ha påvirket din bålbrenning på denne turen?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Hva ser du på som største utfordringene med å unngå skader på trær for å lage bål her i Femundsmarka?

Hvem mener du har ansvaret for å unngå skader på tærne?

Hva tror du kan være gode tiltak eller løsninger for å unngå disse skadene?

- *Hvis det ikke nevnes:* hva med småkvist til ved?
- Hva synes du om å eventuelt bruke tilkjørt ved for å lage bål i området?

Er det noe du vil legge til helt til slutt?

VEDLEGG 2 – OBSERVASJONSSKJEMA

Dato	Tidspunkt	Antall pers på båten	Barn i gruppa	Nasjonalitet	Nektet	Grunner for å ikke motta	Humør	Uventet
			<i>Skriv antall og ca. alder</i>	<i>Om det går an å avgjøre ellers blank N=norske U=Utenlandske B=Begge deler</i>	<i>J=ja (skriv antall) N=nei</i>	<i>Skriv grunner for å ikke motta kommunikasjon (opptatt med andre ting, ønsker ikke, ikke nok lapper, person på båt deler ikke ut osv.)</i>	<i>Hvordan tolkes humøret til de reisende (glade, stresset, likegyldige, reagerer de på kommunikasjonen)</i>	<i>Skjedde det noe uventet ved kommunikasjonssituasjonen som var positivt eller negativt (snakker om informasjonen med hverandre, båtpersonell osv.):</i>

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway